

PHILOLOGIA

LXVI

IANUARIE – IUNIE

Philologia

LXVI

ISSN 1857-4300
E-ISSN 2587-3717

IANUARIE – IUNIE

2024

2024

Philologia

LXVI

Nr. 1 (322)

IANUARIE – IUNIE

2024

Revista *Philologia* este indexată în:

Fondator: Universitatea de Stat din Moldova

Înregistrată la Camera Națională a Cărții la 19.05.2010, nr. 4300-1948-1905

Publicație științifică de profil

Tipul B

(În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare nr. 12 din 23 februarie 2024)

Revista *Philologia* este moștenitoarea de drept și continuatoarea publicațiilor *Limba și Literatura moldovenească* (1958-1989) și *Revistă de lingvistică și știință literară* (1990-2009).

Articolele se vor trimite pe adresa de e-mail: philologia.if@gmail.com

Orice material publicat în *Philologia* reflectă punctul de vedere al autorului.

Responsabilitatea pentru conținutul și calitatea articolului aparține în exclusivitate autorului.

Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin semnatarilor.

© Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM, 2024

COLEGIUL DE REDACȚIE

REDACTOR-ȘEF:

Dr. Viorica RĂILEANU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM, Chișinău, Republica Moldova

REDACTORI ADJUNCȚI:

Dr. hab. Ion PLĂMĂDEALĂ

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

Dr. Ana VULPE

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

MEMBRI:

Dr. hab. Vasile BAHNARU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Felix NICOLAU

Universitatea Complutense din Madrid, Spania,
Universitatea Tehnică de Construcții
din București, România

Dr. Eugenia BOJOGA

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca,
România

Dr. Silvia PITIRICIU

Universitatea din Craiova, România

Dr. hab. Alexandru BURLACU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Gheorghe POPA

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Republica Moldova

Dr. hab. Doina BUTIURCA

Universitatea de Medicină, Farmacie,
Științe și Litere „George Emil Palade”,
Târgu-Mureș, România

Dr. Ioan-Gheorghe ROTARU

Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad,
România

Acad. Gheorghe CHIVU

Academia Română, Universitatea din București,
România

Dr. Ala SAINENCO
Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii
„Mihai Eminescu”, Botoșani, România

Dr. hab. Nina CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

Dr. hab. Maria ȘLEAHTIȚHI

Muzeul Național al Literaturii Române, Chișinău,
Republica Moldova

Dr. Bogdan CREȚU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași,
România

Dr. Adrian TUDURACHI

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca, România

M.c. Dan CRISTEA

Academia Română, Institutul de Informatică
Teoretică, Iași, România

Dr. hab. Andrei ȚURCANU
Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

Dr. Alex GOLDIȘ

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca,
România

Dr. hab. Radu VANCU
Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu,
România

Dr. hab. Eugenia MINCU

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”
al USM, Chișinău, Republica Moldova

SECRETAR DE REDACȚIE: dr. Livia CARUNTU-CARAMAN

SUMAR

GRAMATICĂ ȘI PRAGMATICĂ

Ion BĂRBUȚĂ, Clasificarea semantică a verbelor în limba română

Alexandru COSMESC, Structuri ale intersubiectivității în practicile dialogice

LEXICOLOGIE ȘI LEXICOGRAFIE

Ana VULPE, Substantivizarea adjectivului – fenomen continuu în vocabularul limbii române

Angela GRĂDINARU, De la acronim la jocul de cuvinte: explorarea efectului comic al retroacronimelor (în limba franceză)

Livia CARUNTU-CARAMAN, Inovații lexicale de origine engleză ultrarecente (I)

ISTORIE A LIMBII

Ana R. CHELARIU, De partea cealaltă a cuvântului: studiu sociolingvistic supra vocabularului agricol românesc

CRITICĂ LITERARĂ

Oxana GHERMAN, Proiecții poetice ale omului ca individualitate creatoare

Constantin IVANOV, Umbrele utopiei: de la abandon la autodeterminare în romanul „Mai puțin decât dragostea”, de Bogdan Crețu

SUMMARY

GRAMMAR AND PRAGMATICS

Ion BĂRBUȚĂ, Semantic Classification of Verbs in Romanian 5

Alexandru COSMESC, Structures of Intersubjectivity in Dialogic Practices 26

LEXICOLOGY AND LEXICOGRAPHY

Ana VULPE, The Nominalization of the Adjective – a Continuous Phenomenon in the Romanian Language Vocabulary 36

Angela GRĂDINARU, From Acronym to Pun: Exploring the Comic Effect of Backronyms (in French) 43

Livia CARUNTU-CARAMAN, Ultra-recent Lexical Innovations of English Origin (I) 58

HISTORY OF LANGUAGE

Ana R. CHELARIU, The other Side of the Word: a Sociolinguistic Study of Romanian Agricultural Words 69

LITERARY CRITICISM

Oxana GHERMAN, Poetic Reflections of Man as Creative Individuality 77

Constantin IVANOV, The Shadows of Utopia: from Abandonment to Self-determination in the Novel „Mai puțin decât dragostea”, by Bogdan Crețu 88

**CONTRIBUȚII
ALE TINERILOR CERCETĂTORI**

Maria IVANOV, Didascaliile
în dramaturgia lui Dumitru Crudu

99

Inga GALBEN, Comunicarea digitală
și hibridizarea limbajului: explorarea
impactului tehnologiei asupra schimbării
limbii în Republica Moldova

107

**YOUNG RESEARCHERS'
CONTRIBUTIONS**

Maria IVANOV, Captions in the Dramaturgy
of Dumitru Crudu

Inga GALBEN, Digital Communication
and Language Hybridization: Exploring
the Impact of Technology on Language
Change in the Republic of Moldova

RECENZII

O ediție modernă de predici latino-române
din 1725 ale unui misionar italian
(**Galaction VEREBCEANU**)

118

Angela SAVIN-ZGARDAN. *Dicționar
frazeologic motivațional cu ilustrații
și contexte*. Chișinău: Bons Offices SRL,
2023. 276 p. (**Liliana BOTNARU**)

123

Galaction VEREBCEANU. „Sandipa” –
*un vechi manuscris românesc. Studiu
filologic, studiu lingvistic, facsimile și text*.
Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2023.
323 p. (**Oxana CHIRA**)

126

REVIEWS

A Modern Edition of 1725 Latin-Romanian
Sermons of an Italian Missionary (**Galaction
VEREBCEANU**)

Angela SAVIN-ZGARDAN. *Dicționar
frazeologic motivațional cu ilustrații
și contexte*. Chișinău: Bons Offices SRL,
2023. 276 p. (**Liliana BOTNARU**)

Galaction VEREBCEANU. „Sandipa” –
*un vechi manuscris românesc. Studiu
filologic, studiu lingvistic, facsimile și text*.
Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2023.
323 p. (**Oxana CHIRA**)

Clasificarea semantică a verbelor în limba română

Ion BĂRBUȚĂ

Doctor în filologie, conferențiar cercetător

E-mail: ion.barbuta@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2649-8276>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Semantic Classification of Verbs in Romanian

Abstract

The main objective of the article is to create a typology of verbs according to their semantic features. The most general features that define the verb are examined and described in terms of the three components of its functional-semantic value: intension, extension and implication. At the same time, the study tries to reveal the relationship between the semantic structure of the verbs and their function in the sentence. Through this objective, he goes beyond the level of isolated words by analysing the manifestation of verbs in the structure of the statement. Considering the role of the verb in the constitution and functioning of the utterance, we should admit that the establishment of semantic features with relevance for their morphosyntactic behaviour could serve as an important factor for the functional-semantic description of utterances. In this way, the examination of the way in which the semantic categories are manifested in the syntactic plane would bring more light regarding the mechanism of the articulation of the semantic and syntactic levels in the act of communication.

Keywords: the functional-semantic value of the verb, categorical meaning, referential meaning, intensity, extension, implication.

Rezumat

Articolul are ca obiectiv principal realizarea unei tipologii a verbelor în funcție de trăsăturile lor semantice. Sunt examinate și descrise cele mai generale trăsături care definesc verbul sub aspectul celor trei componente ale valorii lui funcțional-semantice: intensiunea, extensiunea și implicația. În același timp, studiul încearcă să releve relația dintre structura semantică a verbelor și funcționarea lor în enunț. Prin acest obiectiv el depășește nivelul cuvintelor izolate analizând manifestarea verbelor în structura enunțului. Având în vedere rolul verbului în constituirea și funcționarea enunțului, ar trebui să admitem că stabilirea trăsăturilor semantice

cu relevanță pentru comportamentul lor morfosintactic ar putea servi drept factor important pentru descrierea funcțional-semantică a enunțurilor. În felul acesta, examinarea modului în care categoriile semantice se manifestă în plan sintactic ar aduce un plus de lumină în ce privește mecanismul articulării nivelurilor semantic și sintactic în actul comunicării.

Cuvinte-cheie: valoarea funcțional-semantică a verbului, semnificat categorial, semnificat referențial, intensiune, extensiune, implicație.

Clasificarea semantică a verbelor a inspirat o literatură lingvistică foarte bogată. Abordările adoptate în aceste lucrări sunt variate determinând existența unui număr mare de clasificări atât în studiul unei limbi aparte, cât și în plan tipologic. Examinarea clasificărilor bazate pe trăsăturile semantice ale verbelor scoate la iveală o diversitate mare de opinii pornind de la criteriile de clasificare și finalizând cu subsansamblurile lexico-semantice de verbe. De multe ori, clasificările verbelor sunt prezentate sub forma unor ierarhii cu mai multe niveluri atestându-se numeroase interferențe dintre elementele claselor identificate. În plus, cele mai multe clasificări au în vedere aspecte izolate fără a fi luate în calcul trăsăturile semantice caracteristice verbelor în ansamblul lor. Anume de aceea situația din acest domeniu este departe de a fi clară și univocă, consensul dintre lingviști fiind slab chiar și în ce privește principiile de clasificare de bază.

Până în momentul de față, o clasificare general acceptată a verbelor care să țină cont de ansamblul de trăsături semantico-sintactice ale acestor unități lexicale nu există și e puțin probabil să fie realizată în curând, ceea ce se explică, în primul rând, prin complexitatea semanticii lexicale a verbului. În plus, fiecare clasificare are la bază principii și aspecte care sunt determinate de obiectivele studiului. Este evident că și tipologia prezentată în continuare nu are pretenția de a fi exhaustivă. Ea stabilește doar principiile generale de clasificare, fiecare dintre subclasificările descrise meritând o analiză aprofundată.

În îndelungata tradiție de studiere și clasificare a verbelor, lingviștii au urmărit să identifice dimensiunile esențiale ale semanticii verbale. Fiind una dintre cele patru părți de vorbire cu autonomie semantică și funcțională, verbul se definește, în plan semantic, prin următoarele două straturi de semnificație: semnificatul categorial și semnificatul referențial. Semnificatul categorial, componenta de natură conceptuală, constituie modul de interpretare semantică la nivelul unităților lexicale a elementelor din realitate. Acestea pot fi prezentate prin mijloace de limbă ca obiect (prin substantiv), ca însușire (prin adjectiv), ca proces (prin verb) sau în calitate de caracteristică a procesului sau a însușirii (prin adverb) (Coșeriu, 1994, p. 67; Coșeriu, 1994–1995, p. 43).

Trăsătura semantică fundamentală a verbului în plan categorial este semul /+proces/ definit într-un sens larg drept „tot ceea ce se desfășoară în timp”.

Prin urmare, verbul desemnează entitățile din realitate dintr-o perspectivă procesuală, conceptualizându-le ca evenimente cu desfășurare pe axa temporală.

Semnificatul referențial, cea de a doua componentă a sensului lexical al verbului, are la bază informația despre trăsăturile esențiale ale referentului. După cum se știe, orice entitate definită ca referent poate fi considerată din punct de vedere calitativ, cantitativ și relațional. În felul acesta, valoarea funcțional-semantică a verbului este marcată de următoarele trei aspecte: aspectul calitativ, reflectă trăsăturile distinctive ale procesului descris prin intermediul structurii semice a verbului; aspectul cantitativ, se referă la trăsăturile aspectual-temporale ale acțiunii desemnate de verb și aspectul relațional, reprezintă capacitatea verbului de a deschide poziții libere ocupate la nivelul enunțului de actanți și de circumstanțe. Așadar, fiind constituit ca rezultat al reflectării caracteristicilor calitative, cantitative și relaționale ale referentului, semnificatul referențial înglobează următoarele trei elemente constitutive: intensiunea (aspectul calitativ), extensiunea (aspectul cantitativ) și implicația (aspectul relațional).

Trasarea reperelor de ansamblu privind analiza structurii semantice a verbului face posibilă identificarea trăsăturilor semantice care servesc drept bază pentru clasificarea lexemelor din această clasă. După cum vom încerca să demonstrăm, distincțiile circumscrise intensiunii, extensiunii și implicației verbului sunt relevante pentru stabilirea claselor semantice ale acestei părți de vorbire.

O încercare de sistematizare prealabilă a criteriilor de clasificare a verbelor ne permite să distingem următoarele tipuri: 1) criterii bazate pe trăsăturile semantice de natură intensională, 2) criterii bazate pe trăsăturile semantice de natură extensională și 3) criterii bazate pe trăsăturile semantice implicaționale (valențiale) ale verbului.

1. Clasificarea verbelor pe baza trăsăturilor intensionale. După cum s-a menționat, intensiunea este componenta care structurează, la nivelul limbii, informația esențială despre referent. În cazul verbului, intensiunea întrunește un set de trăsături organizate în conformitate cu dominantă semantică definită drept forma/natura procesului desemnat de verb. Trăsăturile intensionale cu cel mai mare grad de generalitate din structura semnificatului referențial al verbelor cuprinse în dimensiunea dată sunt: /+acțiune/, /+devenire/, /+stare/, /+relație/ (Constantinovici, 2007, p. 53). Pornind de la aceste trăsături se disting următoarele patru clase de verbe: verbele de acțiune, verbele de devenire, verbele de stare și verbele de relație.

Verbele de acțiune semnifică procese dinamice. Specific pentru aceste procese este faptul că ele se prezintă ca o înșiruire de etape:

a alerga, a duce, a face, a găti, a lupta, a merge, a sări.

Câmpul semantic al verbelor de acțiune reprezintă zona centrală a verbului. Unitățile lexicale din această subclasă posedă toate sau aproape toate trăsăturile

specifice verbului ca parte de vorbire. Reprezentantul tipic al acestei subclase este considerat verbul *a face*. Verbele cu trăsătura /+dinamicitate/ exprimă o gamă largă de acțiuni care pot fi de natură: fizică (*a alerga, a merge, a înota*), fiziologică (*a digera, a răsufla*), mentală, intelectuală (*a gândi, a medita*), perceptivă (*a auzi, a vedea*), emoțională (*a entuziasma, a impresiona*), socială (*a colabora, a conduce*).

Verbele de acțiune se definesc, de regulă, printr-o structură semantică complexă. Pe lângă dominantă semantică /+dinamicitate/, ele pot conține în structura lor semică o serie de seme cu un grad de generalizare mai mic și, respectiv, cu un grad mai scăzut de cuprindere a unităților lexicale.

Verbele de devenire exprimă transformări calitative sau cantitative ale obiectelor finalizate printr-o schimbare de stare, adică prin trecerea într-o nouă stare (Popescu, 2000, p. 64):

a adormi, a se coace, a se decolora, a se demoda, a se îmbogăți, a se înnegri, a se ofili, a se pietrifica, a putrezi, a rugini, a se rumeni, a se schimba.

Devenirile nu depășesc sfera subiectului fiind definite drept procese imanente. Ele implică existența unei entități cu caracter pasiv care trece de la o stare la alta. Caracteristic pentru acest tip de participanți este faptul că nu inițiază procesul, ci doar suportă efectele lui (Evseev, 1974, p. 94).

Dominanta semantică a verbelor din clasa dată este semul /+schimbare/. Elementul prototipic al acestei subclase este considerat verbul *a se schimba*. Verbele de devenire sunt intransitive, necauzative. Devenirea este o schimbare de stare având caracter perfectiv. În plan formal, verbele intransitive pot fi nepronominale (fără *se*) sau pronominale (cu *se*):

a îmbătrâni, a înfrunzi, a îngheța, a întineri, a regresa; a se dezvolta, a se dilata, a se fărâmița, a se îndrepta, a se îngrășa, a se usca.

Verbele de devenire pot desemna diferite tipuri de schimbări, și anume: schimbări în starea, în forma fizică sau în înfățișarea subiectului: *a crește, a înverzi, a se ofili, a slăbi, a se scurta*; schimbări în starea psihică a subiectului (acestea mai sunt numite și verbe de sentiment):

a se amări, a se bucura, a se îndurera, a se înfuria, a se mira.

Verbele de stare exprimă diferite ipostaze existențiale ale obiectelor:

a absentă, a se afla, a exista, a hiberna, a se neliniști, a suferi, a trândăvi, a trăi.

Stările se opun acțiunilor prin faptul că reprezintă procese lipsite de dinamism, dar și devenirilor, fiind procese care nu presupun niciun fel de schimbări. Starea este considerată cel mai simplu tip de proces, fiind constituită din momente nediferențiate calitativ.

Starea se consumă în sfera participantului care funcționează în calitate de purtător al stării. Ea nu se extinde asupra altui obiect. Prin aceasta se explică faptul că aceste verbe sunt intransitive, fiind folosite în structuri uniactanțiale. Reprezentantul tipic al acestei subclase este verbul *a fi*.

În general, prin stare se înțelege situația în care se află cineva sau ceva, și anume: existența, localizarea, modul în care se prezintă lucrurile sau ființele. Din acest punct de vedere, se diferențiază următoarele subclase de verbe: verbe care exprimă existența/inexistența subiectului (*a dăinui, a ființa, a lipsi*); localizarea subiectului (*a se găsi, a locui, a se plasa*); starea fizică sau psihică a subiectului (*a dura, a dormita, a se odihni, a se îngrijora, a se pasiona*).

Verbele de relație semnifică diferite tipuri de raporturi stabilite între lucrurile și fenomenele din realitate:

a avea, a depinde, a coincide, a deține, a domina, a îngloba, a poseda, a stăpâni.

Chiar dacă implică prezența a doi participanți statici (*Studentii depind încă de părinți. Pădurea înconjoară satul.*), aceste verbe au o structură semică mai simplă decât verbele de acțiune. Verbele din această subclasă exprimă următoarele tipuri de relații: relație de posesie (*a aparține, a avea*), relație de incluziune (*a conține, a include*), relație de cauză (*a determina, a provoca*), relație de comparație (*a se asemăna, a se distinge*), relații spațiale (*a se învecina, a se mărgini*), relații temporale (*a anticipa, a urma*), relații de rudenie (*a se înfrăți, a se înrudi*) etc.

2. Clasificarea verbelor în funcție de trăsăturile extensionale. Extensiunea verbului are la bază informația legată de evaluarea proceselor sub aspect cantitativ. Caracteristica proceselor din acest punct de vedere ține de localizarea lor pe axa temporală: orice proces se caracterizează printr-o anumită durată. În general, un proces poate cuprinde un punct de pornire, una sau mai multe faze intermediare și un punct final. În felul acesta, extensiunea verbului subsumează trăsăturile semantice legate de ceea ce se numește temporalitate internă sau timp imanent.

Extensiunea verbală nu este o componentă omogenă. Ea întrunește multiple valori având legătură cu durata procesului, aceasta reprezentând modalitatea de localizare a procesului pe linia imaginară a timpului. De cele mai multe ori, pentru desemnarea acestei componente semantice a verbului este folosit termenul aspectualitate, care întrunește un spectru amplu de trăsături (a se vedea: Feuillet, 2001, p. 3).

În interpretarea extensiunii verbale în lucrarea de față, termenul este restrâns la trăsăturile semantice care țin de structura intervalului de desfășurare a procesului desemnat de verb (GALR, I, 2005, p. 449). Sub aspectul organizării, extensiunea verbală reprezintă un sistem tridimensional cuprinzând trăsături semantice structurate în conformitate cu următorii parametri:

- a) procesul considerat din punctul de vedere al modului de desfășurare;
- b) procesul văzut sub aspectul intervalului de desfășurare;
- c) procesul examinat din perspectiva punctului final reprezentând limita lui internă.

Trăsăturile semantice identificate în baza acestor dimensiuni (modul de desfășurare, durata, limita procesului) sunt organizate în conformitate cu

următoarelor opoziții binare: 1) dinamic ~ static; 2) durativ ~ momentan și 3) perfectiv ~ imperfectiv.

Referitor la modul în care se manifestă aceste opoziții, trebuie menționat că ele sunt determinate de specificul semantic al fiecărui verb în parte. Constituind niște caracteristici ale laturii cantitative a proceselor, modul de desfășurare, intervalul și punctul final al procesului depind de conținutul lexical concret al verbului, fiind cuprinse în însăși matricea semantică a verbului. Prin urmare, în cele ce urmează, trăsăturile extensionale vor fi descrise prin corelație cu intensiunea verbului (contextul intern). În același timp, va fi luată în calcul relația stabilită între semantica verbului și semnificația anumitor determinanți implicați de acesta, astfel că analiza semantică a extensiunii verbale va fi completată prin analiză contextuală (contextul extern).

Opoziția dinamic ~ static. Dimensiunea semantică centrală care se află la baza acestei opoziții este modul de desfășurare a procesului prin care se înțelege posibilitatea fragmentării lui în „părți mai mici” diferențiate calitativ (*Ibidem*). În aceste condiții este importantă delimitarea, în structura procesului, a unor faze, etape, cum ar fi punctul inițial, cel puțin o etapă internă și punctul final, ceea ce, în termeni mai simpli, poate fi descris drept începutul, continuarea și sfârșitul procesului. De exemplu, procesul desemnat prin verbul *a construi* (cu sensul de bază „a realiza o construcție de proporții, care necesită lucrări numeroase și complexe”) întrunește o serie de activități având drept rezultat final înălțarea unui obiect.

Vom încerca să arătăm ce se înțelege prin dimensiunea definită drept „mod de desfășurare a procesului” analizând procesele desemnate de verbele din enunțurile care urmează:

Avionul zboară deasupra oceanului. Stânca atârnă deasupra prăpastiei.

Observăm că ambele procese descrise prin enunțurile citate pot fi caracterizate sub aspectul localizării pe axa temporală. Ceea ce le diferențiază este însă posibilitatea delimitării în structura lor a unor etape distincte. Astfel, în desfășurarea acțiunii de a zbura putem distinge anumite faze, iar în cazul celui de al doilea proces această distincție este imposibil de realizat: starea nu presupune nicio schimbare pe tot parcursul existenței sale, ceea ce înseamnă că nu poate fi vorba de segmentarea acestui proces în părți, în faze interne diferențiate calitativ. După cum constată cercetătorii, stările reprezintă niște procese indivizibile în faze succesive. Orice descompunere a unui astfel de proces în părți nu ar avea niciun rost, fiindcă ele nu s-ar deosebi prin nimic unele de altele.

Conchidem, astfel, că procesele sunt de două feluri: procese care admit segmentarea în „părți mai mici” (*a cânta, a lucra, a repara*) și procese care nu presupun faze succesive (*a păzi, a respecta, a sta*). Cele dintâi pot fi concepute

ca o succesiune de etape, de faze, iar cele de la urmă exclud orice evoluție pe tot parcursul desfășurării lor (Martin, 1984, p. 4).

Prin urmare, în funcție de prezența sau de absența trăsăturii /+proces divizibil în etape/ în structura lor semantică, verbele se împart în următoarele două subclase:

1) verbe dinamice (*a alerga, a înota, a lucra, a merge, a se plimba, a savura*) și 2) verbe statice, nondinamice (*a se afla, a aparține, a dormi, a se odihni, a sta, a ști*).

De menționat că în practică delimitarea verbelor dinamice de cele statice nu e o sarcină ușoară. În aceste condiții, cercetătorii apelează la o serie de trăsături pe care elementele din fiecare dintre aceste clase le au în comun. După cum s-a spus, verbele cu dominantă semantică /+dinamicitate/ desemnează procese caracterizate sub aspectul intervalului de desfășurare. Despre procesele dinamice se spune că pot fi caracterizate din această perspectivă, chiar dacă acesta este uneori de o durată foarte scurtă, așa cum este cazul verbelor de genul:

a cădea, a exploda, a observa, a recunoaște, a tresări, a se trezi etc.

Se știe însă că procesele dinamice nu sunt unicele care presupun o localizare în timp. Ceea ce le caracterizează în mod special este faptul că ele presupun o desfășurare în timp, prin care se înțelege producerea în mod succesiv a unei serii de acțiuni. Legătura dintre noțiunea de proces dinamic și trăsătura „desfășurare” este relevată de Z. Vendler, care constată că verbele dinamice desemnează procese constând în faze care se succed în timp (Vendler, 1957, p. 144). Anume această caracteristică face ca verbele în cauză să poată apărea ca răspuns firesc la o întrebare de tipul: „*Ce se întâmplă / s-a întâmplat / se va întâmpla?*” Este adevărat că și procesele statice, nondinamice pot fi caracterizate sub aspectul localizării în timp, totuși despre ele nu se poate spune că se desfășoară, se produc. Ele doar durează în timp. Așadar, trăsătura /+desfășurare/ care este implicată de procesele dinamice este exclusă de procesele statice.

Există și alte trăsături de care se ține cont la delimitarea proceselor dinamice de cele statice, pe lângă cea legată de „fragmentarea procesului în etape diferențiate calitativ”. Pentru diferențierea verbelor celor două subclase se recurge, uneori, la criteriul omogenității proceselor sub aspectul existenței lor în timp. Astfel, procesele care implică o schimbare pe durata desfășurării lor sunt considerate *eterogene*, iar cele care nu presupun niciun fel de schimbări sunt calificate drept procese *omogene*. Un proces este considerat omogen dacă fiecare fază a sa are aceeași natură ca și întregul (Martin, 1988, p. 4; Recanati, Recanati, 1999, p. 171). Din acest punct de vedere, procesele dinamice definite drept procese caracterizate prin faze succesive neomogene se opun celor statice calificate drept procese cuprinzând faze succesive omogene.

Constatăm, astfel, că trăsătura „fragmentare a procesului în etape diferențiate calitativ” este asociată trăsăturii /+schimbare/. În sprijinul acestei afirmații

vom aduce câteva exemple, cum ar fi următoarele perechi de verbe alcătuite dintr-un verb dinamic și altul static: *a merge* și *a sta*, *a călători* și *a locui*, *a învăța* și *a cunoaște*. După cum observăm, cele două tipuri de procese se opun prin faptul că procesele statice nu presupun niciun fel de schimbări pe durata existenței lor în timp, ceea ce reprezintă o dovadă a faptului că, în cazul lor, este imposibilă delimitarea unor etape diferențiate calitativ.

O altă trăsătură considerată a fi importantă pentru delimitarea verbelor dinamice de cele statice este relevată de lingviștii care admit că durata nu este doar apanajul proceselor dinamice. Aceștia fac distincție între procesele cu durată intrinsecă și procesele pentru care este specifică durată extrinsecă. Se caracterizează prin durată intrinsecă procesele care au un punct final determinat de natura lor internă, iar durată extrinsecă este proprie proceselor care au un punct final arbitrar. Prezența sau absența duratei intrinseci permite să se opună procesele dinamice celor statice. Am putea ilustra diferența dintre procesele cu durată intrinsecă și cele cu durată extrinsecă reluând exemplele citate mai sus. Astfel, procesul desemnat prin verbul *a zbura* din enunțul *Avionul zboară deasupra oceanului*. se definește printr-un punct final natural, reprezentat prin aterizarea avionului. În același timp, în cazul procesului exprimat prin verbul *a atârna* folosit cu sens de stare din enunțul *Stânca atârna deasupra prăpastiei*. nu putem identifica un punct final care să derive din natura lui internă: starea descrisă de acest verb va dura până în momentul în care ea se va prăbuși în prăpastie. Acest moment însă nu are vreo legătură cu starea în cauză, nu reprezintă punctul final natural al ei.

Așadar, existența unor faze în desfășurarea procesului, cum ar fi punctul inițial, punctul final și cel puțin o etapă internă, reprezintă condiția esențială pentru identificarea unui verb ca fiind definit prin trăsătura /+dinamicitate/. În același timp, distincția ontologică fundamentală: procese concepute ca fiind capabile să aibă etape interne și procese în cazul cărora această delimitare nu este posibilă este susținută și de alte tipuri de distincții. Vom prezenta sumar trăsăturile prin care verbele dinamice se opun celor din clasa verbelor statice cu ajutorul tabelului care urmează.

Criteriaul:	Verbe cu trăsătura /+dinamic/ semnifică:	Verbe cu trăsătura /+static/ desemnează:
fragmentării	– procese fragmentate în faze interne diferențiate calitativ	– procese în cazul cărora această distincție nu este posibilă
omogenității	– procese înglobând faze succesive eterogene	– procese constituite din faze succesive omogene
punctului final	– procese cu durată intrinsecă, al căror punct final este determinat de natura lor internă	– procese cu durată extrinsecă, fără un punct final determinat de natura lor internă

Descrierea claselor de verbe delimitate în funcție de modul de desfășurare a procesului nu ar fi completă fără a fi examinată relația stabilită între trăsăturile extensionale și intensiunea verbului. Aceasta de la urmă reprezintă, în raport cu trăsăturile extensionale, ceea ce ar putea fi definit drept context intern. Astfel, dacă încercăm să analizăm componența celor două subclase de verbe din punctul de vedere al semnificatului lor referențial, trebuie să constatăm că subclasa verbelor dinamice este una centrală în câmpul semantic al procesului. Fiind cea mai numeroasă, această clasă este eterogenă în plan semantic. Din subclasa verbelor cu trăsătura /+dinamic/ fac parte, de regulă, verbele de acțiune (mai sunt numite și verbe de activitate). Pe de altă parte, din categoria verbelor caracterizate prin trăsătura /+static/ fac parte verbele de stare (*a dormi, a lăncezi, a locui, a se odihni, a trândăvi*) și verbele de relație (*a aparține, a coincide, a contrasta, a domina, a posedea, a stăpâni, a subaprecia*).

Cât privește procesele desemnate de verbele de trecere dintr-o stare în alta, ele ocupă, din acest punct de vedere, o poziție intermediară. În cazul devenirilor se produc anumite transformări, care le apropie de procesele dinamice. Ele însă diferă de acestea de la urmă prin faptul că implică un participant pasiv, care nu inițiază procesul, reprezentând el însuși obiectul ce suportă efectele lui:

a înfrunzi, a se îngălbeni, a întineri, a înverzi, a se ofili, a răci, a slăbi, a se umfla, a se usca, a se veșteji.

Specificul verbelor celor două subclase se manifestă și în ce privește comportamentul lor în raport cu semnificația determinantilor implicați, adică în raport cu contextul lor extern. După cum se menționează în studiile de lingvistică, trăsătura /+dinamic/ poate fi accentuată prin prezența, la nivelul enunțului, a unor sintagme sau adverbe specifice. Astfel, caracterul dinamic al unui proces poate fi stabilit datorită aditerii de către verbul respectiv a formulei *a fi pe punctul de ...* (= „a fi gata să...”):

Avionul este pe punctul de a zbura. și *Stânca este pe punctul de a atârna.

După cum putem observa, construcția în cauză, având rolul de a accentua caracterul dinamic al procesului, este imposibilă în cazul verbelor care exprimă procese statice. Prin urmare, compatibilitatea sau incompatibilitatea verbului cu anumiți determinanți servește drept test de identificare a celor două clase de verbe.

Opoziția durativ ~ momentan. O altă dimensiune semantică responsabilă de organizarea trăsăturilor extensionale ale verbului este durata intervalului de desfășurare a procesului. Considerate sub aspectul temporalității lor interne, procesele sunt de două feluri:

1) procese durative și 2) procese nondurative, momentane (numite uneori și procese instantanee, punctuale sau atomice) (Coșeriu, 1980, p. 20).

Caracteristica de bază a proceselor durative rezidă în faptul că presupun un anumit interval de desfășurare:

a alerga, a căuta, a dormi, a fabrica, a face, a gândi, a istovi, a munci, a se plimba, a șiroi, a trăi, a umbla, a urca, a viețui, a vântura, a zidi etc.

La rândul lor, procesele momentane sunt de scurtă durată:

a adormi, a ațipi, a cădea, a da, a exploda, a icni, a ieși, a licări, a opri, a plesni, a pocni, a replica, a smulge etc.

Distincția în cauză este pusă în legătură cu o altă trăsătură, și anume cu orientarea procesului către o limită, către un anumit rezultat. În acest caz, procesul este examinat din perspectiva extremităților care îl limitează, în special din perspectiva punctului lui final. În funcție de existența/absența punctului final, un proces poate apărea ca un interval închis, deci ca un proces limitat, a cărui durată, oricare ar fi aceasta, este cuprinsă între limite sau ca un interval deschis, deci ca un proces nelimitat. Procesele din prima categorie au un sfârșit determinat de natura lor, iar cele din a doua categorie nu dispun de un punct final propriu încheindu-se doar sub influența unor factori externi. Să luăm în considerare verbele din următoarele perechi:

a alerga – a intra, a căuta – a găsi, a cerceta – a descoperi, a merge – a ajunge, a sta – a porni, a trăi – a muri, a ține – a scăpa, a se uita – a zări, a urmări – a prinde.

Primele verbe ale acestor perechi semnifică procese durative, nerezultative, deci procese cu o durată nemăsurabilă, care nu implică un punct final. În același timp, verbele din partea a doua desemnează procese rezultative, momentane, adică procese orientate către o limită.

Este interesant de urmărit raportul stabilit între semantica verbului (contextul intern) și structura temporală a procesului desemnat de acesta. Din punct de vedere semantic, durata, adică intervalul de desfășurare a procesului, este o proprietate intrinsecă a semanticii verbului.

Examinând acest aspect, constatăm că interacțiunea dintre trăsăturile durativ – momentan și semnificația lexicală a verbului are un caracter complex, ceea ce se observă atunci când încercăm să delimităm aceste subclase de verbe. Astfel, printre verbele de acțiune pot fi, deopotrivă, atât verbe durative, cât și nondurative, momentane. În urma verificării prin metoda asocierii cu elementele temporale cu care acestea sunt contextualizate, se identifică drept durative verbele dinamice precum: *a călători, a curge, a elabora, a lucra, a studia, a urmări*, iar ca nondurative, momentane verbele dinamice precum: *a aprinde, a decola, a intra, a pleca, a sări, a trosni etc.* Aceeași situație se poate constata și în cazul verbelor de trecere dintr-o stare în alta. Printre acestea se numără atât verbe durative (*a se altera, a crește, a se dezvolta, a se îngălbeni, a se jerpeli*), cât și verbe momentane (*a apărea, a răbufni, a răsări, a țâșni, a se risipi, a se sfârși, a se stinge*). La rândul lor, verbele de stare sunt, de regulă, prin natura proceselor desemnate de ele, durative (*a se afla,*

a aparține, a aștepta, a avea, a crede, a dura, a iubi, a posedea, a rămâne, a sta, a șede, a ști, a veghea, a zăcea etc.).

Un statut nu prea clar sub aspectul duratei proceselor indicate au verbele de relație. La o primă analiză, s-ar părea că relațiile ar trebui să fie incluse în categoria durativelor. Dacă avem însă în vedere că durata procesului este dependentă de prezența etapelor interne în schema lui temporală, ar trebui să considerăm că relațiile nu implică desfășurare în timp, ceea ce înseamnă că reprezintă niște fenomene cu o durată nemăsurabilă sub aspectul desfășurării lor în timp.

Un tablou mult mai complex prezintă raportul stabilit între trăsăturile semantice durativ/momentan ale verbului și semantica determinanților de timp adverbial (Renaud, 2002, pp. 24-25). După cum se știe, trăsăturile semantice avute aici în vedere reprezintă categorii latente ale lexemului verbal. Ele nu dispun de mijloace proprii de expresie fiind actualizate în context datorită interacțiunii cu anumiți determinanți. În felul acesta, opoziția momentan ~ durativ se manifestă și la nivelul combinării verbului cu determinanți cu valoare temporală.

Din acest punct de vedere, verbele durative se disting prin faptul că sunt compatibile cu determinanți care prezintă timpul ca pe un continuum. Pentru aceste verbe este caracteristică, într-o mai mare măsură, combinarea cu circumstanțialele care exprimă timpul ca interval, durată:

L-am așteptat mai mult de o oră. Au mers toată ziua și toată noaptea.

O construcție frecvent utilizată în combinație cu verbele durative are următoarea structură: *timp de* + numeral + unitate de timp:

L-au căutat timp de trei săptămâni. Poporul acesta a locuit pe aceste meleaguri timp de sute de ani.

Există, de asemenea, și adverbe specializate pentru utilizarea cu un anumit tip de verbe. Astfel, pe lângă verbele durative pot fi utilizate adverbele de durată *încă și mai*, care arată, de obicei, continuarea procesului exprimat de verb:

Afară mai plouă. El încă doarme.

La rândul lor, verbele momentane pot apărea în combinații cu circumstanțiale care accentuează caracterul punctual al procesului desemnat de verb. Ele precizează momentul producerii evenimentului:

Alpiniștii au atins vârful muntelui la prânz. Am ajuns acasă noaptea târziu. Inamicul a intrat în oraș pe la orele cinci după-amiază. Bătrânul a murit la ora trei.

Din categoria determinanților specializați pentru combinarea cu verbele momentane fac parte și adverbele de declanșare și producere rapidă a proceselor: *brusc, imediat, într-o clipă* etc. Aceste adverbe se combină foarte des cu verbele momentane datorită semantismului lor, întărind astfel caracterul punctual, momentan al procesului desemnat de verb.

În același timp, trebuie observat că relația stabilită între semantica verbului și semantica determinanților verbali nu poate fi absolutizată. După cum ne conving faptele de limbă, nu este exclusă existența unor contexte în care verbele momentane să se combine cu expresii temporale ce sugerează durată. În acest caz, sunt posibile anumite mutații semantice. Uneori verbul însoțit de un astfel de determinant ajunge să exprime repetarea sporadică a acțiunilor: *L-am vizitat timp de cinci ani*. Alteori, verbul cu sens momentan își poate modifica sensul dezvoltând valori durative. De exemplu, în enunțul *Am plecat pentru zece minute.*, verbul a pleca este utilizat în construcție cu un circumstanțial de timp care exprimă durată. În acest context verbul nu mai este folosit cu sensul său de bază „a părăsi pe cineva sau ceva spre a se duce în altă parte”, ci cu sensul de „a lipsi, a absenta” (*Verbul*, 2011, pp. 291, 292).

Uneori combinarea verbului cu diferiți determinanți poate conduce la constituirea unor perechi de sensuri specifice aceluiași verb, deci poate avea drept consecință polisemia verbului. De exemplu, verbul *a se opri* este folosit în enunțurile *Mașina s-a oprit la colțul străzii. Trenul s-a oprit și pasagerii au coborât.* cu sensul „a sta pe loc”. Fiind însă însoțit de determinanți care îi conferă o valoare durativă, acest verb capătă sensul „a rămâne undeva temporar”:

Ne-am oprit o oră pe litoral. Turiștii s-au oprit câteva zile la Brașov.

Pe de altă parte, anumite mutații semantice pot suferi nu doar verbele, ci și adverbele care le determină. Pentru a ilustra această situație, vom compara următoarele două enunțuri, în care pe lângă un verb durativ și pe lângă unul nondurativ, momentan este folosit același adverb temporal:

Citește mereu. și Cade mereu.

După cum putem observa, în primul enunț, care semnifică un proces de lungă durată, adverbul *mereu* este folosit cu sensul „fără încetare”. În cel de al doilea enunț, același adverb are sensul „la intervale foarte scurte”. În acest caz, enunțul exprimă nu un proces de lungă durată, ci o serie de acțiuni momentane.

Un anumit specific prezintă cele două subclase de verbe, durative și momentane, în ce privește combinarea lor cu verbele de aspect. Astfel, verbele de aspect, cu sensul de începere, continuare sau încetare a procesului, se utilizează fără restricții în combinație cu verbele cu trăsătura /+durativ/:

Artistul a început să cânte. Elevul continuă să citească. Muncitorii au încetat să lucreze.

Verbele nondurative pot intra în combinație cu verbele de aspect doar când sunt îndeplinite anumite condiții. După cum demonstrează exemplele analizate, admiterea de către verbele momentane a unui verb de aspect depinde de specificul semantico-gramatical al determinantului aflat în poziția subiectului. În primul rând, combinarea unui verb aspectual cu un verb momentan este posibilă în cazul unui enunț cu subiectul la plural:

Încep să cadă primii fulgi. Încep să vină oaspeții.

În al doilea rând, admit combinarea cu verbele aspectuale și unele verbe momentane, care ajung să semnifice procese de lungă durată:

La un moment dat, avionul începe să cadă. Bursele continuă să cadă.

Observăm că această mutație semantică are legătură cu tipul de actant utilizat în poziția subiectului. Este vorba de procese care, datorită faptului că sunt atribuite anumitor participanți, apar ca fiind de lungă durată.

Conchidem, astfel, că fiecare dintre cele două subtipuri de verbe se caracterizează prin contexte comunicative tipice: verbele durative se combină cu determinanți care au rolul de a preciza derularea internă a proceselor desemnate de verb, iar cele momentane sunt adesea însoțite de determinanți care permit localizarea procesului pe axa temporală. În felul acesta, determinanții verbului au rolul de a specifica anumite trăsături caracteristice lexemelor verbale. Nu mai puțin important este și faptul că, uneori, prezența unui determinant de tip adverbial poate modifica sensul obișnuit al verbului. Pe de altă parte, verbele pot suferi modificări în ce privește temporalitatea internă ca urmare a substituirii participantului plasat în poziția subiectului sau a obiectului.

Opoziția perfectiv ~ imperfectiv. Dimensiunea semantică în funcție de care sunt clasificate verbele în baza acestei opoziții se definește drept orientarea/neorientarea procesului către limita lui internă. Din acest punct de vedere, se delimitează procese care ajung, în mod necesar, la un final și procesele nedirecționate către o limită. Clasele de verbe corespunzătoare acestei opoziții sunt:

1) verbele perfective; semnifică procese care presupun un moment final după atingerea căruia se consumă și nu mai pot continua:

a ajunge, a apune, a se ciocni, a da, a exploda, a intra, a izbucni, a se întâlni, a lovi, a lua, a răsări, a sosi, a se trezi etc.

2) verbele imperfective; exprimă procese care nu au o limită internă:

a alerga, a aștepta, a se bucura, a călători, a discuta, a dormi, a exista, a locui, a păzi, a povesti, a respecta, a sta, a străluci, a suferi, a ști, a tremura etc.

Observăm că deosebirea esențială dintre procesele perfective și cele imperfective rezidă în natura fazei finale. Procesul perfectiv ajunge la final prin îndeplinirea, încheierea, epuizarea sa, iar procesul imperfectiv se poate finaliza doar fiind oprit din desfășurare sub influența unui factor extern. În felul acesta, verbele perfective prezintă procesul cu eventualul său rezultat, în același timp, verbele imperfective descriu procese care pot continua până în momentul în care sunt întrerupte. Să comparăm procesele desemnate de verbele din următoarele enunțuri:

În primăvara anului 101, Traian trece Dunărea. și Țăranii își lucrează pământul.

Analiza acestor enunțuri demonstrează că, în primul caz, verbul desemnează un proces cu limită internă. În același timp, verbul din cel de al doilea enunț semnifică un proces care poate continua un timp indeterminat.

O clasificare având o anumită tangență cu distincția perfectiv ~ imperfectiv este cea realizată în baza opoziției telic ~ atelic (Schogt, 1964, p. 4). Distincția în cauză, la fel ca și cea anterioară, se sprijină pe ceea ce constituie faza finală a procesului, reprezentând, de aceasta dată, rezultatul la care se ajunge în urma desfășurării procesului. Astfel, verbele telice semnifică acțiuni orientate spre atingerea unui scop bine definit. Finalizarea unor astfel de acțiuni presupune obținerea unui rezultat clar reprezentând o schimbare de stare sau instituirea unei stări. În enunț, în cazul verbelor tranzitive telice, această trăsătură semantică este accentuată prin exprimarea complementului direct:

a construi (o casă), a desena (o floare), a prinde (un iepure), a scrie (o carte).

Verbele atelice exprimă acțiuni care nu au un scop, un rezultat clar, fiind deschise în ce privește durata sau modul de desfășurare. Chiar dacă sunt tranzitive, aceste verbe pot fi folosite fără ca să fie specificat în structura enunțului un obiect direct:

a alerga, a citi, a dormi, a gândi, a înota, a merge.

După cum observăm, diferența cheie dintre cele două tipuri de verbe este dată de prezența sau absența unui scop sau rezultat bine definit. Testul folosit frecvent pentru delimitarea verbelor telice de cele atelice este admiterea de către verbul respectiv a determinanților cu o semantică specifică. Astfel, printre elementele contextuale care precizează caracterul telic sau atelic al unui proces pot fi subiectul, dar și anumite componente circumstanțiale (Popescu, 2000, p. 66). Din acest punct de vedere, verbele telice admit în poziția subiectului, de obicei, un determinant marcat drept /+uman/, deoarece doar acțiunile unui astfel de participant sunt volitive și au caracter intențional. În același timp, printre elementele a căror semnificație include trăsătura intenționalitate se numără determinanții de tip circumstanțial, precum *intenționat, cu bună știință*:

Ion intenționat a spart geamul cu o piatră., dar *Piatra intenționat a spart geamul.

Analiza acestor enunțuri demonstrează clar că, chiar și în cazul aceluiași verb, caracterul telic sau atelic și, respectiv, combinarea cu un circumstanțial având valoare intențională depind de actantul care apare în poziția subiectului.

3. Clasificarea verbelor în funcție de trăsăturile implicaționale. Implicația verbului are la bază informația privind relațiile stabilite între proces și participanții implicați. În planul analizei concrete, implicația este descrisă în termenii relațiilor dintre verbul predicat și rolurile tematice și circumstanțele cerute. Se poate constata o anumită tangență între acest constituent și ceea ce se înțelege, de obicei, prin valență. De menționat însă că valența constituie doar o anumită parte din ceea ce reprezintă potențialul implicațional al unui semnificat lexical.

Capacitatea verbului de a pronostica participanții la evenimentul descris de enunț se explică prin specificul denotativ al acestei părți de vorbire. Verbele denumesc

procese apărând în calitate de element central al stărilor de lucruri din realitate. Astfel, datorită legăturii strânse dintre proces și situație verbul ajunge să conțină și anumite informații despre participanții la situație. Din aceste considerente verbul este prezentat ca fiind un element cu trăsături duble: de unitate nominativă și de sintagmă virtuală.

Fiind o componentă a valorii funcțional-semantice a verbului, implicația este dependentă de dimensiunea lui semantică. Implicația verbului ca parte de vorbire (adică sistemul de actanți și circumstanțe la nivelul întregii clase) este determinată de semul categorial /+proces/. Anume procesul în calitate sa de semn dinamic cu desfășurare în timp implică un punct de plecare, o sursă (agentul), un punct final, un obiect afectat de proces (pacientul), un participant în favoarea/defavoarea căruia se realizează procesul (destinatarul), diferite circumstanțe locale, temporale, modale, cauzale, condiționale etc. Astfel arată sistemul general de actanți și de circumstanțe implicați de verb. Trebuie avut însă în vedere că fiecare unitate lexicală din această clasă se caracterizează printr-o structură actanțială proprie, fiind determinată de specificul semnificatului referențial.

Trăsăturile semantice care constituie implicația verbului sunt de natură relațională determinând capacitatea combinatorie a verbului. După cum se menționează în studiile de specialitate, implicația, pentru care se mai folosește și termenul schemă actanțială a verbului, conține următoarele informații: a) numărul de poziții deschise, b) rolurile tematice atribuite fiecărui actant, c) obligativitatea sau neobligativitatea saturării fiecărei poziții (DSL, 2001, p. 398).

Dacă ținem cont de capacitatea verbelor de a se combina cu anumiți determinanți având caracter obligatoriu (așa-numiții determinanți interni), putem delimita următoarele patru clase de verbe:

1) verbe avalente (zerovalente); nu implică niciun determinant cu statut obligatoriu: *a ploua, a ninge*;

2) verbe monovalente; reclamă prezența unui determinant obligatoriu: *a alerga, a cânta*;

3) verbe bivalente; implică doi determinanți cu statut obligatoriu: *a construi, a desena*;

4) verbe trivalente; sunt verbe cu trei determinanți obligatorii: *a da, a divulga*.

O clasificare mai amplă a verbelor bazată pe trăsăturile lor implicaționale are în vedere nu doar numărul, ci și identitatea semantică a actanților și raportul dintre ei. În aceste cazuri trăsăturile implicaționale ale verbului avute în vedere sunt organizate în conformitate cu următoarelor opoziții binare: 1) acțiune orientată ~ acțiune neorientată; 2) agentiv ~ nonagentiv; 3) intenționalitate ~ nonintenționalitate; 4) cauzativ ~ noncauzativ.

Opoziția acțiune orientată ~ acțiune neorientată. Pentru distincția în cauză contează capacitatea verbelor de a admite doi actanți de bază considerați protagoniștii procesului, și anume subiectul și obiectul, dar și orientarea acțiunii

în raport cu aceste roluri. Examinează din punctul de vedere al posibilității de a stabili relații cu protagoniștii menționați, procesele desemnate de verbele din limba română sunt de trei tipuri:

1) procese care implică doi protagoniști: un subiect și un obiect; sunt desemnate în limbă cu ajutorul verbelor tranzitive;

2) procese cu un singur protagonist: subiectul; sunt marcate prin verbele intransitive și

3) procese fără niciun protagonist; e vorba de procesele desemnate prin verbele impersonale.

Dacă luăm în considerare, pe lângă capacitatea verbelor de a implica un subiect și un obiect, și orientarea acțiunii pe axa subiect – acțiune – obiect, atunci distingem următoarele clase de verbe:

1. Verbe tranzitive; semnifică procese care implică atât rolul de subiect, cât și pe cel de obiect. După statutul acestor roluri, dar și în funcție de orientarea procesului între subiect și obiect se disting următoarele subclase de verbe tranzitive:

a) verbe tranzitive directe; exprimă acțiuni care pornesc de la un subiect și se extind asupra unui obiect; în enunț pot primi un complement direct: *a coase (o haină), a duce (un sac), a cosi (iarbă), a strânge (ciuperci), a scrie (un roman)*;

b) verbe tranzitive reflexive; denumesc acțiuni care se răsfrâng asupra subiectului însuși. Ele conțin în structura lor formele neaccentuate ale pronumelor reflexive. În enunț valoarea reflexivă poate fi reliefată cu ajutorul formelor accentuate ale pronumelor reflexive: *a se îmbrăca (pe sine), a se pieptăna (pe sine), a se cunoaște (pe sine), a se lăuda (pe sine)*;

c) verbe tranzitive reciproce; denumesc acțiuni care se desfășoară între două sau mai multe subiecte acționând unul asupra celuilalt. Verbele tranzitive reciproce sunt verbe pronominale: ele conțin în structura lor forme neaccentuate ale pronumelor reflexive. Se deosebesc de verbele tranzitive-reflexive prin faptul că se folosesc numai la plural. Valoarea de reciprocitate poate fi întărită cu ajutorul locuțiunii pronominale *unul pe altul* sau cu ajutorul adverbului *reciproc*: *a se ajuta (unul pe altul), a se respecta (unul pe altul), a se învinui (unul pe altul), a se căuta (unul pe altul)*;

2. Verbe intransitive; denumesc acțiuni ale unui subiect ce nu se extind asupra unui obiect oarecare. Verbele din această clasă sunt atât nepronominale (fără *se*), cât și pronominale (cu *se*): *a alerga, a merge, a trăi, a se duce, a se apropia, a se îmbolnăvi*. Diferă de toate celelalte subclase de verbe menționate mai sus prin faptul că nu se combină cu un complement direct și nici nu pot fi însoțite de formele accentuate ale pronumelor reflexive *pe sine* și nici de locuțiunea pronominală *unul pe altul*.

3. Verbe impersonale; semnifică acțiuni care nu pot fi atribuite unui subiect, ele desfășurându-se parcă de la sine. În propoziție ele nu pot avea subiect și se folosesc

numai la pers. 3 sg.: *a ploua, a tuna, a fulgera, a se desprimăvăra, a se lumina, a se întuneca*.

Examinând verbele acestor subclase prin prisma opoziției acțiune orientată ~ acțiune neorientată, constatăm că tranzitivele (directe, reflexive și reciproce) exprimă acțiuni având caracter orientat, iar verbele intransitive și impersonale semnifică acțiuni neorientate. În același timp, primele trei subclase de verbe diferă între ele prin direcția de orientare a acțiunilor desemnate. Modalitatea de orientare a acțiunilor în cazul acestor subclase de verbe ar putea fi prezentată foarte succint cu ajutorul tabelului care urmează.

Verbe tranzitive:	Schema situației desemnate de verb	Exemplu
directe:	<i>Subiect</i> → Acțiune → <i>Obiect</i>	<i>Ion îl laudă pe Vasile.</i>
reflexive:	<i>Subiect (obiect)</i> ⇔ Acțiune	<i>Ion se laudă (pe sine).</i>
reciproce:	<i>Subiect (obiect)</i> ⇔ Acțiune ⇔ <i>Obiect (subiect)</i>	<i>Ion și Vasile se laudă unul pe altul.</i>

Opoziția cauzativ ~ noncauzativ. Distincția dintre subclasele de verbe în acest caz se bazează, de asemenea, pe trăsături de natură implicațională, fiind susținute, evident, de anumite trăsături de ordin semantic. Este știut că verbele marcate drept /+cauzativ/, după numărul de protagoniști implicați, sunt, de fapt, verbe tranzitive. Ceea ce le diferențiază de verbele tranzitive propriu-zise este faptul că ele exprimă o relație nu dintre un participant activ (subiectul) și un participant pasiv (obiectul), ci o relație dintre doi participanți cu capacitate agentivă. Astfel, verbele de acest tip desemnează o situație complexă cuprinzând doi actanți, dintre care primul exercită o acțiune asupra celui de-al doilea și două acțiuni, dintre care una o determină pe cealaltă (Huțanu, Țăra, 2012, p. 404). Cu alte cuvinte, verbul cauzativ semnifică un eveniment în cadrul căruia primul actant îl controlează pe cel de al doilea, determinându-l să realizeze o acțiune sau să-l facă să ajungă într-o anumită stare. Se consideră că relația stabilită între acțiunile celor doi participanți la eveniment este una de tip cauză – efect.

În funcție de specificul lor semantic, verbele cauzative se împart în următoarele subspecii: verbe cauzative de acțiune (*a face să ...*): *a aprinde (lemnele), a deplasa (un obiect), a hrăni (un pui de căprioară), a încetini (un vehicul), a învărti (o roată)* etc.; verbe cauzative de stare (*a face să devină/să fie ...*): *a adormi (un copil), a calma, a deprima, a entuziasma, a fericii, a impresiona, a înveseli, a nenoroci, a șoca* etc. Vom ilustra cazurile de utilizare a acestor specii de verbe examinând următoarele enunțuri:

Vântul clatină copacii. Arta îl emoționează pe om.

După cum observăm, în primul enunț este descrisă o situație cuprinzând o succesiune de acțiuni dintre care prima o declanșează pe cea de-a doua (vântul

care suflă face copacii să se clatine). În cel de al doilea enunț acțiunea primului participant are drept urmare provocarea stării celui alt actant.

Printr-o formulă generalizatoare, structura situațiilor cauzative ar putea fi descrisă astfel.

actant₁ → acțiune cauzatoare → actant₂ → acțiune/stare cauzată

Nucleul semantic al construcției cauzative este acțiunea realizată de cel de-al doilea actant sau starea indusă acestuia. De fapt, studiile consacrate verbelor cauzative relevă, în special, legătura strânsă existentă între cele două acțiuni care compun situația cauzativă. Această relație este relevantă și prin faptul că, după cum se știe, în sistemul limbii, verbele cauzative bivalente constituie perechi corelative cu verbele intransitive noncauzative care exprimă acțiunea sau starea provocată:

Mama adoarme copilul. → Copilul adoarme. Soarele încălzește pământul. → Pământul se încălzește. Vântul stinge focul. → Focul se stinge.

În categoria clasificărilor bazate pe specificul implicațional al verbelor sunt incluse și subclasele de verbe stabilite în conformitate cu următoarele opoziții: agentiv ~ nonagentiv și intenționalitate ~ nonintenționalitate. Subclasificările menționate sunt considerate de tip implicațional, deoarece pentru ele este relevantă caracteristica semantică a unuia dintre actanți, în special, a celui din poziția subiectului. În baza acestor opoziții verbele sunt clasificate, în principal, în funcție de faptul dacă acțiunea desemnată de verb implică sau nu existența unui participant cu trăsătura /+uman/. Este de observat că aceste distincții sunt în mare parte corespondente, însă ele nu se suprapun în absolut toate cazurile.

Cât privește distincția verb agentiv/verb nonagentiv, trebuie menționat că cele dintâi desemnează acțiuni implicând un actant care este în măsură să inițieze și să realizeze acțiunea. Despre un astfel de actant se spune că este dotat cu sursă proprie de energie. Prin urmare, în cazul verbelor agentive, acțiunea este văzută ca o formă de manifestare a unui participant dinamic:

a alerga, a apăra, a construi, a desena, a duce, a lega, a pregăti, a prinde etc.

Verbele nonagentive exprimă acțiuni în realizarea cărora participantul desemnat ca subiect nu are un rol hotărâtor. Acesta este implicat în desfășurarea acțiunii respective, însă nu deține controlul asupra ei. Din categoria verbelor nonagentive fac parte, pe lângă unele verbe de acțiune, cele mai multe verbe de devenire, de stare și de relație:

a îngheța, a se îngreșa, a luneca, a se mira, a pierde, a se prăvăli, a se rătăci, a străluci, a tresări, a zvâcni etc.

Pentru distincția în cauză, sunt relevante astfel de trăsături precum control și eficiență. Controlul se observă în cazul în care evenimentul este provocat,

inițiat de un actant înzestrat cu capacitate volițională care, de regulă, este o ființă umană.

Ceea ce trebuie precizat în legătură cu distincția agentiv ~ nonagentiv este că ea nu se suprapune exact opoziției activ ~ nonactiv. Nu orice verb cu trăsătura /+activ/ poate fi considerat și verb agentiv. Acest lucru poate fi demonstrat comparând următoarele enunțuri: *Ion a fost reticent să comunice cu presa.* și **Vântul a ezitat să rupă crengile copacilor.*

Observăm că și verbul *a comunica* din primul enunț, și verbul *a rupe* din cel de al doilea sunt verbe active, însă doar primul este și agentiv, ceea ce poate fi demonstrat prin faptul că doar în acest caz acțiunea apare ca fiind inițiată, realizată și controlată de participantul din poziția subiectului.

La rândul ei, opoziția intenționalitate/nonintenționalitate are în vedere faptul dacă acțiunea desemnată de verb este sau nu determinată de o intenție a participantului subiect.

Astfel, verbele definite prin trăsătura /+intenționalitate/ desemnează acțiuni realizate cu o intenție specifică. În cazul lor, actantul subiect acționează conștient și deliberat în vederea atingerii unui anumit rezultat. Pe de altă parte, verbele nonintenționale exprimă acțiuni efectuate fără un scop sau o intenție specifică. De regulă, au caracter intențional acțiunile ființelor umane (*a alege, a cumpăra, a lucra, a merge, a organiza, a planifica*) și sunt nonintenționale acțiunile atribuite unor corpuri fizice (*a rugini, a înflori*). În această privință ar putea fi ilustrative și enunțurile care urmează.

Ion a umplut găleata cu apă. și *Apa a umplut găleata.*

Trebuie observat însă că distincția acțiune intențională/acțiune nonintențională nu coincide totdeauna cu delimitarea dintre acțiunile ființelor umane și cele ale corpurilor fizice. Și printre cele dintâi există acțiuni care au un caracter nonintențional. Astfel, chiar și atunci când au ca subiect un participant cu trăsătura /+uman/, unele acțiuni sunt realizate involuntar sau ca rezultat al circumstanțelor. Prezintăm câteva verbe desemnând acțiuni care nu sunt controlate sau dorite în mod deliberat:

a cădea, a icni, a îmbătrâni, a încărunți, a plânge, a râde, a tremura.

La finalul acestei analize care este departe de a fi completă, constatăm că verbul ca parte de vorbire se definește printr-o valoare funcțional-semantică înglobând trăsături semantice de natură intensională (forma procesului), extensională (intervalul de desfășurare a procesului) și implicațională (anturajul actanțial). Clasificarea verbelor în funcție de aceste trăsături grupate în conformitate cu natura lor a permis delimitarea unor subclase având la bază distincții și opoziții care prezintă un anumit specific pentru fiecare tip în parte.

O astfel de analiză a semanticii verbale oferă posibilitatea examinării raportului stabilit între trăsăturile de diferite tipuri din structura semantică

a unităților lexicale din clasa verbului. Este vorba, în acest caz, despre două tipuri de raporturi. Primul tip de raport este cel stabilit între trăsăturile intensionale (în baza cărora verbele sunt grupate în verbe de acțiune, de devenire, de stare și de relație) și cele de natură extensională (durata procesului) și implicațională (anturajul actanțial). În cadrul acestui tip de raport trăsăturile intensionale reprezintă pentru cele de natură extensională și implicațională contextul intern. Cel de al doilea tip de raport avut aici în vedere se stabilește la nivelul enunțului între trăsăturile de natură intensională, extensională și implicațională ale verbului, pe de o parte, și semnificația determinantilor verbali, pe de alta, aceștia de la urmă reprezentând contextul extern.

Menționăm, de asemenea, că în cazul unor sfere semantice, cum ar fi extensiunea și implicația verbului, au fost stabilite mai multe opoziții servind drept bază pentru gruparea verbelor. S-ar putea admite că unele dintre acestea sunt opoziții centrale, în timp ce altele ar reprezenta niște opoziții suplimentare care le completează pe cele dintâi. Deocamdată este dificil să se spună care este corelația dintre aceste opoziții. Un răspuns la această întrebare ar putea fi găsit doar pornind de la analiza unui număr mai mare de verbe, ceea ce ar putea să reprezinte o sarcină a unor cercetări ulterioare.

Referințe bibliografice:

CONSTANTINOVICI, Elena. *Semantica și morfosintaxa verbului în limba română*. Chișinău, 2007.

COȘERIU, Eugen. Aspect verbal ou aspects verbaux? Quelques questions de théorie et de méthode. In: MARTIN R. B., DAVID J. (ed.) *La notion d'aspect*, Paris, 1980, pp. 13-25.

COȘERIU, Eugen. Principii de sintaxă funcțională. În: Eugen Coșeriu. *Prelegeri și conferințe (1992–1993)*. Supliment al publicației Anuar de lingvistică și istorie literară, T. XXXIII (1992–1993). Seria A. Lingvistica. Iași, 1994. pp. 65-82.

COȘERIU, Eugen. Principii de sintaxă funcțională. În: *Dacoromania*, serie nouă, I, Cluj-Napoca, 1994–1995, pp. 29-68.

DSL = BIDU-VRÂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, MANCAȘ, Mihaela, PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Nemira, 2001.

EVSEEV, Ivan. *Semantica verbului, categoriile de acțiune, devenire și stare*. Timișoara: Facla, 1974.

FEUILLET, Jack. Typologie des oppositions aspectuelles. In: *Linx*, 45, 2001 [online]. Disponibil: <http://linx.revues.org/832> [citat 03.10.2023].

GALR, I = *Gramatica limbii române*. Vol. 1: *Cuvântul*. București: Editura Academiei Române, 2005. 712 p.

HUȚANU, Monica, ȚÂRA, George Bogdan. Observații asupra construcțiilor cauzative analitice în limba română. În: *Quaestiones romanicae*. Lucrările Colocviului Internațional

Comunicare și cultură în România europeană (ediția I, 15-16 iunie 2012). Szeged: JatePress, 2012.

MARTIN, Robert. Temporalité et «classes de verbes». In: *L'Information Grammaticale*, 1988, n. 39, pp. 3-8.

POPESCU, Floriana. *Tempo-aspectualitate contrastivă (în engleză și română)*. Iași: Spanda, 2000.

RECANATI, Catherine, RECANATI, François. La classification de Vendler revue et corrigée. In: *Cahiers Chronos*, Rodopi, 1999, 4, pp. 167-184.

RENAUD, Francis. Est-il possible d'effectuer une classification des types de situations vendleriennes par des tests syntaxiques? In: *L'Information Grammaticale*, 2002, n. 95, pp. 23-26.

SCHOGT, H. G. L'aspect verbal en français et l'élimination du passé simple. In: *Word*, 1964, vol. 20, no. 1, pp. 1-17.

VENDLER, Zenó. Verbs and times. In: *The Philosophical Review*, 1957, vol. 66, no. 2, pp. 143-160.

Verbul = *Identitatea lexicală și morfologică a limbii române în contextul multilingvistic european: consonanțe și disonanțe*. Vol. 1. *Verbul*. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2011.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 05.02.2024

Acceptat: 23.05.2024

CZU:81'42

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1\(322\).02](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1(322).02)

Structuri ale intersubiectivității în practicile dialogice

Alexandru COSMESCU

Doctor în filologie

E-mail: alexandru.cosmescu@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7288-3998>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Structures of Intersubjectivity in Dialogic Practices

Abstract

The concept of dialogic practices is often used in the literature in the absence of an explicit definition. The present paper aims to address this shortcoming. In the first section, dialogic practices are approached from the perspective of embodied discursive interaction, as ways of reorienting the interlocutors, with the help of utterances, towards aspects of the utterances they produce or towards the experience underlying their production. The second section explicates, on the basis of an excerpt from the transcript of a micro-phenomenological interview session, the discursive structure of a dialogic practice, highlighting the following sequence: experiential utterance – reformulation – question. In the third section, five characteristic features of dialogic practices are reviewed from the perspective of the relation between the concepts of form of life and discursive practice: their learned character, consensual character, structured character, demarcated character, autotelic character.

Keywords: dialogic practice, discursive interaction, form of life, language game, reorientation, experiential utterance, reformulation, question, discursive flow.

Rezumat

Conceptul de practici dialogice este adesea utilizat în literatura de specialitate în absența unei definiții explicite. Studiul de față își propune să remedieze această carență. În prima secțiune, practicile dialogice sunt abordate din perspectiva interacțiunii discursive întrupate, în calitate de modalități de reorientare a interlocutorilor, cu ajutorul enunțurilor, spre aspecte ale enunțurilor produse sau ale experienței care stă la baza producerii lor. A doua secțiune explicitează, pe baza unui fragment din transcrierea unei ședințe de interviu micro-fenomenologic, structura discursivă a practicii dialogice, evidențiind secvența enunț experiențial – reformulare – întrebare. În a treia secțiune, sunt trecute în revistă, din perspectiva relațiilor dintre forma de viață și practica discursivă, cinci trăsături

caracteristice ale practicilor dialogice: caracterul învățat, caracterul consensual, caracterul structurat, caracterul delimitat, caracterul autotelic.

Cuvinte-cheie: practică dialogică, interacțiune discursivă, formă de viață, joc de limbaj, reorientare, enunț experiențial, reformulare, întrebare, flux discursiv.

1. Practica dialogică – interacțiune discursivă întrupată.

Remarci introductive

Sintagma „practică dialogică” este folosită adesea, în mod intuitiv, de cei care examinează diferite forme de conversație structurată. Nu am întâlnit până acum în literatura de specialitate vreo propunere de definiție, doar *utilizarea* sintagmei, considerată fie ca ceva de la sine înțeles, fie ca sinonim al conceptului *dialog*, cu referire la diferite forme de practici sociale care implică dialogul: de la mentoratul în context pedagogic (Talbot, Denny, Henderson, 2018) sau cluburile de lectură (Sánchez-Fortún, Domínguez-Oller, Pérez-García, 2003) la încercările de a revitaliza dialogul socratic (context în care am folosit sintagma eu însumi fără a o defini – Cosmescu, 2020a) sau la forme de psihoterapie (există și un institut de practică dialogică – <https://www.dialogicpractice.net/> – care își revendică bazele teoretice inclusiv de la Mihail Bahtin).

Ceea ce merită remarcat aici este faptul că această etichetă este asumată în primul rând de practicieni – de cei care lucrează cu o formă de dialog și ulterior scriu despre ea fie texte în care o descriu și o analizează, fie texte cu o intenție pedagogică. Scriind în calitate de practicieni – sau predând ceva drept o *practică* – aceștia aleg caracterul ei *dialogic* drept diferență specifică în raport cu alte forme de practici, implicit considerate *non-dialogice*.

Putem folosi acest lucru drept indicație formală pentru a evidenția o serie de trăsături specifice ale practicilor dialogice, contribuind la o definiție – în măsura în care acest lucru este dezirabil – sau cel puțin la o utilizare coerentă a termenului care să nu se suprapună pur și simplu peste conceptul de „dialog” dar, în același timp, să nu-l excludă. Pentru o asemenea analiză, punctul de pornire pe care îl consider cel mai justificat este o concepție pragmatică, intersubiectivă, intercorporală și fenomenologică asupra limbajului, care își are corelatul metodologic, în context lingvistic, în analiza discursului și descrierea fenomenologico-pragmatică a interacțiunii întrupate a interlocutorilor. Abordările care izolează limbajul de contextul intersubiectiv și intercorporal al utilizării lui ne-ar face să ratăm anume dimensiunile care fac posibilă conceptualizarea a ceva drept *practică dialogică*.

Nivelul bazal al oricărei interacțiuni, inclusiv al celei realizate prin intermediul limbajului, este prezența-împreună a cel puțin două corpuri atente unul la celălalt. Este forma primară a intersubiectivității, cea care servește drept fundament pentru alte practici, derivate, inclusiv cele care presupun coordonarea la distanță. La acest nivel primar, atunci când avem de a face cu limbajul, avem de a face, în fapt,

cu două corpuri care își vorbesc unul altuia. După cum remarcă într-o carte recentă lingvistul Nick Enfield și antropologul Jack Sidnell, „am putea chiar afirma că singurul motiv pentru a vorbi în general este cel de a compensa pentru faptul că nu împărtășim același corp” (Enfield, Sidnell, 2022, p. 30).

Din această perspectivă – care ia diferența dintre corpurile care vorbesc unul cu celălalt drept *deja dată* și drept definind câmpul în care are loc interacțiunea dintre ele – scopul interacțiunii discursive este de a face posibilă coordonarea dintre două entități diferite, care nu au acces direct una la subiectivitatea celeilalte. În același timp, ceea ce este specific intersubiectivității umane este *recunoașterea reciprocă* a faptului că suntem subiectivități similare, care împărtășesc un teren comun. Chiar dacă ceea ce poate fi numit *domeniul cognitiv* al fiecăruia dintre noi este *propriu*, prin faptul că acest domeniu cognitiv al fiecăruia conține *conștiința a ceea ce este comun* – în primul rând contextul *hic et nunc* în care are loc o interacțiune, limbajul însuși, preocupările comune, experiențele comune anterioare – devine posibilă *coordonarea reciprocă* a domeniilor cognitive.

Aceasta este, după cercetători precum Arie Verhaegen (2007), sarcina primară a comunicării: coordonarea conținuturilor mentale ale locutorilor. Sub acest aspect, avem două niveluri ale relațiilor. Primul este relația dintre locutor și destinatar, al doilea – cea dintre ambii participanți la actul de comunicare și obiectul conceptualizat în limbaj de către locutor. Conform acestui fel de a privi, operațiunea fundamentală efectuată într-un enunț este cea de a conceptualiza un obiect *sub un anumit aspect* și de a invita un destinatar să se orienteze mental spre *aceleși obiect, conceptualizat în felul în care îl conceptualizează locutorul*. Comunicarea discursivă se prezintă, în acest sens, drept o invitație de a *gândi într-un anumit fel anumite lucruri* – un caz particular al atenției comune exercitată de doi subiecți întrupați.

Chiar dacă, sub aspectul istoricității empirice a fiecăruia dintre noi, această formă a intersubiectivității se dezvoltă prin *co-prezență*, utilizarea limbajului face posibilă *orientarea reciprocă spre aceleași lucruri*, inclusiv în cazurile în care subiecții sunt îndepărtați în spațiu sau în timp. Citind un poem antic, de exemplu, îl interpretăm automat pe autor drept *un subiect întrupat asemănător nouă*, care, formulând enunțuri, ne invită să ne orientăm mental spre lucrurile despre care scrie *concepându-le drept potențial accesibile și nouă*. Acest lucru devine posibil pe baza conversațiilor desfășurate în *co-prezență*, în care învățăm să ne coordonăm orientarea mentală spre lucrurile despre care vorbim. În general, în conversație, după cum demonstrează în mod convingător pragmatica actuală, încercăm să-l orientăm pe destinatarul nostru spre aspecte situaționale pe care le considerăm *relevante* pentru acesta. În cazul în care conversația vizează un scop exterior ei – precum, de exemplu, producerea în comun a unui obiect – utilizăm limbajul pentru a ne coordona reciproc acțiunile; atunci când îi povestim ceva cuiva, îi orientăm atenția spre lucruri pe care le-ar putea considera importante fie pentru el, atunci când ar

ajunge în situația despre care îi povestim, fie pentru scopuri asumate intersubiectiv precum cel „de a ne cunoaște mai bine”.

Specificul formelor de conversație pe care le putem numi *practici dialogice* constă în faptul că scopul pe care și-l propun interlocutorii este realizat în cadrul conversației însăși, cu mijloacele discursive puse la dispoziție de aceasta. Scopul primar în practicile pe care le-am studiat aplicat, inclusiv în cadrul unor formări, dar și prin transcrierea și analiza unor ședințe, și despre care am mai scris – dialogul socratic și interviul micro-fenomenologic – este cel de a atrage atenția celuilalt asupra unor procese subiective care nu au fost conștientizate înainte de dialog. Această atragere a atenției devine posibilă atunci când celălalt își verbalizează experiența, iar practicianul care desfășoară ședința îi atrage atenția asupra unui aspect al enunțului tocmai rostit care conține un rest implicit ce poate fi utilizat pentru a o explicita. Un aspect esențial în această privință este repartizarea rolurilor: unul dintre subiecți își asumă rolul de ghid, celălalt – rolul de persoană ghidată în examinarea propriei experiențe. Sarcina ghidului este de a-și orienta interlocutorul spre propria experiență cu ajutorul unor enunțuri care indică aspecte încă neelucidate ale ei, iar cea a examinatorului – de a produce enunțuri experiențiale în baza orientării de către interlocutorul său. Anume această trăsătură o vom considera esențială pentru definirea practicii dialogice: un tip de conversație în care interlocutorii au roluri clar determinate și în cadrul căreia, prin intermediul enunțurilor formulate, subiectul A îl orientează pe B spre aspecte neelucidate ale enunțurilor sau experienței lui B, iar B produce enunțuri pe baza orientării de către A.

2. Orientări și reorientări discursive în interiorul experienței

În forma discursivă a practicilor dialogice, una dintre structurile primare ale intersubiectivității este dictată de repartizarea clară a rolurilor participanților. Prezența unor roluri predefinite este una dintre garanțiile pentru desfășurarea conversației într-un mod fluid și orientat spre scopul ei implicit. Conversațiile de acest tip ilustrează un fenomen numit de cercetătorii Enfield și Sidnell *tirania responsabilității* (*tyranny of accountability*). Angajați într-o interacțiune, interlocutorii sunt conștienți că replicile lor vor fi interpretate de celălalt într-un anumit mod și pot să anticipeze modul cel mai plauzibil în care acestea vor fi interpretate. Această conștiință de fundal a *responsabilității pentru ceea ce spui* dictează anumite forme discursive. Asumarea conștientă a rolului de persoană care ghidează pe altcineva în subtilitățile experienței lui, la care ghidul nu are acces direct, impune o anumită disciplină a descentrării. În calitate de ghid, practicianul nu vorbește *despre sine*, ci, orientându-se spre discursul celuilalt, îl ajută să se orienteze în interiorul experienței care a făcut posibil discursul. Rolul *activ* al ghidului este unul *structurator*: conținutul este oferit de enunțurile interlocutorului său, iar intervențiile discursive ale ghidului vizează doar desfășurarea mai departe a fluxului conversațional, prin asigurarea orientării comune spre temele discursive.

Tirania responsabilității îl vizează și pe celălalt interlocutor. Prin replicile de reorientare, acesta este *readus* la aspecte ale experienței pe care a evitat să le verbalizeze, fiind încurajat să le aducă din nou în limbaj într-un mod care să fie considerat *adecvat* în contextul conversațional dat. Adecvarea este decisă, în general, de cel care și-a asumat rolul de a ghida.

Una dintre formele discursive care permit *coordonarea orientării celor doi participanți* vizează asigurarea faptului că ambii au prezent în propria conștiință același conținut mental. Acest lucru devine posibil, în interiorul conversației, prin intervenții discursive de *sugerare a unui obiect mental* sau prin intervenții de *reformulare* ori *repetare* de către ghid a enunțurilor interlocutorului său.

Primul tip de intervenție – sugerarea unui obiect mental – constituie o actualizare a unui obiect conceptual prezent amândurora prin enunțul unui singur interlocutor. Pentru cel de-al doilea tip, cel care reformulează sau repetă enunțul celuilalt se constituie într-o *sursă secundară* a enunțului, actualizând în propriul discurs orientarea *deja efectuată* de către celălalt și oferind posibilitatea unei *re-orientări comune* în interiorul spațiului discursiv și experiențial *deja deschis* prin enunțul celuilalt spre un nou aspect al obiectului mental comun.

Drept exemplu al acestei structuri pot servi fragmente dintr-un interviu microfenomenologic pe care l-am analizat și anterior (Cosmescu, 2020b), urmărind funcțiile reformulării. Contextul – și tema interviului – este descrierea detaliată a felului în care a fost trăită o experiență simplă. Alex (subiectul intervievator) i-a propus lui Vasile (subiectul intervievat) să-și lipească palmele una de cealaltă, să le miște, apoi să descrie, pas cu pas, experiența trăită. Înainte de pasajul pe care îl voi analiza, Vasile a menționat *imaginarea* actului de a-și lipi palmele înainte de a le ridica și a le lipi una de cealaltă. Transcrierea este efectuată pe baza unei înregistrări video din 4 august 2020. Utilizarea înregistrării a permis delimitarea contururilor intonaționale (utile pentru identificarea unităților discursive minimale), a pauzelor și a altor aspecte care țin de fluxul conversațional.

1. ALEX:

- a) Hai să ne oprim acum la =
- b) imaginarea asta
- c) a actului de a-ți lipi palmele
- d) pe care =
- e) mi-ai
- f) mi-ai menționat-o.

2. a) Când ă =

- b) încerci să revii în momentul acela
  - c) în care =
  - d) tocmai ai auzit instrucțiunea MEA...
  - e) cum ai înțeles ce trebuie să faci?
- (pauză 8 sec.)

3. VASILE:
a) Ăm =
b) Am auzit...
c) cuvântul.. palme..
d) și m-am...
e) gândit la palmele mele.
4. ALEX:
a) Ok.
b) Ai auzit cuvântul palme
c) și te-ai gândit la palmele tale.
5. VASILE:
a) (dă din cap afirmativ)
6. ALEX:
a) Ă = când te-ai gândit la palmele tale
b) ce ai făcut?

În intervenția pe care am numerotat-o 1 sunt prezente trei aspecte de bază ale structurii *orientării ghidului spre experiența celuilalt și orientării celuilalt în interiorul propriei experiențe*.

Primul în ordinea relevanței pentru tema studiului de față este faptul că „imaginarea actului de a-ți lipi palmele” a fost menționată de Vasile, iar menționarea ei este *făcută explicită* în enunțul lui Alex. Orientarea spre această *imaginare trecută* este o reactualizare a unui obiect cognitiv *deja dat în contextul conversației* și adus în discurs de celălalt.

Al doilea îl reprezintă utilizarea persoanei întâi plural – în îndemnul de a „ne opri” asupra experienței menționate. Faptul că experiența imaginării *de către un singur participant* a actului de a-și lipi palmele una de cealaltă devine o temă *intersubiectivă*, comună amândurora, este reflectat de persoana întâi plural: prezența ei în spațiul discursiv și experiențial al *ambilor* participanți implicați în conversație este subliniată în mod explicit, iar tipul de orientare spre ea este caracterizat drept „a ne opri”.

Al treilea este însăși structura orientare/re-orientare. Orientarea primară, *deja intersubiectivă* – cea reflectată de „a ne opri” – este completată printr-o sugestie ca Vasile să se reorienteze *el însuși* spre un aspect al actului descris. Aici, caracterul *singular* al re-orientării este reflectat, în mod natural, prin persoana a doua: „încerci să revii... cum ai înțeles?”. Re-orientarea reflectată în această intervenție este una duală. Pe de o parte, Alex încearcă *în prezent* să-l reorienteze pe Vasile spre *o acțiune trecută* – „când încerci să revii în momentul acela”. Enunțul pare o simplă descriere, dar funcționează ca o sugestie, datorită semanticii verbului *a încerca*. În dinamica intersubiectivă *deja stabilită*, simpla menționare a *încercării de a face*

ceva funcționează, pragmatic, ca un *îndemn de a face acel lucru*. Pe de altă parte, atunci când experiența trecută este *deja actualizată prin menționarea ei și prin îndemnul de a reveni la ea*, Alex propune o nouă reorientare – formulând-o de această dată printr-un enunț interogativ.

Vasile răspunde, în intervenția discursivă pe care am numerotat-o 3, „Am auzit cuvântul palme și m-am gândit la palmele mele”, repetată de Alex în următoarea sa intervenție discursivă, schimbând persoana: „Ok. Ai auzit cuvântul palme și te-ai gândit la palmele tale”. În această replică, „ok” funcționează pragmatic ca *acceptare* a intervenției discursive a lui Vasile – a faptului că obiectul mental adus de Vasile în câmpul experiențial *este unul acceptabil* pentru orientarea comună a atenției spre el. Această orientare comună a atenției este pusă în act prin *repetarea enunțului celuilalt*: faptul că Vasile și-a orientat atenția spre un nou obiect mental – faptul de a se gândi la palmele lui – este atestat prin propria lui intervenție discursivă. Alex, repetând-o, arată că *se orientează el însuși mental* spre experiența lui Vasile. În această reformulare, Alex performează un act paralel cu cel al lui Vasile, actualizându-l în propriul său enunț. Conștiința intersubiectivă comună a faptului de a fi orientați spre același obiect este confirmată de Vasile în mod tacit, dând din cap. Obținând această confirmare, Alex sugerează o nouă reorientare, printr-un nou enunț interogativ: „Când te-ai gândit la palmele tale, ce ai făcut?”.

Această structură – enunț experiențial, repetare, întrebare, enunț experiențial, repetare, întrebare – reluată continuu pe parcursul dialogului, este atât *reflectarea în limbaj a structurii cognitive orientare comună spre o experiență – re-orientare a interlocutorului spre un aspect al experienței sale – orientare comună spre aspectul experiențial spre care interlocutorul s-a reorientat*, cât și *mijlocul* prin care se realizează această orientare/re-orientare. În practicile dialogice, *reorientarea experiențială* nu este ceva *adăugat* dialogului, ci ceea ce este realizat *în interiorul dialogului, cu mijloace dialogice și ca scop al dialogului*. Un alt aspect relevant din perspectivă pragmatică este aici caracterul *necolorat afectiv* al repetării cuvintelor celuilalt. Adesea, în conversația cotidiană, repetarea exprimă fie ironie, fie surpriză. Însă a repeta cuvintele celuilalt în contextul unei practici discursive de ghidare devine un mod de a asigura orientarea comună spre ceva care devine parte a domeniului cognitiv al ambilor participanți. Am putea afirma chiar că aceasta este funcția *primară* a repetării cuvintelor celuilalt: a te orienta spre ceea ce spune interlocutorul tău *și a-i confirma că te orientezi și tu spre același lucru* făcând accesibil intersubiectiv însuși actul prin care te orientezi spre el: rostirea unui enunț în care *repeți orientarea lui*.

3. Forme de viață și practici dialogice

Autori proveniți din paradigme diferite ca Charles Bally (1952, pp. 48, 125) sau Ludwig Wittgenstein (2004, pp. 100, 104) identifică drept central pentru o înțelegere adecvată a modului în care funcționează limbajul la nivel intersubiectiv, un fenomen

pe care ambii îl numesc cu același termen – *formă de viață*. Este interesant de remarcat că niciunul dintre acești autori nu definește termenul – situație pe care am atestat-o și în articolul de față cu privire la conceptul de *practică dialogică* – dar ambii descriu structuri similare, în care ceva ce ei numesc *formă de viață* se află într-o legătură indisolubilă cu practicile discursive („limbi speciale”, cum le numește Bally, „jocuri de limbaj”, cum le numește Wittgenstein) *făcute posibile* de aceste forme de viață.

Din perspectiva lui Bally, un anumit tip de activitate face posibile apropieri dintre indivizi învecinați prin „gândire, formă de viață și limbaj” (Bally, 1952, p. 48): mediul lor nu este unul *fizic*, iar apropierea nu înseamnă proximitate în spațiu, ci un mod de a vorbi *comun* ancorat în forma de viață comună. „Fiecare mediu își creează limba sa proprie, constând dintr-o terminologie și o frazeologie convenționale, adesea și din forme gramaticale aberante” (*Ibidem*, trad. n.), afirmă Bally, privind *forma de viață* drept sursă a *limbii* specifice unei comunități.

Wittgenstein descrie același tip de relație, utilizând un exemplu similar. În *Cercetări filozofice*, Wittgenstein descrie un tip de *acord* care nu vizează pur și simplu adevărul sau falsitatea unei opinii (exprimate în limbaj), ci „eșafodajul care susține funcționarea limbajului nostru [...] nu un acord al opiniilor, ci al formelor de viață” (Wittgenstein, 2004, pp. 209-210). Textul oferă drept exemplu acordul dintre matematicieni (ca și în cazurile la care se referă Bally, o comunitate de specialiști care își creează propria sa limbă) *nu cu privire la o propoziție matematică anume* ci cu privire la faptul dacă într-un anumit caz s-a procedat în acord cu o regulă implicită pentru comunitate sau nu. Din această perspectivă, „*vorbirea limbajului* este o parte a unei activități sau a unei forme de viață” (*Ibidem*, p. 104).

În articolul de față, fenomenul pe care l-am numit *practici dialogice* funcționează similar, fiind, în termeni wittgensteinieni, unul dintre jocurile de limbaj indisolubil legate de o formă de viață ce le face posibile. În acest sens, o descriere succintă a formei de viață ce le face posibile – a „eșafodajului ce susține funcționarea” acestui *joc de limbaj* specific – va permite o analiză mai aprofundată a felului în care funcționează contextual sistemul *orientării experiențiale reciproce prin intermediul enunțurilor* în diverse forme ale practicilor dialogice.

Voi puncta în continuare doar câteva aspecte.

1. Caracterul *învățat* al practicilor dialogice. Subiecții implicați în ele sunt, de obicei, antrenați în ceea ce ține de funcționarea lor în cadrul unor seminare specializate, în care *exersarea împreună* a practicilor dialogice de către participanți joacă un rol fundamental. În acest sens, ele nu sunt forme *spontane* de utilizare a limbajului, chiar dacă pot fi *prefigurate* de anumite tipuri de conversație atestate între subiecți care nu au beneficiat de antrenament/învățare. Desigur, este posibil ca *doar unul* dintre subiecți să fi fost anterior familiarizat cu structura practicii respective. De obicei, este cazul *ghidului*: nu poți ghida pe cineva spre orientarea

experiențială decât dacă *știi cum* s-o faci. În același timp, în calitate de persoană ghidată care se implică într-o practică dialogică, poți *participa* la ea chiar dacă nu ai fost anterior antrenat, *răspunzându-i* interlocutorului tău și *răspunzând la enunțurile lui* printr-o *orientare cognitivă* spre obiectul conceptual descris în enunț și un nou enunț *ancorat în* această orientare.

2. Caracterul *consensual* al demersului discursiv desfășurat în cadrul practicii respective (strâns legat de caracterul *învățat* al acesteia). În general, practicile dialogice orientate experiențial sunt posibile doar dacă *ambii subiecți* sunt angajați față de orientarea reciprocă spre aspecte ale experienței – forma în care *tirania responsabilității* funcționează în interiorul lor. În momentul în care unul dintre subiecți se orientează *spre altceva* decât spre scoaterea la iveală a implicitului enunțului experiențial al celuilalt (de exemplu, începe să povestească, să teoretizeze, să argumenteze etc.), tipul conversației dintre subiecți se schimbă, devenind, de obicei, o conversație *simplă/cotidiană*. Respectiv, ambii subiecți *sunt implicit conștienți* de diferența dintre *ceea ce fac* în momentul în care sunt implicați într-o practică dialogică și ceea ce fac atunci când poartă o conversație obișnuită și, cel puțin pe durata ședinței de practică dialogică, se angajează în raport cu respectarea structurii ei și a specificului ei tematic.

3. Caracterul *structurat* al practicilor dialogice. În cazurile analizate anterior (dialogul socratic, interviul microfenomenologic/interviul de explicitare, *focusing*), practicile dialogice includ repartizarea unui rol clar fiecăruia dintre participanți, rolurile primare fiind cel de *ghid* și cel de *persoană ghidată*. Această repartizare a rolurilor determină și tipurile de enunț cultivate de fiecare dintre locutori: enunțul experiențial, în cazul persoanei ghidate, și reformularea sau întrebarea, în cazul ghidului. În cadrul unei ședințe, intervențiile locutorilor sunt concatenate într-o succesiune de blocuri structurate similar, dar care au, fiecare, un obiect diferit.

4. Caracterul *delimitat* al practicilor dialogice. O practică dialogică este, folosind termenii wittgensteinieni, un joc de limbaj *printre altele*, fără pretenția de a acoperi *în întregime* comportamentul discursiv al unei persoane. Perioada de punere în act a unei practici dialogice este delimitată în raport cu alte activități discursive ale subiecților implicați prin repartizarea unui interval special de timp destinat desfășurării ei. Cu toate acestea, putem emite ipoteza că practicile dialogice afectează idiolectul persoanei care le cultivă chiar și în afara timpului special repartizat pentru ele.

5. Caracterul *autotelic* al practicilor dialogice. Spre deosebire de alte tipuri de practici sociale în cadrul cărora se atestă o utilizare specifică a limbajului, o practică dialogică nu urmărește un scop *exterior* ei. Acest lucru nu înseamnă că *transcrierea* unei ședințe de practică dialogică nu poate fi utilizată, de exemplu, ca în cazul articolului de față, drept material pentru elaborarea unui studiu, ci că *în calitate de practică dialogică* ea nu urmărește producerea altor efecte decât coordonarea

cu mijloace discursive a conținuturilor mentale ale locutorilor și conștientizarea straturilor rămase implicite în enunțurile lor anterioare *din cadrul aceleiași ședințe*. Transformarea afectivă sau cognitivă, înțelegerea celuilalt, înțelegerea fenomenului descris de celălalt rămân fie *efecte secundare* ale unei practici dialogice, fie scopuri *extrinseci* ei în calitate de practică dialogică – de exemplu, în cazurile în care o practică dialogică devine *un element* dintr-o practică mai largă, cum ar fi cea de cercetare a fenomenelor discursive sau cea de cultivare a unei transformări cognitive. Ceea ce este realizat prin interacțiunea verbală a doi subiecți – orientarea lor reciprocă – nu urmărește un scop secundar, deși prezența unui scop secundar nu este exclusă. În acest sens, o practică dialogică poate fi utilizată ca element în cadrul unui proiect mai amplu al subiecților care o cultivă, dar *scopul în care este utilizată o practică dialogică nu se suprapune peste ceea ce este realizat în interiorul unei practici dialogice luate ca atare*.

Referințe bibliografice:

- BALLY, Charles. *Le langage et la vie*. Geneva: E. Droz, 1952.
- Cosmescu, 2020a = COSMESCU, Alexandru. Dialogul socratic ca practică discursivă. În: *Philologia*, 2020, nr. 5-6, pp. 58-69.
- Cosmescu, 2020b = COSMESCU, Alexandru. Funcții ale reformulării în dialog: cazul interviului de explicitare. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european: Paul GOMA In memoriam. Est-etica rezistenței prin adevăr*, 6 octombrie 2020, Chișinău. Chișinău: „Tipocart Print” SRL, 2020, Ediția 14, pp. 81-87.
- ENFIELD, N. J., SIDNELL, Jack. *Consequences of Language: From Primary to Enhanced Intersubjectivity*. Cambridge, London: The MIT Press, 2022.
- SÁNCHEZ-FORTÚN, José Manuel de Amo, DOMÍNGUEZ-OLLER, Juana Celia; PÉREZ-GARCÍA, Carmen. El club de lectura como práctica dialógica situada: un estudio de caso. In: Macarena Becerra Querro (coord.). *La educación lectora: ciencia para sociedad*. Barcelona: Octaedro, 2003, pp. 363-378.
- TALBOT, Debra, DENNY, Jane, HENDERSON, Sarah. ‘Trying to decide ... what sort of teacher I wanted to be’: mentoring as a dialogic practice. In: *Teaching Education*, 2018, Volume 29, Issue 1, pp. 47-60.
- VERHAEGEN, Arie. *Constructions of Intersubjectivity: Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- WITTGENSTEIN, Ludwig. *Cercetări filozofice*. București: Humanitas, 2004.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 01.04.2024

Acceptat: 23.05.2024

CZU:81'36'37

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1\(322\).03](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1(322).03)

Substantivizarea adjectivului – fenomen continuu în vocabularul limbii române

Ana VULPE

Doctor în filologie, conferențiar universitar

E-mail: ana.vulpe@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9437-4326>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

The Nominalization of the Adjective – a Continuous Phenomenon in the Romanian Language Vocabulary

Abstract

It is well known that nominalization represents a component part of a wider linguistic phenomenon, named conversion, and consists in passing of a word from a certain part of speech to that of the noun. Lately, in the act of speaking, there is an intensification of the nominalization process of the adjectives. The fact is caused by the frequent, regular use of the adjective in a close syntactic connection with the noun. Consequently, occurs the compression, the restriction of the syntactic group (noun + adjective), the adjective assuming the meaning of the whole combination. Simultaneously, from a semantic perspective, it becomes more independent, fulfilling in the sentence the syntactic function of subject or complement. The process is so active, so that it also requires a lexicographical re-approach.

Keywords: vocabulary, semantic, conversion, adjective, nominalization, speech, lexicography.

Rezumat

Este bine cunoscut că substantivizarea reprezintă o parte componentă a unui fenomen lingvistic mai larg, numit conversiune, și constă în trecerea unui cuvânt dintr-o anumită clasă de vorbire în cea a substantivului. În ultimul timp, în actul vorbirii se observă o intensificare a procesului de substantivizare a adjectivelor. Faptul este cauzat de utilizarea frecventă, regulată a adjectivului într-o strânsă legătură sintactică cu substantivul. În consecință, are loc comprimarea, restrângerea grupului sintactic (substantiv + adjectiv), adjectivul asumându-și sensul întregii îmbinări. Totodată, din perspectivă semantică, acesta devine mai independent, îndeplinind în enunț funcția sintactică de subiect sau de complement. Procesul este atât de activ, încât necesită și o reabordare lexicografică.

Cuvinte-cheie: vocabular, semantică, conversiune, adjectiv, substantivizare, vorbire, lexicografie.

Substantivizarea reprezintă o parte componentă a unui fenomen lingvistic mai larg, numit *conversiune*. În *conversiune* se încadrează și alte procese, precum *adjectivizarea*, *adverbializarea*, *interjecționalizarea*, *prepoziționalizarea*. Fiecare din aceste procese presupune trecerea unui cuvânt dintr-o anumită clasă lexico-gramaticală în alta și este considerat de lingviști ca un mijloc, destul de productiv, de îmbogățire pe cale internă a vocabularului. Evident, în fiecare dintre aceste cazuri unitatea lexicală care trece dintr-o clasă în alta suferă modificări de ordin morfologic, sintactic și chiar stilistic (a se vedea: Constantinescu-Dobridor, 1998, p. 74). Altfel spus, elementele lexicale „convertite” preiau într-o oarecare măsură comportamentul morfosintactic al celor din clasa în care au intrat. De-a lungul timpului, ca intensitate, *conversiunea* s-a manifestat în mod diferit. Spre exemplu, *adjectivizarea participiului* a fost un procedeu productiv prin secolele XIX–XX.

Substantivizarea reprezintă acel tip de *conversiune* între clasele lexico-gramaticale care constă în trecerea cuvintelor aparținând diverselor clase lexico-gramaticale în clasa lexico-gramaticală a substantivului. Se pot substantiviza (cu grad de frecvență diferit) *adjectivele*, *adverbele*, *numeralele*, *verbele*, *participiul*, *supinul*, *interjecțiile*, *prepozițiile*, până și *conjunțiile*. Cuvintele convertite, pe lângă modificările morfosintactice ce le suferă, dobândesc și „funcția semantică denominativă” specifică substantivului (GALR, I, 2005, p. 135). Cercetătoarea Gabriela Pană Dindelegan vorbește de cinci convertori ce marchează *substantivizarea*: *articolul* (definit, indefinit), *desinența de plural*, *desinențele de vocativ*, unele *prepoziții* și *cratima* (2003, p. 24).

Conform opiniei cercetătoarei Andreea-Teodora Terțea Indolean, dintre criteriile de clasificare a *conversiunii* cel mai important este cel al tipului de limbaj în care se produce. În funcție de acest criteriu autoarea distinge „*conversiunea în limbajul primar/limbajul-obiect* și *conversiunea în metalimbaj/metalingvistică*. În timp ce *conversiunea în limbajul natural* include cazurile consacrate de *conversiune* (*adjectivizarea*, *adverbializarea*, *prepoziționalizarea*, *conjuncționalizarea*, *interjecționalizarea* – *n.n.*), *conversiunea în metalimbaj* cunoaște o singură ipostază: *substantivizarea*” (Terțea Indolean, 2018, p. 79).

Pe parcursul evoluției vocabularului (or, *conversiunea* se întâlnește în cele mai vechi texte de limba română), cel mai productiv proces a fost cel de *substantivizare a adjectivului* (până la un sfert din totalul *adjectivelor*, spun specialiștii). În ultimul timp, în actul vorbirii se observă chiar o intensificare a procesului de *substantivizare a adjectivelor*. Faptul este cauzat de utilizarea frecventă, regulată a *adjectivului* într-o strânsă legătură sintactică cu *substantivul*. În consecință, are loc comprimarea, restrângerea grupului sintactic (*substantiv + adjectiv*), *adjectivul* asumându-și sensul întregii

îmbinări. Totodată, din perspectivă semantică, acesta devine mai independent, îndeplinind în enunț funcția sintactică de subiect sau de complement.

Substantivizarea adjectivului se produce, în temei, prin atașarea articolului (*Frumosul va salva lumea. Verdele e culoarea care-mi place cel mai mult.*) sau prin desinențe de vocativ (*Ochioaso, nu mă mai privi așa lung. Tinere, vino mai aproape.*). Un caz special de substantivizare a adjectivului este cel de eliminare sau elipsă dintr-o îmbinare de cuvinte a determinatului și substituirea acestuia prin determinant (*A decedat de tânăr. Au crescut-o buneii de mică.*). Conform opiniei cercetătoarei Andreea-Teodora Terțea Indolean, elipsa presupune trei faze: „Prima fază implică existența a două cuvinte aflate în relație sintactică: un adjectiv în nominativ ce determină un substantiv în nominativ: *Culoarea verde este preferata reginei.* A doua fază, de cedare–acceptare, presupune ca determinatul să-i cedeze determinantului, obligatoriu caracterizat prin convertibilitate (capacitatea de a se converti), statutul său morfosintactic, iar a treia fază este de conversiune morfologică și sintactică, adjectivul dobândind particularitățile morfosintactice specifice substantivului” (*Ibidem*).

În vorbirea curentă pot fi observate mai multe niveluri de substantivizare a adjectivului: 1) când adjectivul a trecut în clasa substantivului, și-a modificat trăsăturile morfosintactice, dar nu a pierdut legătura cu clasa adjectivului, poate fi utilizat și în calitate de adjectiv. Acest tip de adjective este destul de numeros în limba română și indică, în special, însușiri omenești fizice sau mintale (*frumos – frumosul, urât – urâtul, surd – surdul, deștept – deșteptul, bolnav – bolnavul, lenos – lenosul* etc.). De obicei, în dicționar acestea sunt prezentate ca adjective, având indicată și o valoare suplimentară substantivală, iar odată substantivizate au atât forme de masculin, singular și plural, cât și de feminin, singular și plural. De exemplu, **bolnav, bolnavă, bolnavi, bolnave, adj., subst.** (Persoană) care suferă de o boală; **muritor, muritoare, muritori, muritoare, 1. adj.** Care în mod inevitabil este supus morții. **2. subst.** Ființă umană, considerată ca fiind trecătoare; **pământean, pământeană, pământeni, pământene, 1. adj.** Care locuiește pe Pământ. **2. subst.** 1) Locuitor al Pământului. 2) Persoană care este născută în regiunea, localitatea despre care este vorba. Tot din această categorie fac parte adjectivele care, fiind substantivizate, au doar o singură formă, căpătând un sens separat, chiar dacă legătura semantică este destul de evidentă. În această clasă se încadrează, de exemplu, adjectivele ce indică culori: *alb – albul, galben – galbenul, albastru – albastrul, sur – surul* etc., care, fiind utilizate ca substantive, au doar forma de masculin, indicând sensul de înseși culoare: *Albastrul cerului. Albul imaculat al zăpezii. Galbenul e culoarea lui preferată.* Unele adjective substantivizate și-au extins semantica, dezvoltând

relații de polisemie. Spre exemplu, *negru*, *sur*, cu forma de masculin articulat, *surul*, capătă sensul distinct „cal cu părul de culoare cenușie”; *murg*, cu forma de masculin articulat – *murgul* – capătă sensul distinct „cal cu părul castaniu-închis”; *alb*, cu forma de feminin articulat – *alba* – are sensul „zorii zilei”; *alimentar*, cu forma de feminin articulat – *alimentara* – are sensul „magazin în care se vând alimente”. Toate aceste sensuri suplimentare sunt consemnate, înregistrate și în dicționarele explicative ale limbii, adică, practic, au căpătat statut independent.

Deseori, prin metonimie, adjectivul substantivizat ajunge să denumească persoanele unei organizații, echipe care fie că au simbolul de o anumită culoare, fie că poartă îmbrăcăminte sau accesorii de o anumită culoare. Să zicem, dacă sportivii unei echipe de fotbal sunt îmbrăcați în costume alb cu albastru, li se spune *alb-albaștrii*; dacă, spre exemplu, vreun partid al ecologiștilor au emblema de culoare verde, li s-ar putea spune *verzii*. Observăm în aceste cazuri utilizarea formei de plural.

Alt nivel se distinge atunci când în vorbirea curentă unele adjective fiind utilizate foarte frecvent, la început în „tandem” cu substantivul, în anumite contexte și în anumite circumstanțe, pe motive de economie în vorbire, preiau funcția substantivului. Procesul mai e numit de unii specialiști „lene pozitivă” (a se vedea, de exemplu, Gruică, 2006). Astfel, când doar apăruse telefonul portabil, de mici dimensiuni, inițial era numit *telefon mobil* sau *telefon celular*, ca mai târziu, prin anii '90, să fie utilizat foarte frecvent doar adjectivul substantivizat *mobilul* sau *celularul*, fiind înregistrat în această formă și în dicționarele apărute în acea perioadă (a se vedea, de exemplu, DEX-ul din 2009): *Mi-am uitat mobilul/celularul acasă. I s-a descărcat mobilul/celularul*. În perioada alegerilor (prezidențiale, parlamentare etc.) anticipate, de foarte multe ori, din rațiuni practice, se utilizează doar cuvântul *anticipate*, substantivul *alegeri* subînțelegându-se: *Societatea vrea anticipate. Urmează să se stabilească data anticipatelor. Anticipatele necesită cheltuieli enorme*. Situație similară atestăm în cazul adjectivului *electrocasnice* din îmbinarea *aparate electrocasnice*, care în vorbirea curentă (mai ales în anunțuri comerciale), substantivizându-se, se utilizează fără anturajul substantivului *aparate* (de exemplu, *Cumpără electrocasnice la cel mai bun preț în magazinele Maximum. S-a deschis un nou centru comercial de electrocasnice. Firma propune o gamă largă de electrocasnice* etc.). Mai mult decât atât, în calitatea aceasta de substantiv îl găsim deja înregistrat în DOOM³. În dicționarele explicative deocamdată nu-l atestăm. Urmează să fie introdus. În anii de pomină 2019-2022, dominați de pandemia Sars-Cov-2, s-a atestat utilizarea foarte frecventă a adjectivului substantivizat *consumabile* cu sensul „materiale farmaceutice de protecție, în special de unică folosință (măști,

mănuși, combinezoane, dezinfectant etc.). De remarcat că elementul lexical *consumabile* a fost înregistrat de *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția 2009, dar cu o altă nuanță de sens, și anume „totalitatea materialelor necesare pentru birouri sau ca auxiliar al procesului de producție”. Iată că în uzul curent s-a mai cristalizat o nuanță de sens, generată de anumiți factori sociali. Vorba e că în perioada pandemică aceste materiale farmaceutice au o largă întrebuințare, astfel cuvântul ce comportă această semnificație e utilizat foarte frecvent. Același proces se atestă și în cazul adjectivului *antiviral*: „(despre medicamente) care combate virusurile”. În perioada respectivă, s-a observat utilizarea foarte frecventă a formei substantivizate *antiviral*, plural *antivirale* (de exemplu, *Antiviralele Covid-19 vor fi introduse în lista medicamentelor compensate. Agenția pentru medicamente din SUA a autorizat de urgență antiviralul Paxlovid de la Pfizer, o pilulă anticovid.*). Remarcăm că procesul substantivizării adjectivului se extinde și asupra unor împrumuturi recente. Spre exemplu, englezismul *fake* a intrat inițial în limbă ca adjectiv invariabil, fiind sinonimul lui *fals*, *falsificat*, în contexte de tipul *știre fake*, *informație fake*, *produse fake*, ca apoi să fie utilizat în calitate de substantiv: *Deputații socialiști au făcut mai multe afirmații instigatoare la ură, promovând mai multe fake-uri. Autorii de fake-uri riscă chiar luni de închisoare*. Astfel, fiind utilizat frecvent, DOOM³ l-a și înregistrat deja ca substantiv neutru, cu formă de plural – *fake-uri*. Or, limba unui popor trebuie să se adapteze permanent la condițiile mediului sociopolitic, economic și cultural în care acesta trăiește. Fiind un organism viu, ea reflectă prompt schimbările ce se produc în societate. Și aceste schimbări sunt evidente în mod expres la nivel de vocabular. Atât cât o limba este vie, vocabularul prezintă un produs în permanentă dezvoltare și modificare (a se vedea: Vulpe, 2012, p. 420).

Cercetătoarea Alexandra Gherasim, referindu-se la fenomenul substantivizării, susține că în această situație „se produce o deplasare de accente în sfera mesajului, opacizându-se o calitate individuală a unui determinat regent de tip substantival pentru a o profila drept generică convertind-o în clasa lexico-gramaticală capabilă să actualizeze acest sem” (2010, p. 26), iar Eugen Câmpeanu afirmă că, „deși substantivul trimite la o substanță, la un lucru, iar adjectivul la o calitate – distincții ce par a îndepărta substantivul de adjectiv –, cele două părți de vorbire presupun existența concomitentă a lucrului și a calității; substanțele sau lucrurile nu pot fi imaginate în afara însușirilor, la fel precum acestea din urmă solicită un obiect pe care să-l singularizeze. Acesta și explică ușurința cu care adjectivul se substantivizează, precum și posibilitatea întrebuințării substantivului ca adjectiv” (1975, p. 76).

Una dintre condițiile principale de substantivizare a adjectivului ține de sensul inițial al adjectivului: cuvântul trebuie să denumească o astfel de trăsătură/calitate a omului sau a unui obiect, a unui fenomen abstract care

ar putea fi absolutizată, înțeleasă ca o trăsătură independentă detașată de purtătorul ei și care într-un anumit anturaj contextual ar putea să-l substituie întru totul.

Fenomenul substantivizării adjectivului se atestă foarte frecvent în paremiologie, în constituirea proverbelor, unde acesta capătă deja un statut definitiv: *Sătutul nu crede celui flămând. Leneșul mai mult aleargă și zgârcitul mai mult păgubește. Mincinosul cu de-a sila, face musca cât cămila. Vinovatul blamează pe toată lumea, mai puțin pe el însuși. Fricosul este pe jumătate învins. Deșteptul făgăduiește, iar prostul trage nădejde* etc. Se știe că proverbele, în general, se construiesc după un model sintactic anume, fiecare dintre acestea exprimând un sens tipizat, generalizat. Analizând expresiile paremiologice care au în componență adjectivul substantivizat (de tipul celor de mai sus), putem vorbi de anumite legități privind procesul de substantivizare. În primul rând, se observă o altă categorizare, o categorizare repetată ce constă în precizarea, reinterpretarea și fixarea trăsăturilor lexico-semantică și gramaticale modificate ale unităților de limbă, ca rezultat al procesului cognitiv. Substantivizarea unui adjectiv devine un mijloc de confirmare a unui stereotip, în special în cazul în care adjectivul posedă o semantică calitativ-evaluativă: *fricosul, rușinosul, viteazul, zgârcitul* etc. Iar stereotipizarea este în legătură directă cu raporturile cauzale și de efect prezente în mod implicit în structura semantică a substantivului de origine adjectivală. Spre exemplu, în proverbul *Rușinosul roade osul* substantivul de proveniență adjectivală *rușinosul* întrunește în sine astfel de calități ale omului pe care *ne-rușinoșii* nu le-ar avea. Faptul că *el roade osul* este determinat de lipsa trăsăturii *îndrăzneală*.

Procesul substantivizării adjectivului este atât de activ, încât necesită și o reabordare lexicografică. Fenomenul implică, cel puțin, o tratare sistematică: în unele dicționare convertele sunt indicate doar ca nuanțe de sens, în altele ca sensuri distincte în cadrul aceluiași articol lexicografic. Unii autori de dicționare le tratează drept omonime. Aceasta, pe de o parte. Pe de altă parte, se susține că „deoarece substantivizarea metalingvistică nu cunoaște limitări, obținându-se un număr infinit de unități, înregistrarea lor în dicționarele limbii reprezintă un deziderat imposibil de realizat și, în cele din urmă, nenecesar. În schimb, încurajăm și susținem înregistrarea în dicționare (sau măcar într-un dicționar de cuvinte convertite) a tuturor substantivelor obținute prin substantivizare în limbajul primar, în articole de dicționar separate de cele aferente cuvintelor de bază din care provin. Având în vedere productivitatea substantivizării în metalimbaj și, extrapolând, a conversiunii în general, ajungem la concluzia că acest procedeu este, de fapt, cel mai productiv în româna actuală” (Terțea Indolean, 2018, p. 87).

Concluzii. Substantivizarea adjectivului e un proces continuu în limbă, fapt cauzat de utilizarea frecventă, regulată a adjectivului într-o strânsă legătură sintactică cu substantivul. Nu e un proces mecanic, ci e unul cu modificări semantice de profunzime, fiind vorba de categorizare repetată, de reinterpretare semantică, de fixarea unor trăsături lexico-semantice și gramaticale noi pentru unitățile lexicale adjectivale, ca rezultat al procesului cognitiv. O precondiție a fenomenului de substantivizare a adjectivului se referă la sensul inițial al adjectivului: acesta trebuie să denumească o astfel de trăsătură/calitate a omului (sau a unui obiect) care ar putea fi absolutizată.

Referințe bibliografice:

CÂMPEANU, Eugen. *Substantivul. Studiu stilistic*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1975. 245 p.

CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe. *Dicționar de termeni lingvistici*. București: Editura Teora, 1998, 352 p.

GALR, I = *Gramatica limbii române*. Vol. 1: *Cuvântul*. București: Editura Academiei Române, 2005. 712 p.

GHERASIM, Alexandra. Valorizare estetică prin conversiune. În: *Limba română*, 2010, nr. 10, anul XV, pp. 25-30.

GRUIȚĂ, Gligor. *Moda lingvistică 2007: Norma, uzul și abuzul*. Pitești: Editura Paralela, 2006, 234 p.

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. Aspecte ale substantivizării în româna actuală. Forme de manifestare a substantivizării adjectivului. În *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*. Vol. II. București: Editura Universității din București, 2003, pp. 207-223.

TERȚEA INDOLEAN, Andreea-Teodora. De la substantivizarea în limbajul primar la substantivizarea în metalimbaj. În: *Dacoromania*, serie nouă, XXIII, 2018, nr. 1, Cluj-Napoca, pp. 79-89.

VULPE, Ana. Aspectul dinamic al lexicului – reflecții lingvistice. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Vol. 4. *Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară*. Chișinău: Profesional Service, 2012, pp. 419-425.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 15.03.2024

Acceptat: 23.05.2024

CZU:81'276.6:003.83

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1\(322\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1(322).04)

De la acronim la jocul de cuvinte: explorarea efectului comic al retroacronimelor

(în limba franceză)

Angela GRĂDINARU

Doctor în filologie, conferențiar universitar

E-mail: angela.gradinaru@usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5225-6583>

Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău)

From Acronym to Pun: Exploring the Comic Effect of Backronyms

(in French)

Abstract

In this article we aim to investigate the comic potential of backronyms in French. Backronym are a linguistic phenomenon in which established acronyms are ingeniously reinterpreted to produce a comic effect. The study explores the underlying mechanisms that make backronyms effective in generating humour, highlighting their ability to play with the original meaning of acronyms. By analyzing various examples, the article highlights the transformative impact of backronyms on language and humour. It explores the creative process involved in creating these linguistic transformations and highlights the role of wordplay in conditioning laughter. Finally, the study acknowledges backronyms as a fascinating linguistic expression that adds a comic dimension to everyday communication, emphasising the dynamic and inventive nature of language evolution.

Keywords: acronym, recursive acronym, abbreviation, pun, comic effect, backronym, linguistic transformation.

Rezumat

În acest articol ne propunem să investigăm potențialul comic al retroacronimelor în limba franceză, un fenomen lingvistic în care acronimele consacrate sunt reinterpretate ingenios pentru a produce efecte comice. Studiul explorează mecanismele subiacente care fac ca retroacronimele să fie eficiente în generarea umorului, subliniind capacitatea acestora de a se juca cu sensul original al acronimelor. Prin analiza diferitelor exemple, articolul evidențiază impactul transformator al retroacronimelor asupra limbajului și umorului. Se cercetează procesul creativ implicat în crearea acestor transformări lingvistice și se subliniază rolul jocului de cuvinte în condiționarea râsului. În final,

studiul recunoaște retroacronimele ca o expresie lingvistică fascinantă ce adaugă o dimensiune comică comunicării cotidiene, evidențiind natura dinamică și inventivă a evoluției limbajului.

Cuvinte-cheie: acronim, acronimia recursivă, abreviere, joc de cuvinte, efect comic, retroacronim, transformare lingvistică.

Introducere

În era evoluției rapide a limbajului și a comunicării, fenomenele lingvistice inovatoare au captat atenția cercetătorilor. Un aspect captivant al acestei evoluții îl reprezintă fenomenul retroacronimelor, în care acronimele familiare sunt redefinite cu ingeniozitate pentru a condiționa râsul și a genera un efect comic. Aceste construcții lingvistice unice adaugă un element comic limbajului și comunicării, ridicând întrebări legate de creativitate, semnificație și funcție în contextul umorului. Acest articol se angajează într-o analiză exhaustivă a acestei forme lingvistice. Vom explora mecanismele subiacente care conferă retroacronimelor puterea lor comică, vom examina exemple relevante din cultura populară și vom înțelege modul în care aceste expresii lingvistice contribuie la dinamica umorului și evoluția limbajului. Într-o lume plină de creativitate verbală, acest articol aduce lumină asupra unui aspect captivant al limbii, evidențiind conexiunile dintre jocul de cuvinte și umorul cultural contemporan.

Conceptul de abreviere

În prezent, una dintre metodele cele mai productive de generare a noilor cuvinte este utilizarea abrevierilor. Aceste unități lexicale reprezintă o componentă semnificativă a limbajului scris și vorbit, jucând un rol esențial în formarea cuvintelor și în comunicarea eficientă. Acestea constau în prescurtări ale cuvintelor sau grupurilor de cuvinte, având ca scop simplificarea și economisirea spațiului în scris sau a timpului în vorbire. Abrevierile au o importanță considerabilă în îmbogățirea expresivității limbajului, furnizând un mijloc eficient de a comunica informații complexe într-un mod concis și rapid. Prin folosirea lor, locutorii pot transmite idei într-un mod succint, economisind timp și spațiu, fără a sacrifica claritatea mesajului. Astfel, abrevierile devin instrumente esențiale în contextul comunicării moderne, facilitând fluiditatea discursului și adaptându-se nevoilor din ce în ce mai dinamice ale limbajului contemporan.

Dicționarul *Le Trésor de la Langue Française* indică faptul că abrevierea este „procedeu prin care se obține o reprezentare grafică trunchiată, dar suficient de clară, a unui semn mai lung” (<http://atilf.atilf.fr>). *Grand Dictionnaire encyclopédique Larousse* precizează „abrevierea constă în reducerea grafică a unui cuvânt sau a unei serii de cuvinte; cuvânt, succesiune de litere sau litere rezultate din această reducere” (<http://www.larousse.fr/encyclopedie>). Maurice Grevisse și André Goosse, în a 16-a ediție a lucrării *Le Bon Usage*, estimează că „abrevierea este un procedeu

grafic constând în scrierea unui cuvânt folosind doar o parte din literele sale” (www.lebonusage.com). Jean Dubois, în *Dictionnaire de linguistique*, consideră abrevierea ca „orice reprezentare a unei unități sau a unei secvențe de unități de către o parte a acestei unități sau a acestei secvențe de unități” (2001, p. 1). Daniel Gehenot, în articolul său *Le sigle: aperçu linguistique*, notează că „abrevierea constă în suprimarea literelor dintr-un cuvânt, a cuvintelor dintr-o propoziție pentru a scrie mai repede și a ocupa mai puțin spațiu. Este reducerea grafică a unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte” (1975, p. 275). Nicole Delbecque definește abrevierea „ca fiind procedeul de scurtare a unui cuvânt fără a-i schimba categoria gramaticală” (2006, p. 95). De asemenea, trebuie remarcat faptul că abrevierea se face în moduri diferite. Lingvistul M.M. Korovkin susține că „la nivelul cuvintelor și propozițiilor, abrevierile se clasifică după mijloacele de utilizare în *abrevieri grafice* (folosite doar în scris) și *abrevieri lexicale* (folosite atât în scris, cât și oral) (1989, p. 107). *Abrevierile lexicale* sunt folosite la nivel de cuvânt și de frază. La nivel de cuvânt ele constau dintr-o bază trunchiată și în funcție de modalitatea de formare se clasifică în: *apocopă* – ștergerea fonemelor sau silabelor la sfârșitul unui cuvânt; *afereză* – schimbare fonetică care implică pierderea unuia sau mai multor foneme la începutul unui cuvânt; *sincopă* – suprimarea unuia sau mai multor foneme în cadrul unui cuvânt. La nivelul frazei identificăm: *sigla* – cuvinte formate din pronunția literelor inițiale sau silabelor componentelor unei sintagme și *acronimul* – seturi de litere sau silabe scrise și pronunțate ca niște cuvinte obișnuite. Cécile Espigole distinge două tipuri de abrevieri: *abrevieri ocazionale* și *abrevieri convenționale* (2005, p. 7). *Abrevierile ocazionale* sunt folosite pentru a simplifica scrierea anumitor lucrări. Un cuvânt trebuie să fie suficient de lung și să apară frecvent, pentru a fi abreviat. *Abrevierile convenționale* sunt stabilite în funcție de utilizare și nu trebuie modificate. Jean-Pierre Lacroux susține că abrevierile pot fi împărțite în trei categorii: *abrevieri convenționale* care au intrat în uzul general; *abrevieri convenționale specializate* și *abrevieri obișnuite* (2007, p. 58).

Conceptul de retroacronim

Cele mai răspândite tipuri de abrevieri, în crearea cărora este folosit principiul jocului lingvistic sunt *omoacronimia* și *acronimia recursivă* (numită *retroacronimie*). *Retroacronimie* sau *backronimie* (eng. *backronym*, de la eng. *back* (înapoi) + *acronim*) este o formă de acronimie care reprezintă o modalitate ludică de a atribui un sens nou unui acronim deja existent (<https://fr-academic.com/dic.nsf/frwiki/1429471>). Cu alte cuvinte, retroacronimele reprezintă o formă unică de expresie lingvistică, în care cuvintele sau expresiile sunt create pentru a se potrivi unui acronim deja existent, generând astfel un rezultat comic sau ironic. Această abordare generează un efect comic prin asocierea între cuvinte și semnificațiile inițiale ale acronimului. Retroacronimia este actul de deturnare a unui acronim, prin înlocuirea cuvintelor, pentru a face unul nou, adesea cu scopuri umoristice

(<https://www.topito.com/top-retroacronymes-sigles-detournes>). Studiul acestor fenomene lingvistice oferă oportunitatea de a înțelege modul în care umorul este utilizat în comunicarea contemporană, cu impact asupra receptării și interpretării mesajelor. Esența *retroacronimiei* rezidă în faptul că în calitate de unitate de motivare se folosește un cuvânt uzual, care, sub influența anumitor factori pragmatici, începe a fi considerat drept o variantă structurală a unei anumite sintagme. Astfel, conform principiului abrevierii, are loc descompunerea pe litere a cuvântului-prototip uzual și conferirea unui nou conținut nominativ (Nurgaleeva, 2009, p. 25).

În limba franceză, ca și în alte limbi, există câteva particularități asociate retroacronimelor:

1) Crearea jocurilor de cuvinte amuzante. Retroacronimele sunt adesea create pentru a oferi o notă comică sau amuzantă unei expresii. De exemplu, sigla *RATP* (Régie Autonome des Transports Parisiens) a fost reinterpretată ca *Reste Assis T'es Payé* (Rămâi așezat, ești plătit) sau *Rentre Avec Tes Pieds* (Vino acasă cu picioarele tale).

2) Adaptarea la contextul cultural. Retroacronimele pot fi adaptate la contextul cultural și social al limbii respective. De exemplu, abrevierea *CFC* (CloroFluoroCarbon) a dat naștere în mod amuzant retroacronimului *C'est Facile à Comprendre* (este ușor de înțeles).

3) Utilizarea în domenii specializate. Retroacronimele pot apărea în diverse domenii specializate, pentru a denota termeni inventați sau reinterpretări umoristice. De exemplu, *USB* (Universal Serial Bus) a fost reinterpretat ca *Un Système Bizarre* (un sistem ciudat) într-un context comic.

4) Explorarea sunetelor și asemănărilor. Retroacronimele pot să joace cu asemănările fonetice ale cuvintelor, pentru a crea o legătură umoristică. De exemplu, cuvântul *ADN* (Acide Désoxyribonucléique) a generat retroacronimul comic *Amour, Divertissement, et Nourriture* (iubire, distracție și mâncare).

Aceste particularități reflectă creativitatea limbajului și umorul cultural, evidențiind modul în care vorbitorii de limbă franceză pot interpreta cuvintele pentru a oferi expresii noi și inovatoare în diverse situații de comunicare.

Crearea retroacronimelor poate aduce un element de umor sau ironie și este similar cu etimologia populară care implică atribuirea unor origini fictive sau greșite unor cuvinte. Spre deosebire de acronimele obișnuite care sunt create prin combinarea inițialelor cuvintelor, pentru a forma un termen simplu și ușor de reținut, retroacronimele sunt create în mod invers. Se începe cu un cuvânt sau o expresie deja existentă și se găsesc inițialele potrivite pentru a forma un acronim amuzant sau ironic. Această practică poate fi folosită în diverse contexte, inclusiv în satiră, comedie sau, pur și simplu, pentru a adăuga un element de creativitate printr-un joc de cuvinte. Un exemplu fictiv de retroacronim ar putea fi lexemul *MARTIE* care este inițial asociat cu „a treia lună a anului care urmează după

februarie” (<https://dexonline.net/definitie-martie>). Într-un anumit context, cineva ar putea crea un retroacronim precum Moment Amuzant Rătăcit în Timpul Întâlnirilor de Echipe, în care inițialele corespund cuvintelor-cheie lexemului MARTIE. Acest retroacronim aduce un element de umor într-o situație de comunicare. RADIO: Reclame Amuzante Din Înregistrări Originale – în loc să se refere la transmisia de unde radio, acest retroacronim sugerează că RADIO poate să însemne ceva complet diferit, într-un context de umor. Aceste exemple evidențiază modul în care retroacronimele pot adăuga un element de umor sau de absurd în ceea ce privește explicarea aparentă a unui cuvânt sau a unei expresii. Este important să ne amintim că acestea sunt creații fictive și că adevăratul sens al lexemelor nu este modificat prin intermediul acestor jocuri de cuvinte amuzante. Este o modalitate creativă de a explora limbajul și de a aduce un zâmbet pe fețele celor care îl întâlnesc.

Prezentăm în continuare exemple de retroacronime care au *efect comic*:

Varianta originală		Retroacronimul (cu efect comic)	
franceză	română	franceză	română
1	2	3	4
ANPE Agence nationale pour l'emploi	ANPE Agenția națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (Franța)	ANPE Avec Nous, Peu D'espoir Amène-Nous Plus D'emplois	ANPE Cu noi, puțină speranță Aduceți-ne mai multe locuri de muncă
BAC Baccalauréat	BAC Bacalaureat	BAC Brevet d'Aptitude au Chômage	BAC Diplomă de competență la șomaj
BEPC Brevet d'Études du Premier Cycle	BEPC Brevet de Studii ale Primului Ciclu (<i>Diplomă de calificare profesională</i>)	BEPC Brevet d'Elève Presque Chômeur	BEPC Diplomă de elev aproape șomer
CAP Certificat d'aptitude professionnelle	CAP Certificat de aptitudine profesională (<i>Diploma primului nivel în liceul profesional</i>)	CAP Certificat d'Aptitude à la Pauvreté	CAP Certificat de aptitudine la sărăcie
CV Curriculum vitæ	CV Curriculum vitæ	CV Chômeur Virtuel	CV Șomer virtual
FIAT Usine Italienne d'Automobiles de Turin	FIAT Uzină Italiană de Automobile din Turin	FIAT Ferraille Italienne Assemblée À Turin Fabrication Industrielle d'autos Trafiquées	FIAT Fierărie italiană asamblată în Turin Fabricație industrială de automobile traficate

1	2	3	4
FMI Fonds monétaire international	FMI Fondul Monetar Internațional	FMI Faim, Misère, Insurrection	FMI Foame, mizerie, insurecție
GPS Système de localisation mondial	GPS Sistem de poziționare globală	GPS Gonzesse qui Parle Seule	GPS Puicuță care vorbește singură
NASA Administration nationale de l'aéronautique et de l'espace (Etats-Unis)	NASA Agenție responsabilă cu programul spațial public al SUA și cu cercetare aerospațială civilă și militară pe termen lung	NASA Nous Avions Sept Astronautes	NASA Noi avem șapte astronauți
ORL Oto-rhinolaryngologiste	ORL Otorinolaringolog	ORL Oreille Rarement Lavée	ORL Ureche spălată rar
SDF Personne sans domicile fixe	SDF Persoană fără domiciliu fix (<i>boschetar</i>)	SDF Sans Difficultés Financières Samedi, Dimanche et Fêtes Société De Faignants	SDF Fără dificultăți financiare Sâmbăta, duminică și sărbătorile Societate de trântori
SNCF Société nationale des chemins de fer français	SNCF Societatea națională a drumurilor de fier franceze	SNCF Sans Nous, C'est Foutu Société Nourrissant Certains Flemmards Source Nationale De Catastrophes Ferroviaires Sur Neuf, Cinq Fainéants	SNCF Fără noi, s-a dus dracului Societate care hrănește anumiți leneși Sursă națională de catastrofe feroviare Din nouă, cinci leneși
SOFRES Société française d'enquêtes par sondages	SOFRES Societate franceză de anchete prin sondaj	SOFRES Sondages Oscillant en Fonction des Réponses Et Sujets	SOFRES Sondaje oscilante în funcție de răspunsuri și subiecte
TVA Taxe sur la valeur ajoutée	TVA Taxă pe valoare adăugată	TVA Tendez Votre Argent	TVA Întindeți banii dvs.

Aceste exemple demonstrează modul în care jocurile de abrevieri pot adăuga un element de umor și creativitate în comunicare. Însă, este important să fie folosite cu atenție, pentru a evita orice confuzie sau interpretare greșită, mai ales când comunicarea este esențială. Acest fenomen este numit „interpretare ocazională a abrevierii” (Cosareva, 2004, p. 88). Deseori, unor asemenea transformări sunt

supuse grupurile de cuvinte prezentate sub formă de abrevieri. Deoarece legătura destul de convențională dintre abreviere cu grupul de cuvinte corespunzător permite corelarea acestei abrevieri cu alte grupuri de cuvinte, componentele ei fie începând cu aceleași litere, fie conținând aceste litere în varianta originală. Astfel, retroacronimele, reprezintă o metodă de realizare a jocurilor lingvistice care au o dimensiune pragmatică: pe de o parte, ele reflectă tendința vorbitorului de a impresiona locutorul, de a protesta, de a ajunge la elocvența emoțională, expresivă și stilistică maximă a cuvântului, pe de altă parte, tendința locutorului de a da dovadă de creativitate, de a demonstra fantezia sa lingvistică, de a prezenta lumii viziunea sa asupra lucrurilor (cf. Nurgaleeva, 2009, p. 27).

Rolul acronimelor în crearea jocurilor de cuvinte amuzante

Acronimele joacă un rol esențial în crearea jocurilor de cuvinte amuzante, adăugând un element de creativitate și originalitate în comunicare. Ele permit juxtapunerea sau transformarea de cuvinte pentru a crea noi sensuri, deseori cu rezultate comice. În limba franceză există numeroase exemple de jocuri de cuvinte amuzante, bazate pe acronime. Iată câteva dintre rolurile-cheie pe care acronimele le au în acest context:

1) Generează ambiguitate într-un mod intenționat și oferă o altă perspectivă prin reinterpretare. Acronimele oferă un teren propice pentru ambiguitate și reinterpretare. Atunci când oamenii întâlnesc un acronim obișnuit, pot fi predispuși să interpreteze în mod automat sensul obișnuit. Transformarea acestor acronime în cuvinte diferite sau amuzante generează un efect surprinzător și comic. De exemplu: *OMG* (Oh My God) poate fi reinterpretat ca *Oh Mon Gâteau* (Oh, prăjitura mea). Această reinterpretare aduce un element surprinzător și amuzant, schimbând complet sensul expresiei inițiale.

2) Introduce un element de surpriză. Jocurile de cuvinte bazate pe acronime au capacitatea de a surprinde cititorii. Atunci când un acronim obișnuit este reinterpretat într-un mod neașteptat sau amuzant, acesta atrage atenția și stârnește râsul prin contrastul dintre așteptare și realitate. Folosind abrevierea *LOL* (Laugh Out Loud) într-un mod inedit, cum ar fi *Les Oiseaux Lamentent* (Păsările se plâng), se creează un contrast între așteptarea unei expresii comice și o imagine poetică complet diferită.

3) Manifestă creativitate și evidențiază aspectele umoristice subtile. Folosirea acronimelor într-un mod creativ pentru a crea jocuri de cuvinte adaugă o notă de umor subtil în comunicare. Astfel de abordări indică un grad de creativitate și gândire ludică, contribuind la atmosfera generală de amuzament. Redefinirea acronimului *PTDR* (Pété de Rire) ca *Petit Tomate Déguisée en Radis* (Roșie mică deghizată în ridiche) adaugă un element de creativitate și umor subtil prin imaginea comică a unei roșii deghizată în ridiche. Acronimele oferă un teren fertil pentru jocurile de cuvinte și umor. Prin reinterpretarea acronimelor, se pot crea asocieri inedite sau

se pot adăuga sensuri neașteptate: *SNCF* (Société Nationale des Chemins de fer Français), reinterpretat ca *Service Non Censuré et Facétieux* (Serviciu necenzurat și amuzant), poate adăuga o notă de umor și originalitate.

4) Dezvoltă un limbaj comun pentru membrii comunității. Anumite jocuri de abrevieri pot deveni parte integrantă a unui limbaj comunitar sau a unei subculturi online. Când membrii unei comunități adoptă și dezvoltă jocuri de cuvinte specifice, acestea devin un mod de a împărtăși umorul și de a consolida identitatea comună. De exemplu, într-o comunitate online, abrevierea *A + (À Plus)* ar putea fi reinterpretată ca *Adieu, Pingouin* (Adio, pinguin), creând astfel un joc de cuvinte specific comunității și consolidând legăturile dintre membrii acestei comunități.

5) Evidențiază expresivitatea mesajului și asigură eficiența comunicării. Acronimele au și rolul de a facilita comunicarea rapidă și eficientă. Atunci când sunt folosite în mod obișnuit, ele permit o transmitere mai rapidă a mesajelor. Transformarea acestor acronime în jocuri de cuvinte adaugă un strat suplimentar de expresivitate și umor. De exemplu, transformarea abrevierii *MDR* (Mort de Rire) în *Mon Dragon Rit* (Dragonul meu râde) adaugă o notă de expresivitate și umor.

6) Reflectă abilitatea de a transmite informații într-un mod succint. Acronimele sunt eficiente în economisirea spațiului și a efortului de comunicare. Ele pot rezuma idei sau expresii lungi într-un singur cuvânt, format din inițialele sau primele litere ale componentelor. Această economie de cuvinte permite construirea rapidă și eficientă a jocurilor de cuvinte. De exemplu, *NATO* (North Atlantic Treaty Organization) poate fi reinterpretat în mod amuzant ca *Nouveaux Amis Très Originaux* (Noi prieteni foarte originali).

7) Atribue semnificații noi cuvintelor sau expresiilor existente. Acronimele oferă oportunități de a juca cu semnificațiile cuvintelor, generând reinterpretări ingenioase sau comice. Transformarea unui acronim poate aduce un nou înțeles sau o nuanță amuzantă. De exemplu, *CDD* (Contrat à Durée Déterminée) devine *Carrière Durable et Dégustative* (Carieră durabilă și de bun gust). Acest retroacronim satiric transformă conceptul de *Contract pe durată fixă* într-o carieră gastronomică, subliniind, în mod ironic, importanța de a ne bucura de fiecare moment profesional.

8) Consolidează identitatea și insuflă o amprentă distinctă în mintea oamenilor. Folosirea acronimelor în jocurile de cuvinte poate contribui la crearea unei identități distinctive sau a unui aspect memorabil, facilitând recunoașterea și reținerea. Transformând acronimul *SPA* (Société Protectrice des Animaux) într-o creație comică *Salon de Plongée Aquatique* (Spectacol de scufundări acvatice), acest retroacronim evocă cu umor imaginea unui centru dedicat scufundărilor.

Acronimele deschid calea pentru jocuri de cuvinte inventive și sunt adesea folosite în limbajul de zi cu zi, pentru a crea expresii originale sau amuzante. Prin abilitatea lor de a combina eficiența comunicării cu umorul și originalitatea, acronimele contribuie la construirea unui limbaj ludic. Folosirea retroacronimelor

poate fi, de asemenea, o formă de însușire ludică a limbajului, permițând vorbitorilor să-și aproprieze termenii și să-i reinterpreteze din propria perspectivă, adesea în scopuri umoristice.

Actualizarea retroacronimelor în diverse domenii

Retroacronimele sunt folosite într-o varietate de domenii, iar popularitatea lor poate varia în funcție de contextul cultural și situația de comunicare. Relevăm câteva domenii în care retroacronimele sunt frecvente:

Informatică și tehnologie: *WiFi* (Wireless Fidelity) a fost reinterpretat umoristic ca *Wiggle Fingers*, în contexte amuzante, pentru a sublinia senzația de a „mișca degetele” și a obține conexiunea wireless. *HTML* (HyperText Markup Language) ar putea fi reinterpretat ca *Haute Technologie Mieux Lire* (Tehnologie înaltă de lectură mai bună) pentru a sublinia importanța limbajului de marcare în afișarea conținutului pe web.

Companii și mărci: *Renault* (Régie Nationale des Usines Renault) ar putea fi reinterpretat în mod umoristic ca *Rouler avec Entrain, N'est-ce qu'un Léger Tour?* pentru a sublinia experiența plăcută de a conduce un vehicul Renault. *IBM* (International Business Machines Corporation) a fost reinterpretat în unele contexte umoristice ca *I Blame Microsoft* (învinovătesc Microsoft) într-un context în care se discutau probleme tehnice sau conflicte între companii. *SNCF* (Société Nationale des Chemins de fer Français) ar putea fi reinterpretat creativ ca *Service National des Connexions Ferroviaires* (Serviciul național de conexiuni feroviare), pentru a evidenția rolul de conectare al companiei feroviare. Acest tip de retroacronim poate adăuga un element de atracție și originalitate în brandul companiei.

Divertisment și media: *DVD* (Digital Versatile Disc) a fost reinterpretat în mod amuzant ca *Divertissement Virtuel Délectable* (Divertisment virtual delicios), pentru a accentua versatilitatea și plăcerea asociată cu acest format. *BD* (Bande Dessinée) ar putea fi reinterpretat umoristic ca *Blagues Dessinées*, pentru a accentua aspectul umoristic al benzilor desenate.

Știință și cercetare: *CNRS* (Centre National de la Recherche Scientifique) ar putea fi reinterpretat în mod creativ ca *Cerveau Neuronal en Résonance Spontanée* (Creierul neuronal în rezonanță spontană) într-un context de umor pentru a accentua natura complexă a cercetării neuroștiințifice. *NASA* (National Aeronautics and Space Administration) a fost reinterpretat în mod creativ ca *Never A Straight Answer* (Niciodată un răspuns direct), sugerând că agenția ar putea păstra secrete. *ADN* (Acide Désoxyribonucléique) ar putea fi reinterpretat în mod amuzant ca *Association Des Neurones* într-un context ludic pentru a sugera o legătură între ADN și funcționarea creierului.

Organizații non-guvernamentale și caritabile: *MSF* (Médecins Sans Frontières) ar putea fi reinterpretat umoristic ca *Médicaments Sans Fric* (Medicamente fără bani) într-un context satiric, pentru a sublinia provocările financiare asociate

furnizării de asistență medicală globală. *UNICEF* (United Nations International Children's Emergency Fund) a fost reinterpretat în mod amuzant ca *United Nations I Can't Even Fathom* (Organizația Națiunilor Unite pe care nici măcar nu le pot înțelege), pentru a sublinia provocările complexe ale ajutorului umanitar. *ONG* (Organisation Non Gouvernementale) ar putea fi reinterpretat creativ ca *Œuvres Non Génératrices*, pentru a sublinia varietatea de activități caritabile desfășurate de organizațiile non-guvernamentale.

Jocuri și agrement: *RPG* (Role-Playing Game) ar putea fi reinterpretat ca *Rêves Pleins de Grimoires* (Vise pline de magie), pentru a sublinia latura magică și imaginativă a jocurilor de rol. *FPS* (First-Person Shooter) ar putea fi redefinit în mod amuzant ca *Fais Pas le Simplet* (Nu o face pe prostul), pentru a adăuga un aspect umoristic genului de jocuri de tip *first-person shooter*.

Modă și frumusețe: *Dior* (denumirea unei case de modă), ar putea fi reinterpretat în mod creativ ca *Divinement Inspiré, Original et Raffiné* (Inspirat divin, original și rafinat), pentru a sublinia calitățile asociate cu brandul de modă.

Alimentație și bucătărie: *BIO* (Biologique) ar putea fi redefinit în mod amuzant ca *Bienfaits Inattendus et Organiques* (Beneficii neașteptate și organice), pentru a evidenția atributele pozitive ale produselor organice.

Educație: *BTS* (Brevet de Technicien Supérieur) ar putea fi reinterpretat într-un mod ludic ca *Bonne Trajectoire Scolaire* (Bună traiectorie școlară), pentru a sublinia reușita și direcția pozitivă în învățământ.

Medicină și sănătate: *ADN* (Acide Désoxyribonucléique) generează *Avenir Déterminé par Nos Unités Cellulaires* (Viitorul este determinat de unitățile noastre celulare), pentru a evidenția rolul determinant al ADN-ului în moștenirea genetică. *COVID-19* este redefinit *Confinement Organisé, Vie Insolite à Domicile – 2019* (Închidere organizată, viață neobișnuită acasă – 2019). Jucând cu acronimul care se referea la pandemia globală, acest retroacronim aduce o notă de umor prin evidențierea aspectului neașteptat și uneori suprarrealist al vieții de zi cu zi în timpul izolării.

Hobbyuri creative: *DIY* (Do It Yourself) este reinterpretat într-un mod ludic ca *Développe Imagination, Y'a tout* (Dezvoltați imaginația, există totul), pentru a încuraja creativitatea și inițiativa în activități de tipul „fă-ți singur”.

Turism și călătorii: *VIP* (Very Important Person) ar putea fi reinterpretat, în mod amuzant, ca *Voyageur d'Importance Particulière* (Călător deosebit de semnificativ), pentru a adăuga un element de umor în contextul călătoriilor de lux.

Aceste exemple ilustrează că retroacronimele pot fi aplicate într-o gamă largă de domenii și că pot adăuga o notă de creativitate, umor sau claritate în diverse contexte lingvistice. Utilizarea acestora poate contribui la comunicarea eficientă și la construirea unei identități distinctive în cadrul domeniilor respective. Este important de menționat că aceste reinterpretări sunt adesea sub forma unor glume sau satiră și nu trebuie înțelese literalmente în toate situațiile.

Funcțiile retroacronimelor

Retroacronimele îndeplinesc diverse funcții în comunicare, oferindu-i un caracter ludic, creativ sau informativ. Prezentăm în continuare câteva funcții ale retroacronimelor:

1) Generează un efect comic și reduc tensiunea prin introducerea elementelor amuzante. *GPS* (Global Positioning System), reinterpretat umoristic ca *Guide Pour S'y retrouver* (Ghid pentru a-ți găsi drumul). Această reinterpretare adaugă un element de umor, sugerând că GPS-ul te ajută să te orientezi.

2) Promovează creativitatea și originalitatea. *CIA* (Central Intelligence Agency) reinterpretat creativ ca *Cerveau Intelligent Actif* (Creier inteligent activ). Această reinterpretare adaugă o notă de originalitate și sugerează că *CIA*, în loc să fie o agenție guvernamentală de informații, ar putea fi interpretată ca un „creier” inteligent și activ.

3) Oferă claritate și informează. *SIDA* (Syndrome d'Immunodéficience Acquisée) reinterpretat informativ ca *Système Immunitaire Déficient, Agir!* (Sistem imunitar deficitar, Acționează!). Această reinterpretare evidențiază clar că este vorba despre un sindrom care afectează sistemul imunitar.

4) Generează atracție și originalitate. *SNCF* (Société Nationale des Chemins de fer Français), reinterpretat ca *Sûr, Nous Courons Fréquemment* (Sigur, alergăm frecvent). Această reinterpretare poate fi utilizată într-un context de marketing, pentru a evidenția frecvența și siguranța în transportul feroviar.

5) Stimulează motivarea și suscită entuziasmul. *CP* (Cours Préparatoire) reinterpretat în mod ludic ca *C'est Parti!* (Hai să mergem). Această reinterpretare poate adăuga un ton motivant și entuziast în contextul începerii cursului preparator.

6) Interpretează într-un mod satiric și critic. *TVA* (Taxe sur la Valeur Ajoutée), reinterpretat ironic ca *Trop d'Arnaques, Vraiment Abusif* (Prea multe escrocherii, cu adevărat abuzive). Această reinterpretare poate fi folosită pentru a exprima o critică ironică asupra taxelor pe valoarea adăugată. *ONG* (Organisation Non Gouvernementale), reinterpretat ironic ca *Œuvres Non Génératrices* (Lucrări negenerative). Această reinterpretare poate fi folosită în scopuri satirice, pentru a sublinia unele critici aduse organizațiilor non-guvernamentale.

7) Creează mnemotehnici eficiente. Retroacronimele pot facilita memorizarea cuvintelor. Acest lucru se datorează faptului că un acronim ușor de reținut poate fi creat din inițialele cuvintelor-cheie, ceea ce face mai accesibil procesul de memorare. De exemplu, prin transformarea unui cuvânt sau a unei expresii într-un acronim relevant și memorabil, se poate facilita învățarea și amintirea informațiilor într-un mod mai plăcut și creativ.

8) Elaborează denumiri comerciale atrăgătoare. Folosirea retroacronimelor pentru crearea denumirilor comerciale poate aduce un plus de creativitate,

originalitate și memorabilitate brandurilor. Această abordare poate fi eficientă în marketing, deoarece oferă o identitate unică și atrăgătoare pentru produse, servicii sau companii. Acestea pot atrage atenția și pot fi mai ușor de reținut de către publicul țintă. În lumea afacerilor și a marketingului, un acronim bine ales poate să adauge un plus de personalitate și originalitate unei mărci sau produs. Iată câteva moduri în care retroacronimele pot îndeplini această funcție:

1. Asigură originalitate și unicitate denumirii comerciale. *BNP* (Banque Nationale de Paris), reinterpretat ca *Bienvenue, Nous Prospérons* (Bine ați venit, Vom Prospera). Această reinterpretare adaugă un element de bun venit și optimism, evidențiind atitudinea pozitivă a băncii.

2. Asigură memorabilitate și atractivitate. *L'Oréal*, (nume de marcă în domeniul cosmeticelor), reinterpretat în mod atrăgător ca *Lumière et Ombre, Rendu Éclatant et Lumineux* (Lumină și umbră, strălucitor și luminos). Această reinterpretare păstrează esența brandului, evidențiind strălucirea și luminozitatea produselor cosmetice.

3. Asigură conexiunea cu publicul țintă. *SNCF* (Société Nationale des Chemins de fer Français), reinterpretat pentru un serviciu de călătorii luxoase ca *Services de Nuit et de Confort en France* (Servicii de noapte și confort în Franța). Această reinterpretare evidențiază serviciile de calitate, de noapte și confort oferite de companie.

4. Tratează cu umor și imprimă o amintire plăcută. *RATP* (Régie Autonome des Transports Parisiens), reinterpretat în mod umoristic ca *Rires Assurés, Transports Performants* (Râsete garantate, transport eficient). Această reinterpretare adaugă un element de umor, sugerând că utilizarea transportului public poate aduce zâmbete și eficiență.

5. Creează nume memorabile pentru produse. *GPS* (Global Positioning System), reinterpretat pentru un dispozitiv de ghidare turistică ca *Guide Pour Surprendre* (Ghid pentru a surprinde). Această reinterpretare adaugă o notă de surpriză și aventură în contextul produsului.

Prin folosirea retroacronimelor în crearea denumirilor comerciale, companiile pot să își diferențieze produsele sau serviciile și să atragă atenția publicului țintă. Aceste exemple demonstrează versatilitatea și potențialul creativ al retroacronimelor în contextul marketingului.

Fiecare retroacronim își are propria funcție și scop, iar utilizarea lui poate varia în funcție de context și intenție. În concluzie, formarea retroacronimelor servește mai mult decât unui scop pur comic. Este un instrument polivalent care, pe de o parte, poate fi utilizat pentru facilitarea memorizării și, pe de altă parte, pentru adăugarea unui element de originalitate, atractivitate și umor în denumiri comerciale sau în proiecte.

Decodificarea jocurilor de abrevieri

Decodificarea jocurilor de abrevieri este un proces prin care se încearcă să se înțeleagă și să se interpreteze semnificația acronimelor folosite în diverse contexte. Decodificarea abrevierilor poate fi o sarcină provocatoare din diverse motive. Iată câteva dintre provocările pe care le întâmpinăm atunci când încercăm să înțelegem semnificația acestor forme prescurtate:

1) *Ambiguitatea*. Unele abrevieri pot avea mai multe sensuri, iar sensul corect poate depinde de contextul în care sunt folosite. De exemplu, *IT* poate însemna atât *Information Technology* cât și *Italia*, în funcție de context.

2) *Evoluția limbajului*. Limbajul, în special în mediile online, evoluează rapid. Apare mereu un limbaj nou, iar sensul unor abrevieri se poate schimba sau se poate dezvolta în timp. Acest lucru poate face dificilă menținerea pasului cu toate noutățile.

3) *Variația între comunități*. Diverse comunități, fie ele legate de domenii profesionale, culturale sau de divertisment, pot avea abrevieri specifice lor. Astfel, o abreviere folosită frecvent într-un mediu, poate să nu fie la fel de cunoscută în alt mediu.

4) *Prescurtările locale sau regionale*. În funcție de regiune sau țară, pot exista abrevieri sau acronime care sunt specifice aceluși loc și nu sunt la fel de răspândite în alte părți ale lumii. Acest lucru poate crea confuzie pentru cei care nu sunt familiarizați cu acele expresii.

5) *Utilizarea excesivă a abrevierilor*. În anumite comunități, oamenii pot folosi abrevieri în mod excesiv, ceea ce face dificilă înțelegerea conversației pentru cei care nu sunt familiarizați cu acei termeni prescurtați.

6) *Abrevierile specifice tehnologiei și argoului profesional*. În domenii precum tehnologia sau industria, abrevierile sunt adesea specifice și pot fi greu de înțeles pentru cei care nu au cunoștințe specializate în aceste domenii.

7) *Abrevieri neoficiale sau nestandardizate*. Unele abrevieri pot fi create pe moment sau pot fi nestandardizate, adică nu sunt recunoscute oficial în limba vorbită sau scrisă. Acest lucru face dificilă decodificarea lor, fără a avea cunoștințe prealabile despre acel grup sau context.

Retroacronimele reprezintă o formă de jocuri de cuvinte în care un acronim este construit retroactiv, astfel încât să corespundă unui cuvânt sau unei expresii specifice. Atunci când cineva întâlnește un astfel de retroacronim, există anumite procedee pe care le poate folosi, pentru a decoda și înțelege jocul de cuvinte. Iată câteva dintre aceste procedee:

1) Analiza fonetică. Vorbitorul poate încerca să descompună acronimul în sunetele individuale ale cuvintelor, pentru a vedea dacă se potrivesc cu vreo expresie cunoscută.

2) Asocierea cu cuvinte cunoscute. Locutorul poate încerca să asocieze acronimul cu cuvinte cunoscute care au sens în contextul respectiv. Acest proces implică explorarea asemănărilor fonetice sau semantice cu cuvinte deja existente.

3) Studiarea contextului. Contextul în care apare acronimul poate oferi indicii semantici sau tematici care să ajute la identificarea cuvântului sau expresiei care stă la baza retroacronimului. Adesea, aceste jocuri de cuvinte sunt utilizate într-un context specific care furnizează indicii necesari comprehensiunii retroacronimului.

4) Cunoașterea tematicii sau domeniului. Dacă vorbitorul are cunoștințe în domeniul sau în tema la care se referă acronimul, acesta poate să deducă sensul prin cunoașterea specificului respectiv. De exemplu, în domeniul tehnologiei, *JPEG* poate fi dedus ca o prescurtare pentru *Joint Photographic Experts Group*.

5) Consultarea resurselor online. În era informației digitale, vorbitorii pot căuta online pentru a găsi explicații sau definiții pentru acronimele sau expresiile pe care le întâlnesc. Diverse platforme și dicționare online pot furniza informații despre jocurile de cuvinte și retroacronime.

6) Intuiția și creativitatea. Uneori, decodarea retroacronimelor necesită o doză de intuiție și creativitate. Vorbitorul poate încerca să-și folosească imaginația, pentru a găsi cuvinte sau expresii care se potrivesc cu acronimul într-un mod amuzant sau inteligent.

Prin urmare, afirmăm că decodificarea jocurilor de abrevieri este o abilitate importantă pentru a înțelege și a comunica eficient în diverse contexte. Decodificarea retroacronimelor poate fi o provocare distractivă și cere un amestec de gândire analitică, creativitate și cunoaștere a contextului, pentru a dezvălui sensul ascuns al cuvintelor prescurtate. Este esențial ca locutorul să fie conștient de diversitatea abrevierilor și să țină cont de context pentru a interpreta corect sensul acestora.

Concluzii

Retroacronimele reprezintă o formă captivantă de joc lingvistic care adaugă o dimensiune comică limbii franceze. Prin transformarea acronimelor cunoscute în expresii pline de umor, aceste construcții creative ilustrează natura dinamică și evolutivă a limbajului. Analiza detaliată a retroacronimelor în limba franceză a relevat nu doar aspectele lor amuzante, ci și adaptabilitatea lor la contextul cultural și social, diversitatea utilizării lor în domenii specializate și explorarea sunetelor și asemănărilor fonetice, pentru a crea efecte comice.

Este important de subliniat că impactul retroacronimelor nu se rezumă doar la sfera umorului. Aceste construcții lingvistice contribuie activ la evoluția limbii franceze, oferind un mijloc inovator de exprimare și adaptându-se

nevoilor din ce în ce mai dinamice ale comunicării contemporane. Astfel, retroacronimele nu doar provoacă râsul, ci și susțin flexibilitatea inerentă a limbajului, evidențiindu-l ca pe un instrument în continuă schimbare și adaptare la diversitatea exprimării umane. În acest fel, retroacronimele devin nu doar surse de divertisment, ci și subliniază natura în continuă evoluție a limbii franceze, care rămâne un mediu lingvistic viu și adaptabil.

Referințe bibliografice:

Cosareva = КОСАРЕВА, О.Г. Аббревиатура как одно из средств экономии и экспрессии речи (на материалах современной прессы). In: *Иностранные языки в школе*, № 2, Москва, 2004, с. 85-89.

DELBECQUE, Nicole. *Linguistique cognitive: comprendre comment fonctionne le langage*. Paris: Duculot, 2006, 404 p.

Dex online. Disponibil: <https://dexonline.net/definitie-martie> [citât 11.01.2024].

DUBOIS, Jean. *Dictionnaire de linguistique*. Paris: Larousse, 2001, 514 p.

ESPIGOLE, Cécile. *Guide rédactionnel du français en Océanie*. French Style Guide. Secretariat of the Pacific Community & Institute of Pacific Studies, University of the South Pacific, 2005, 108 p.

GEHENOT, Daniel. Le sigle: aperçu linguistique. In: *Meta: le journal des traducteurs*, vol. 20, numéro 4, Les Presses de l'Université de Montréal, 1975, pp. 271-307 [online]. Disponibil: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/1975-v20-n4-meta270/002836ar/> [citât 11.01.2024].

Grand Dictionnaire encyclopédique Larousse [online]. Disponibil: <http://www.larousse.fr/encyclopedie> [citât 11.01.2024].

GREVISSE, GOOSSE, André. *Le Bon Usage*, version électronique, 16e édition, Éditions De Boeck Supérieur, 2016, 1760 p. [online]. Disponibil: www.lebonusage.com [citât 12.01.2024].

Korovkin = КОРОВКИН, М.М. *Вопросы функциональной лексики и стилистики*. Москва: Высшая школа, 1989, с. 104-111.

LACROUX, Jean-Pierre. *Orthotypographie*. Volumes I & II, 2007-2009 [online]. Disponibil: <http://www.orthotypographie.fr> [citât 12.01.2024].

Le Trésor de la Langue Française Informatisé [online]. Disponibil: <http://atilf.atilf.fr> [citât 12.01.2024].

Nurgaleeva = НУРГАЛЕЕВА, Т.Г. Прием языковой игры как принцип порождения аббревиатур. In: *Вестник МГОУ, серия «Лингвистика»*, Москва: МГОУ, 2009, № 4, с. 24-27.

Retroacronyme [online]. Disponibil: <https://fr-academic.com/dic.nsf/frwiki/1429471> [citât 12.01.2024].

Top 15 des rétroacronymes les plus connus, les sigles détournés [online]. Disponibil: <https://www.topito.com/top-retroacronymes-sigles-detournes> [citât 12.01.2024].

Primit: 28.01.2024

Acceptat: 23.05.2024

CZU:811.135.1'373.45

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1\(322\).05](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1(322).05)

Inovații lexicale de origine engleză ultrarecente (I)

Livia CARUNTU-CARAMAN

Doctor în filologie

E-mail: livia.caruntu.caraman@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6829-6440>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Ultra-recent Lexical Innovations of English Origin (I)

Abstract

Lexical innovations represent a dynamic, extensive and universal phenomenon that reflects the progress of society and the creativity of the language. Since social innovations are interdependent with lexical innovations, specialists should be aware of the inevitable explosion of renewals at the linguistic level. Knowing the inventory of neologisms, in certain periods, contributes to a better understanding of the lexical system of a given language and its evolution.

In the present article we record a series of Anglicisms that have recently entered the language of the current mass media, which reflect the recent state of the dynamics of the Romanian language. We provide them with an adequate primary lexicographical treatment, namely fixing, establishing a correct way of spelling and pronouncing, placing them in certain lexical, grammatical and semantic classes, defining, integrating them into contexts appropriate to the meaning, in order to facilitate the decoding of the content.

Keywords: lexical system, vocabulary, lexical innovations, ultra-recent anglicisms, meaning, context, mass media.

Rezumat

Inovațiile lexicale reprezintă un fenomen dinamic, amplu și universal ce reflectă progresul societății și creativitatea limbii. Întrucât inovațiile sociale sunt în relație de interdependență cu inovațiile lexicale, specialiștii trebuie să fie la curent cu explozia inevitabilă de înnoiri la nivel lingvistic. Cunoașterea inventarului de neologisme, în anumite perioade, contribuie la o mai bună înțelegere a sistemului lexical al unei limbi date și a evoluției acesteia.

În articolul de față înregistrăm o serie de englezisme intrate de curând în limbajul mass-mediei actuale, ce oglindește stadiul curent al dinamicii limbii române. Le asigurăm un tratament lexicografic primar adecvat, adică fixare, stabilire a unui mod corect de ortografiere și de pronunțare, încadrare în anumite clase lexico-gramaticale

și semantice, definire, integrare în contexte adecvate sensului, pentru a facilita decodarea conținutului.

Cuvinte-cheie: sistem lexical, vocabular, inovații lexicale, englezisme ultrarecente, sens, context, mass-media.

La etapa actuală, inovațiile lexicale, „cuvintele și sensurile intrate de curând în limbă, neînregistrate, deocamdată în sursele lexicografice” (Vulpe, Onofraș, 2023, p. 18), suscită tot mai mult atenția cercetătorilor în domeniu. „Schimbările care se produc în societatea contemporană, la nivelul diferitor practici sociale, își găsesc expresie în limbă, în lexicul acesteia, în primul rând. Or, lexicul, ca cel mai sensibil și mai dinamic subsistem al unei limbi naturale, redă cu promptitudine mutațiile ce au loc în viața cotidiană a comunității lingvistice respective, prin aceasta limba răspunzând necesităților comunicative curente ale vorbitorilor și consumatorilor săi” (Păcuraru, 2015a, p. 271). Iar reflectarea în limbă a transformărilor sociale se realizează și prin mijlocirea elementelor lexicale neologice.

„Societatea noastră este o societate a informației, a comunicării, iar conținuturile lingvistice sunt puternic influențate de acest lucru” (Busuioc, 2006, p. 3). Întrucât înnoirile în limbă se produc inimaginabil de rapid, asistăm la „o explozie» la nivel de vocabular, generată, întâi și întâi, de «explozia informațională», de relațiile între state care s-au intensificat considerabil în această perioadă, dar și grație fenomenului globalizare/ mondializare la nivel tehnic, social, politic, cultural și, nu în ultimul rând, la nivel lingvistic” (Vulpe, 2021, p. 8).

Unitățile de vocabular noi „vin să completeze vidurile noționale și terminologice care apar ca urmare a transformărilor actuale din societate” (Păcuraru, 2015a, p. 271) și să acopere niște „lacune lexicale” (Păcuraru, 2015b, p. 80). De aici reiese și cea mai evidentă funcție a inovațiilor lexicale, aceea „de umplere a unui «vid terminologic» născut din necesitatea de a denumi și cuprinde realități noi – lucruri, fenomene, procese etc.” (Laiu-Despău, 2014, p. 41).

Procesul de inovare este „un fenomen natural, căci evoluția și însăși comunicarea umană trece prin necesitatea inovației lexicale” (Busuioc, 2006, p. 2). Deci, este firească sporirea impetuoasă a elementelor lexicale noi în această perioadă de expansiune și accelerație în toate domeniile de activitate publică. „În permanență avem nevoie de vocabule noi din domeniul economiei, al politicii, al artelor etc., pentru a denumi noile cuceriri, concrete sau abstracte” (DN, 2011, p. 3).

Impunerea și acceptarea noutăților lexicale în circuit trece prin mai multe faze, ca într-un final să-și confirme dreptul la existență în sistemul lexical românesc și prin intermediul dicționarelor. Referindu-se la lingvistica franceză, cercetătoarea Inga Druță, urmărește „socializarea neologismelor”, care are loc în trei etape: „1) fixarea primară a noilor termeni în studii, teze etc.; 2) înregistrarea neologismelor uzuale sau utile în dicționare speciale; 3) asimilarea definitivă a elementelor lexicale noi

în limbă, confirmată și prin inserarea acestora în dicționare explicative generale” (2002, p. 162). Așadar, multe dintre cuvintele consemnate în acest articol, probabil, își vor dovedi necesitatea prezenței în uz și vor fi acceptate pentru a fi introduse și în dicționare, inclusiv în cele generale.

Preocuparea specialiștilor în domeniu este să inventarieze, să fixeze, să definească și să lanseze în circuitul larg elementele noi de vocabular, asigurându-le un tratament lexicografic adecvat. Ceea ce ne propunem noi în acest articol este să ținem pasul cu evoluția sistemului lexical, mai exact, să identificăm noile englezisme, să le fixăm și să le prezentăm în conformitate cu rigorile lexicografice.

Corpusul de achiziții lexicale „ultrarecente” (Vulpe, 2021, p. 7) de origine engleză, inventariate și definite în anexa materialului, au fost excerptate din mass-media, ele circulă în limbajul presei scrise, electronice și audiovizuale actuale și nu se regăsesc în sursele lexicografice. Fiecărui cuvânt-cheie i se precizează modul de ortografiere și de pronunțare corectă, i se stabilește clasa lexico-gramaticală și/sau semantică, i se determină o definiție analitică, completată cu un sinonim sau cu alt echivalent în limba română, la final confirmându-i-se prezența în contexte ilustrative de clarificare și de utilizare a sensurilor.

Dinamica limbii se intensifică zi de zi. „Când se face uz de un cuvânt sau un sens nou, pe lângă utilitate, originalitate în exprimare, trebuie avută în vedere și cunoașterea exactă a formei și a conținutului acestuia” (Vulpe, Onofraș, 2023, p. 17). Sperăm că unele dintre inovațiile lexicale inventariate în acest articol vor fi analizate în vederea includerii lor în lucrările normative de specialitate *Dicționar explicativ al limbii române actuale: cu sinonime, antonime, paronime, exemple* (DELRA) și *Dicționar de englezisme recente* (DER). De altfel, în *Dicționarul de englezisme recente* (2023) au fost introduși mai mulți termeni cu circulație largă în mediul online, intrați recent în uzul vorbitorilor de limbă română.

Cele mai multe dintre inovațiile lexicale identificate pentru studiul de față circulă în domeniul tehnologiilor informaționale și se regăsesc în limbajul tinerilor utilizatori ai platformelor de socializare (TikTok, Instagram, Facebook, Snapchat): *buzzword, clickbait, cyberbullying, dashboard, deepfake, digital detox, prank, reach, reel, snap, tagging*.

O altă serie de termeni se întâlnesc în turism: *backpacker, begpacker, begpacking, couchsurfer, couchsurfing, flashpacker, flashpacking, multicity, city break*; în economie, în activitatea întreprinderilor: *controlling, design thinking, lead, shareholder, stakeholder*; în modă și styling: *cozy, hypebeast, personal shopper, trendsetter, window shopping*; în serviciul de curățătorie chimică: *dry cleaning, laundromat, laundry, wet cleaning*; în procesul de „peer review” (DER, 2023, p. 136) al publicațiilor științifice, în activitatea de cercetare: *blind peer review, double-blind peer review, open peer review, ORCID, researcher ID, reviewer* și altele: *cruelty free, fasting, heartset, insight, mindset*.

Cuvintele identificate, de circulație curentă în mass-media, utilizate frecvent, cu precădere de anglofili, ilustrează realitățile actuale, dar pun probleme de ordin gramatical, semantic, de formă, de pronunție, întrucât restul vorbitorilor nu le cunosc semnificația și întâmpină, de cele mai multe ori, dificultăți în înțelegerea mesajului.

Aceste „efemeride» [...] ilustrează cel mai bine efervescența creatoare a limbii, precum și disponibilitatea acesteia la împrumuturi” (ICSO, 2020, p. VI). Soarta unităților lexicale noi se va stabili pe parcurs, vor trece testul timpului și al necesității, vor fi acceptate de public, completând lexicul limbii române sau vor deveni „doar niște cuvinte «pasagere»” (Vulpe, 2021, p. 9). Rolul nostru principal este să le identificăm, să le descriem, să le facem cunoscute publicului larg care mai greu decodează informația actuală și să fim, într-un final, în pas cu moda timpului, inclusiv pe plan lingvistic.

Anexă. Englezisme ultrarecente întâlnite în mass-media

BACKPACKER, **backpackeri**, *subst. m.* [Pr.: **bécpacher**; < engl. **backpacker**.] *turism* Persoană care practică „backpackingul” (DER, 2023, p. 19). *Un backpacker, de regulă, călătorește perioade mai lungi, având la dispoziția sa un buget destul de redus.*

BEGPACKER, **begpackeri**, *subst. m.* [Pr.: **bégpacăr**; < engl. **begpacker**.] Persoană care practică begpackingul. *Unii begpackeri fac și chetă pentru a-și susține călătoriile.*

BEGPACKING, *subst. n.* [Pr.: **bégpaching**; art.: **begpackingul**; < engl. **begpacking**.] Formă de turism în care călătorii, din lipsă de finanțe suficiente, cer donații, pentru a-și putea plăti cheltuielile. *Begpackingul are loc, de obicei, în țări mai puțin dezvoltate.*

BLIND PEER REVIEW, *subst., adj. invar.* [Pr.: **blaînd pir rivîu**; < engl. (single-) **blind peer review**.] **1. subst. n.** Proces de evaluare a calității științifice a unei lucrări propuse spre publicare, în care recenzentul cunoaște numele și afilierea autorului, dar autorul nu cunoaște identitatea recenzentului; recenzare anonimă. *Tipurile de evaluare desfășurate în cadrul editurii sunt: peer review, blind peer review și double-blind peer review.* **2. adj. invar.** Care se referă la sistemul dat de evaluare. *Procesul de blind peer review antrenează o echipă de experți în evaluarea și revizuirea articolelor.*

BUZZWORD, *subst. n.* [Pr.: **bázũord**; < engl. **buzzword**.] Cuvânt sau expresie la modă într-o anumită perioadă de timp ori într-un anumit context, folosit pentru a impresiona. *Design Thinking este, cu siguranță, un buzzword în ziua de azi.*

CITY BREAK, *subst. n., adj. invar.* [Pr.: **siti breič**; < engl. **city break**.] (Mini vacanță spre o destinație urbană) care, de regulă, durează două-trei zile. *Un city break reușit vă va încărca cu energie pozitivă și emoții unice. Ofertă city break.*

CLICKBAIT, *subst., adj. invar.* [Pr.: **clícbeît**; < engl. **clickbait**.] **1. subst. n.** Tip de conținut plasat pe o pagină web, având un titlu specific pentru a atrage atenția și a fi accesat de cât mai mulți utilizatori. *De multe ori, site-urile adepte ale clickbaitului promovează zvonuri și fake-uri.* **2. adj. invar.** Care se referă la tipul dat de conținut. *Titluri clickbait. Articole clickbait. Site de tip clickbait.*

CONTRÓLLING, *subst. n.* [< engl. **controlling** (interest).] *econ.* Set de acțiuni necesare pentru a conduce și coordona activitățile unei întreprinderi. *Controllingul are rolul de a regla toate procesele unei întreprinderi în scopul scăderii costurilor și maximizării încasărilor.*

COUCHSURFER, **couchsurferi**, *subst. m.* [Pr.: **căūcisărfăr**; < engl. **couchsurfer**.] Persoană care practică couchsurfingul. *Majoritatea couchsurferilor pe care i-a cunoscut turistul s-au dovedit a fi oameni excepționali.*

COUCHSURFING, *subst. n.* [Pr.: **căūcisărfing**; art.: **couchsurfingul**; < engl. **couchsurfing**.] **1)** Rețea socială ai cărei membri oferă cazare gratuită, în casele lor, călătorilor cu un buget redus. *Couchsurfingul este o comunitate globală care are peste 12 milioane de membri.* **2)** Formă de călătorie care are la bază acest concept. *Tânărul practică couchsurfingul de 5 ani.*

COZY, *adj. invar.* [Pr.: **cozi**; < engl. **cozy**.] (*despre spații interioare, decoruri, stil*) Care este cald, confortabil și sigur. *Decorul cozy se bazează pe utilizarea elementelor lucrate manual, a luminii naturale și a culorilor neutre.*

CRAWLER, **crawlere**, *subst. n.* [Pr.: **crólăr**; < engl. **crawler**.] *tehn. inform.* Program folosit de motoarele de căutare pentru a colecta și clasifica date pe internet. *Google folosește crawlere pentru a indexa informații din website-uri.*

CRAWLING, *subst. n.* [Pr.: **cróling**; < engl. **crawling**.] *tehn. inform.* Proces automatizat de colectare și clasificare a datelor de pe site-uri web folosind un crawler. *Crawlingul a devenit o componentă esențială a lumii digitale.*

CRUELTY FREE, *adj. invar.* [Pr.: **crúălti fri**, < engl. **cruelty free**.] (*despre produse cosmetice*) Care este dezvoltat sau produs fără teste inumane pe animale; care nu a fost testat pe animale. *Nu toate produsele cosmetice cruelty free sunt neapărat vegane.*

CYBERBULLYING, *subst. n.* [Pr.: **săībărbuling**; art.: **cyberbullying**; < engl. **cyberbullying**.] Bullying pe rețelele de socializare, pe aplicații de chat, pe platformele de jocuri, pe telefoanele mobile; hărțuire cibernetică. *Potrivit unui studiu, fiecare al șaselea adolescent din țară este victima cyberbullyingului.*

DASHBOARD, **dashboarduri**, *subst. n.* [Pr.: **dășbord**; < engl. **dashboard**.] **1)** *tehn. inform.* Prima pagină de pe un site web unde se pot accesa și gestiona informații; panou de control. *Datele sunt vizualizate pe dashboard sub formă de tabele, diagrame liniare, diagrame cu indicatori.* **2)** Diagramă care prezintă informații relevante pentru o anumită afacere și afișează rezultatele unei analize. *Sistemele moderne de management al afacerilor permit crearea de dashboarduri personalizate pentru fiecare departament, echipă sau angajat din companie.*

DEEPPFAKE, *deepfake-uri*, *subst.*, *adj. invar.* [Pr.: **dípfěic**; < engl. **deepfake**.] *tehn. inform.* (Conținut digital audio sau video) care reproduce aspectul unei persoane (de obicei publice), distorsionând un discurs și creând, astfel, un fals, cu scopul de a influența destinatarul. *Experții în domeniu consideră că deepfake-ul este mult mai periculos și cu un impact mult mai puternic decât știrile false. Google a lansat câteva sute de mii de videoclipuri deepfake.*

DESIGN THINKING, *subst. n.* [Pr.: **dizăin fínching**; < engl. **design thinking**.] Metodologie de rezolvare a problemelor axată pe soluții accesibile și inovative, folosită în procesul de concepere și dezvoltare a unui produs, serviciu, proces, cu aplicații în mai multe domenii (social, de afaceri, de carieră, de mediu, personal). *Design thinking îți permite să adaptezi lumea la nevoile personale.*

DIGITAL DETOX, *subst. n.* [Pr.: **dígítăł dítox**; < engl. **digital detox**.] Perioadă de timp în care o persoană nu folosește dispozitive digitale (smartphone-uri, computere, TV-uri) sau limitează timpul de utilizare a lor, în special, pentru a reduce stresul, a se relaxa și pentru a se concentra pe interacțiunea socială; detoxifiere digitală. *Digital detox: pauză de la lumea digitală.*

DOUBLE-BLIND PEER REVIEW, *subst.*, *adj. invar.* [Pr.: **dábăł blaínd píř rívúú**; < engl. **double-blind peer review**.] **1.** *subst. n.* Proces de evaluare a calității științifice a unei lucrări propuse spre publicare în cadrul căruia nici autorii, nici recenzenții nu cunosc informații reciproce de identificare (nume, afiliere, date personale), pentru a exclude conflictele de interese și a nu influența rezultatele; recenzare dublu-anonimă. *Tipul de peer review desfășurat în cadrul editurii este double-blind peer review.* **2.** *adj. invar.* Care se referă la sistemul dat de evaluare. *Manuscrisele primite de la autori sunt incluse în procesul double-blind peer review.*

DRY CLEANING, *subst.*, *adj. invar.* [Pr.: **draí clíning**; < engl. **dry-cleaning**.] **1.** *subst. n.* Metodă de spălare/curățare a hainelor și textilelor folosind solvenți în loc de apă; curățare uscată. *Dry cleaningul este o alternativă pentru textilele cu un grad mare de murdărie.* **2.** *adj. invar.* Care se referă la tipul dat de curățare. *Tehnologie dry cleaning.*

FÁSTING, *subst. n.* [< engl. **fasting**.] Practică de a mânca puțin sau deloc alimente pentru o perioadă de timp, în special din motive religioase sau de sănătate, pentru detoxifierea organismului; post intermitent. *Unul dintre cele mai importante și, de altfel, cel mai des întâlnit motiv pentru care oamenii aleg să practice fastingul este scăderea în greutate.*

FLASHPACKER, *flashpackeri*, *subst. m.* [Pr.: **fléșpacăr**; < engl. **flashpacker**.] *turism* Persoană care practică flashpackingul. *Pentru flashpackeri, estetica călătoriei și modul în care vor arăta în fotografii și videoclipuri sunt importante.*

FLASHPACKING, *subst. n.* [Pr.: **fléșpaching**; art.: **flashpackingul**; < engl. **flashpacking**.] Formă de turism care presupune drumeții cu rucsacul în spate, dar în condiții luxoase (cazări în hoteluri de lux, mese în restaurant, transport și cheltuieli

pentru alte diverse activități). *Tururile combinate și flashpackingul sunt noi trenduri globale în turism.*

GROOMING, *subst. n.* [Pr.: **grúming**; art.: **groomingul**; < engl. **grooming**.] 1) Tehnică non-violentă de ademenire și manipulare a victimelor (în special, copiii, în mediul online) pentru a fi supuse abuzurilor sexuale, folosită de prădători. *Groomingul poate fi sexual, romantic, financiar sau în scopuri criminale ori teroriste și poate viza atât copiii, cât și adulții.* 2) Proces prin care se îngrijește blana unui animal, incluzând periajul, spălarea și tunderea părului. *Groomingul este esențial pentru sănătatea câinilor și pentru a-i menține curați și frumoși.*

HEARTSET, *subst. n.* [Pr.: **hártset**; < engl. **heartset**.] Set de emoții (iubire, bunătațe, generozitate, compasiune) în baza cărora o persoană ia decizii sau acționează în diferite situații. *De la mindset la heartset.*

HYPEBEAST, *subst. m.* [Pr.: **háipbist**; < engl. **hypebeast**.] Persoană, de obicei bărbat, care achiziționează îmbrăcăminte și încălțăminte de la branduri cu renume pentru a ține pasul cu ultimele tendințe de modă. *Hypebeastul poartă doar haine de brand.*

INSIGHT, *subst. n.* [Pr.: **ínsaít**; art.: **insightul**; < engl. **insight**.] Înțelegere intuitivă și globală a semnificației unui comportament, a unei situații, expresii. *Insightul poate fi un pas critic spre adoptarea unei strategii de rezolvare.*

LAUNDROMAT, *subst. n.* [Pr.: **lóndrămat**; < engl. **laundromat**.] Unitate comercială de spălare și uscarea a rufelor, cu autoservire; spălătorie; laundry. *Fiecare laundromat este monitorizat video, iar clienții pot observa pe site dacă este aglomerat sau nu.*

LAUNDRY, *subst. n.* [Pr.: **lóndri**; < engl. **laundry**.] Unitate comercială de spălare și uscarea a rufelor, cu autoservire; spălătorie; laundromat. *Laundryul dispune de 3 mașini de spălat și 3 uscătoare profesionale de ultimă generație.*

LEAD, **leaduri**, *subst. n.* [Pr.: **lid**; < engl. **lead**.] *econ.* Client potențial care cunoaște, cumpără, este interesat și promovează, la rândul lui, o afacere, un produs sau serviciu al unei companii. *Pentru a aduce departamentului de vânzări un număr cât mai mare de leaduri calificate, cele mai multe companii de IT aleg strategii integrate de comunicare și poziționare. Cel mai simplu este să atragi leaduri din Internet.*

MINDSET, *subst. n.* [Pr.: **máíndset**; < engl. **mindset**.] Set de atitudini sau idei fixe pe care cineva le are și care sunt adesea greu de schimbat; mentalitate. *Mindsetul este adesea asociat cu ideea că modul în care gândim poate avea un impact semnificativ asupra succesului și dezvoltării noastre în viață.*

MULTICITY, *adj. invar.* [Pr.: **multisíti**; scris și: **multi-city**; < engl. **multicity**.] (*despre călătorii, zboruri*) Care permite călătorilor ce plănuiesc să viziteze diferite orașe să rezerve mai multe escale sau destinații în cadrul unui singur tur. *Pe site-urile lor, unele companii aeriene permit o rezervare multicity.*

OPEN PEER REVIEW, *subst., adj. invar.* [Pr.: **ópăn pir rivíú**; < engl. **open peer review**.] **1. subst. n.** Proces de evaluare a calității științifice a unei lucrări propuse spre publicare, în care recenzenții și autorii își cunosc reciproc identitatea; recenzare deschisă. *Open peer review-ul îi face pe recenzenți mult mai responsabili, mai interesați să producă o recenzie de calitate și mai corecți în aprecieri.* **2. adj. invar.** Care se referă la sistemul dat de evaluare. *Transparența procesului de recenzare are loc prin aplicarea metodei open peer review.*

ORCID, *subst., adj.* [Art.: **ORCID-ul**; < engl. **ORCID** (abr. de la **Open Researcher and Contributor ID**).] **1. subst. n.** Cod alfanumeric unic, care permite identificarea savanților și autorilor de lucrări academice și științifice. *Utilizați ORCID-ul pentru a trimite articolul dvs spre publicare într-o revistă.* **2. subst. n., adj. invar.** (Profil) care este creat cu scopul de a gestiona identitatea cercetătorului, de a promova rezultatele științifice în mediul online și de a face legături cu lucrări indexate în alte baze de date. *Fiecare cercetător deține propriul ORCID în care sunt prezentate lucrările și activitățile lui științifice. Profilul ORCID reprezintă o oportunitate de creștere a vizibilității științifice.*

OUT OF THE BOX, *loc. adv., loc. adj.* [Pr.: **aűt of dă box**; < engl. (think) **out of the box**.] **A gândi/gândire out of the box/outside (of) the box** a gândi/gândire în afara tiparelor; a gândi/gândire într-un mod inedit, creativ. *Gândește „out of the box”, pentru a fi mai inteligent, mai imaginativ și pentru a avea succes. Persoanele cu gândire out of the box sunt adesea marginalizate.*

PERSONAL SHOPPER, *subst. m.* [Pr.: **pěrsănal șopăr**; < engl. **personal shopper**.] **1)** Persoană a cărei sarcină este să ajute pe altcineva să cumpere lucruri, oferind sfaturi și sugestii, fie mergând cu ea în magazin sau făcând cumpărături pentru aceasta. *Un personal shopper știe unde să facă cumpărături, ce să cumpere și cum să obțină cele mai bune oferte.* **2)** Reprezentant al unei companii care se deplasează la domiciliul clientului ce a comandat online pentru a-și alege mărimea potrivită. *Personal shopperul anunță clienții despre noile colecții și este mereu la curent cu tendințele și noutățile din lumea modei.*

PRANK, **pránkuri**, *subst. n.* [< engl. **prank**.] **1)** Faptă (glumeată) cu care este păcălit cineva; farsă. *Prankurile la telefon au fost create de jurnaliști cunoscuți.* **2)** Farsă filmată, de multe ori, cu tentă negativă, făcută cu scopul de a stârni reacția protagoniștilor și a celor care o privesc. *Prankurile pot prejudicia securitatea, interesele sau imaginea unor state.*

REACH, *subst. n.* [Pr.: **rici**; art.: **reach-ul**; < engl. **reach**.] *tehn. inform.* Număr de utilizatori care au văzut un anunț, o postare, un share, un live pe o platformă de socializare. *Conform unor statistici, live-ul aduce aproape de 6 ori mai mult reach și engagement decât un material video postat.*

REEL, *subst. n.* [Pr.: **ril**; < engl. **reel**.] *tehn. inform.* Videoclip scurt conceput pentru divertisment care evidențiază cele mai interesante și excitante secvențe,

postat și distribuit pe o rețea de socializare. *Creator de reeluri. Adolescenții petrec adesea mult timp uitându-se și distribuind reeluri pe Instagram.*

RESEARCHER ID, *subst. n.* [Pr.: **risărceăr ai-dî;** < engl. **researcher ID** (abr. de la **Identity/Identification**).] Cod alfanumeric unic pentru cercetători, pe platforma Web of Science, care permite crearea de profiluri ce conțin informații despre publicațiile științifice ale autorilor. *Web of Science Researcher ID.*

REVIEWER, **revieweri**, *subst. m.* [Pr.: **riviúăr;** < engl. **reviewer.**] Persoană care recenzează un film, o piesă de teatru, o lucrare științifică sau beletristică; persoană care scrie o recenzie; recenzent. *Textul este considerat publicabil, dacă niciunul dintre revieweri nu îl respinge.*

SHAREHOLDER, **shareholderi**, *subst. m.* [Pr.: **șérholdăr;** < engl. **shareholder.**] *econ.* Persoană, grup sau organizație care deține în mod legal o cotă de acțiuni într-o anumită întreprindere; acționar. *În fiecare companie există stakeholderi și shareholderi.*

SNAP, **snap-uri**, *subst. n.* [< engl. **snap.**] *tehn. inform.* 1) Abreviere de la **Snapchat**. *Snap-ul este foarte ușor de instalat pe orice telefon.* 2) Conținut video sau fotografie distribuită pe Snapchat. *Snap-urile sunt create pentru a comunica rapid și facil, la fel ca în viața reală.*

SNAPCHAT, *subst. n.* [Pr.: **snápcet;** < engl. **Snapchat.**] *tehn. inform.* Rețea de socializare gratuită ce permite utilizatorilor să împărtășească într-un mod distractiv fotografii, videoclipuri scurte și mesaje, care dispar după o perioadă redusă de timp. *Snapchat-ul te ajută să îți folosești creativitatea pentru a comunica într-o manieră distractivă și informală.*

STAKEHOLDER, **stakeholderi**, *subst. m.* [Pr.: **stéicholdăr;** < engl. **stakeholder.**] *econ.* Persoană, grup sau organizație care are un interes sau o implicare personală directă într-o anumită întreprindere, sporindu-i performanțele. *Fiecare companie trebuie să stabilească sfera stakeholderilor implicați.*

TAGGING, *subst. n.* [Pr.: **tághin;** art.: **taggingul;** < engl. **tagging.**] 1) *tehn. inform.* Modalitate prin care se etichetează un produs, o persoană, o postare, o fotografie. *Instagram extinde taggingul de produse către toți utilizatorii din SUA. Showroomul folosește un sistem de tagging al prețurilor cu un ecran de tip eink.* 2) *tehn. inform.* Atașare a unui cuvânt-cheie, a unei expresii la un conținut digital cu scopul de a oferi informații suplimentare, de a facilita căutarea pe internet, de a-l identifica ca aparținând unei anumite categorii sau referindu-se la o anumită persoană ori subiect. *Află cum te ajută taggingul să organizezi evenimente reușite.* 3) *tehn. inform.* Serviciu pe unele platforme de socializare care permite utilizatorilor să identifice și să eticheteze persoane, locuri, branduri, în poze. *Taggingul facilitează căutarea pe internet. Taggingul folosește tehnologia de recunoaștere a fețelor și le sugerează utilizatorilor să pună etichete în poze în care se află prietenii lor.* 4) Scriere a unei porecle sau a unei mărci pe o suprafață de către un artist graffiti. *Nu pot să-i susțin pe cei care fac tagging pe clădiri cu arhitectură de valoare.*

TRENDSSETTER, *trendsetteri*, *subst. m.* [Pr.: trëndsetăr; < engl. *trendsetter*.] Persoană care stabilește un nou trend (în fashion, muzică, business) sau adoptă și popularizează un nou stil, accesoriu sau element vestimentar. *Trendsetterii adaugă personalitate unei ținute.*

WET CLEANING, *subst., adj. invar.* [Pr.: ūet clîning; < engl. *wet cleaning*.] **1. subst. n.** Metodă profesională inovatoare de spălare/curățare a hainelor pe bază de apă în combinație cu anumite tipuri de detergenți biodegradabili; curățare umedă. *Wet cleaningul vine ca o alternativă ecologică pentru curățarea chimică a textilelor.* **2. adj. invar.** Care se referă la tipul dat de curățare. *Sistem de spălare wet cleaning. Echipament profesional wet cleaning.*

WINDOW SHOPPING, *subst. n.* [Pr.: ūîndoŭ șoping; < engl. *window shopping*.] Acțiunea de a privi mărfurile în vitrinele magazinelor, de obicei, fără intenția de a cumpăra ceva. *De fapt, obișnuiam să mă bucur nu neapărat cumpărând, ci era suficient și un simplu window shopping ca să mă binedispun.*

Referințe bibliografice:

BUSUIOC, Ileana. *Despre neologisme și neologie* [online]. Disponibil: https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm4_2006/ileana_busuioc.pdf [citată 31.01.2024].

DELRA = BAHNARU, Vasile, BOTNARU, Liliana, CĂRUNTU-CARAMAN, Livia, MOLEA, Viorica, ONOFRAȘ, Maria, PAHOMI, Tamara, SCLIFOS, Valeriu, VRABIE, Lidia, VULPE, Ana. *Dicționar explicativ al limbii române actuale: cu sinonime, antonime, paronime, exemple*, în IV volume. Chișinău: Știința, 2022.

DER = CARUNTU-CARAMAN, Livia. *Dicționar de englezisme recente*. Chișinău: Editura TAICOM, 2023.

DN = MARCU, Florin. *Dicționar de neologisme*. Chișinău: Știința, 2011.

DRUȚĂ, Inga. Inovație și tradiție lingvistică. În: *Limba română*. Chișinău, 2002, nr. 11-12, pp. 159-163.

ICSO = BARBU, Ana-Maria, CROITOR, Blanca, NICULESCU-GORPIN, Anabella-Gloria, RADU, Carmen-Ioana, VASILEANU, Monica. *Inventar de cuvinte și sensuri noi atestate în mediul online*. Vol. 1. București: Editura Academiei Române, 2020.

LAIU-DESPĂU, Octavian. Inovația lexicală în SF-ul românesc. În: *Helion*, 2014, nr. 3-4, pp. 39-44.

Păcuraru, 2015a = PĂCURARU, Vera. Inovațiile lexico-semantice: probleme de identificare din perspectivă lexicografică. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Cercetarea filologică între tradiție și inovare* (ed. a VI-a). Chișinău: Institutul de Filologie al AȘM, 2015, pp. 271-278.

Păcuraru, 2015b = PĂCURARU, Veronica. Polisemia și dezambiguizarea unor unități recente ale vocabularului românesc din perspectiva dinamicii semantice actuale. Considerări și reconsiderări în contextul informatizării lexicografiei. În: *Philologia*. 2015, nr. 3-4, pp. 70-81.

VULPE, Ana. Achiziții lexicale „ultrarecente” pentru vocabularul limbii române. În: *Limbă, Literatură, Folclor*. 2021, nr. 1, pp. 7-19.

VULPE, Ana, Onofraș, Maria. Achiziții lexicale „ultrarecente” pentru vocabularul limbii române. În: *Philologia*, 2023, nr. 1, pp. 17-26.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 19.03.2024

Acceptat: 22.05.2024

The other Side of the Word: a Sociolinguistic Study of Romanian Agricultural Words

Ana R. CHELARIU

Writer, retired, independent researcher

E-mail: achelariu@verizon.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6968-9438>

New Jersey, USA

De partea cealaltă a cuvântului: studiu sociolingvistic asupra vocabularului agricol românesc

Rezumat

O analiză a vocabularului românesc în contextul cultural în care s-a dezvoltat poate duce la o înțelegere mai bună a evoluției civilizației și limbii dacoromâne ca ramură a familiei de limbi indo-europene. Abordarea sociolingvistică a vocabularului unei limbi are menirea de a lărgi câmpul lingvisticii dincolo de limitele fonologiei sau morfologiei. Prin încercarea de a înțelege contextul social în care un cuvânt a fost folosit, și în cazul contaminării cu alte limbi din aceeași familie, indo-europeană în cazul nostru, ca rezultat al cuceririlor sau invaziilor, preferința unei forme noi în defavoarea uneia vechi, sau invers, poate oferi o mai bună perspectivă istorică. Plecând de la rădăcinile indo-europene refăcute, noi soluții etimologice pot ajuta la elucidarea unor izoglose românești cu etimologie neclară.

Cuvinte-cheie: agricultura în Dacia antică, vocabularul agricol în dacoromână, rădăcini proto-indo-europene.

Abstract

Analyzing the Romanian vocabulary in the cultural context of its development could lead to a better understanding of the Daco-Romanian civilization and language as a branch of the Indo-European language family. This socio-linguistic approach of studying a vocabulary has the scope of enlarging the field of philology beyond the limited study of phonetics and morphology. By trying to understand the social context in which the word was used, and in the case of merging with concepts belonging to an invading population with same ancestral heritage, Indo-European in our case, the preference for one form over an older one, or the other way around, can offer a better historical perspective. Starting from the reconstructed Indo-European roots, the etymological solutions could elucidate many of unsolved linguistic problems.

Keywords: agricultural vocabulary in Daco-Romanian, Proto-Indo-European roots, agriculture in pre-historic Dacia.

A general agreement among researchers is that for several millennia, beginning from 6000 BCE the Carpathians, the Balkans and Greece were the most culturally advanced of European societies. The populations flourishing for millennia in these regions prior to the arrival of the Indo-Europeans, practiced on limited scale agriculture and herding, advanced ceramic techniques, and worshiped the Great Goddess. This population of farmers and herders of a non-Indo-European speaking group, arrived between 6500-5500 BCE in Europe from Anatolia through Greece and Macedonia, migrating up north by the Danube Valley. Several Old European Neolithic languages may have emerged from a Thessalian parent, a non-Indo-European language, from which some reflexes might have been preserved in the Proto-Indo-European (PIE), such as the word for bull, *tawro-s ‘bull’ (Anthony, 2007, p. 147). Although the farmers from Anatolia were already familiar with agriculture and domesticated animals, the pre-Neolithic hunters and gatherers from Western Europe were not. Yet, many Indo-European (IE) cognate word roots securely assigned to PIE (Mallory, Adams, 1997, pp. 139-172) had meanings related to Neolithic economies, cow, bull, calf, ewe, ram, lamb, wool, milk products, ard/plow, and domesticated grain (Anthony, Ringe, 2015).

At about 5800-5700 BCE the farmers of the Criș culture, settled along the Criș river on the Carpathian Mountains by farmers from Anatolia, migrated to the east of the Carpathian Mountains into the Bug-Dnister areas, coming in contact with their neighbors, the Pontic-Caspian population of foragers and hunters. They brought with them domesticated sheep and cattle, probably the source of the first domesticated cattle in the North Pontic region. They cultivated barley, millet, a variety of wheat, (emmer, einkorn, spelt), peas that were not native to Southeastern Europe, plum orchards, etc. A note should be made here on the difficulty linguists have to reconstruct a PIE root for ‘pea’ (Mallory, Adams, 1997, p. 416) in spite of its confirmed presence on the continent for thousands of years. Relevant for this subject is the unexplained Albanian *modhullë* and Romanian *mazăre*, both meaning ‘pea’, to which I have to add the Dacian form found in Dioscoride’s list of plants *mozula*, *mizela* ‘the plant thyme’, showing phonetic similarity, but semantic difference:

mazăre n. ‘peas’ Dacian *μοζουλα* ‘the plant thyme’ in Dioscorides (1934); Thracian *μαζελα (*mazela), Albanian *modhullë* ‘peas’ (Orel, 1998), Lith *mazulis* ‘small’, Proto-Albanian *mādzula, from Proto-Indo-European **meh₂ǵ^h-ulo* ‘a small bean’ (Chelariu, 2023).

The development of these societies was subject of a large migration wave, probably between 4200 BCE and 3900 BCE, formed mainly of IE pastoral tribes. As James Mallory argues, in the millennia following 4500-4000 BCE, a sizeable influx of people from the Pontic region came into Europe. The Indo-European invaders appeared as a warrior-like nomadic population, essentially patriarchal, structured in social classes, who worshiped the sky and the sun.

For many centuries the basic occupation of the population living in the Carpathian Mountains was grassing the herds for meat, milk, leather and wool. Differently from the nomadic pastoralism characteristic to the Middle East, the pastoralism in the Southeastern Europe and the surroundings, was associated with small scale agriculture. The economic complexes from this region primarily based on seasonal movement of livestock between winter and summer pastures, show a strong symbiosis between pastoralism and small scale agriculture, that reveals, perhaps, an old substrata, in which the fighters, warrior-like class is less noticeable. The contact and economic exchanges between the steppe tribes, presumably of Indo-European descent, and the settlers from the southeast and eastern part of Romania, were mainly based on material culture, including: pottery, copperware, cattle, and textiles. As David Anthony argues, the Indo-European infiltration in Europe was successful by way of economic exchanges, in association with specific social interactions consisting of contractual patron-client relations and guest-host agreements enforced by lavish public rituals that impressed their neighbors and lead to building of social and economic bonds.

The agricultural activity performed, albeit on a small scale, in the South-East European area, particularly on the today's Romanian area, presuppose the usage of a certain specialised vocabulary inherited by the Romanian language. Among the agricultural terms in use today there is a few that have no clear etymology and need to be addressed, particularly those listed in the Romanian dictionary (DEXRO) of unknown origin; by comparing and analyzing them with the reconstructed Proto-Indo-European (PIE) roots from J. Pokorny (*Indogermanisches etymologisches wörterbuch* (IEW), 1959) or J.P. Mallory and D. Adams, I hope to bring to light the archaic vocabulary of an ancient occupation in this area.

One of the most familiar words in Daco-Romanian language (DRom here) is *mălai* 'corn flour' found in DEXRO *mălai*, *mălaie*, 'corn flour, regional millet flour', regional 'corn, millet', with an unknown etymology, a remarkable fact considering the large use of this word. Exploring the Pokorny data we find an interesting opening for this enigma in the PIE root (1959, pp. 716-719) *mel-/*mol-/*ml- 'to rub, to crush, to grind' (Mallory, Adams, 1997, p.) *melh₂- 'grind', with cognates in the following Indo-European languages: Lithuanian (Lith) malù; OldIrish (OIr) meilid; Latin (Lat) molō; NewEnglish (NE) meal; Old Church Slavic (OCS) meljō; Greek (Grk) mülē 'mill'; Armenian (Arm) malem, Hittite (Hit)t mall(a); Sanskrit (Skt) mṛṇāti; Tocharian (Toch) B mely- 'grind', Albanian (Alb) mjel 'meal, flour'; Old High German (OHG) malan, Old Icelandic (OIce) mala 'grind'. The semantic association of the verb 'to grind, crush' with the etymon *mălai* 'flour' is convincing, giving a strong hint to the long standing importance of this type of food and the process of making it. An interesting case presents the DRom word *mei* 'millet' from which the flour *mălai* is made of, considered by DEXRO as a loan from Latin *milium*. Further exploration for this Latin form etymology leads

us to the *Etymological Dictionary of Latin* (de Vaan, 2008, p. 379) where we find the following: Lat. *milium* n. ‘millet’ < Proto Italian *melio-*; Grk *μελίνη* f. ‘millet’; Lith *malnos* ‘sweetgrass, a kind of millet’, all related to the PIE **melh₂-*, ‘to grind’ -thus ‘the grain which can/is to be grinded’, a semantic relation pleading for a merger between a PIE form existing in Dacia and the Latin one. The development of this PIE verb **melh₂-* ‘to grind’ in most of the IE languages proves the ancient economic activities in the Daco-Romanian society.

In relation to the ‘grinding of millet’ the Daco-Romanian language offers another word of importance related to the agricultural activities, the noun **grunz**, **grunj** ‘bran, crumbling material’, in Aromanian (Arom) **grundă**, **grundză** ‘bran’ with correspondence in PIE MA **ghrendh-* ‘grind’ (Mallory, Adams, 1997, p. 416); **ghren-*, **ghren-d-*, **ghren-dh-* ‘to rub, stroke roughly’ (Pokorny, 1959, p. 459; Russu, 1981, p. 328); this root has the following cognates in: Lat *frendō* ‘gnash the teeth’; NE *grind*; Lith *grendu* ‘scrape, scratch (off)’; Grk *khóndris* ‘grain’ < **khrondrós*; Alb *grundë*, *krundë* ‘bran’; OE *grindan* ‘grind, crunch’, Eng ‘to grind’; OE *grindan*; Ger *grand* ‘coarse sand, meal, flour, bran’, OHG *grente* ‘in earth full of clay’, OIce *grandi* ‘sandbank, gravel’; Lith *grėndu*, *gresti* and *grėndžiu*, *gresti* ‘rub hard, scour, clean’; Russ *grjada*.

In the same semantic group we have the DRom verb **sfărâma** ‘to crash’, and the noun **fărâmă** ‘crumb, bit’ both reflexes of the Pro-Indo-European root **sper-* ‘strew, sow’, with correspondences in Grk *speirō*, Hit *ispāri* ‘strew, sow’; OHG *sprāt* ‘scattering’; Alb *farë* ‘slice’, Grk *spérma* ‘seed’; *σπαρασσω* ‘unravel’ (Chantraine, 1968). The DEXRO and Orel explained **fărâmă** ‘crumb, bit’ in relation to the Albanian noun *thërrime* ‘crumb’ considering it a loan into the DRom **fărâmă**, this in spite of the fact that the DRom verb **sfărâma** in Albanian is **thyej**, and the Albanian **thërrime** may have a different etymology – in the verb **ther** ‘slaughter, stab’, from Proto-Albanian **tsera*, or, **ter-* ‘rub’ (Pokorny, 1959, p. 1071). Thus, taking into consideration the presence of the DRom development **sfărâma** from PIE **sper-* ‘strew, sow’, with correspondences in Grk *speirō*, Hit *ispāri* ‘strew, sow’; OHG *sprāt* ‘scattering’, it is possible that the Albanian form was either a local development of **ther**, or a borrowing from DRom.

Another very common agricultural word in Daco-Romanian is **lan** ‘field’, a loan word, according to DEXRO, from the Ukrainian *lyada*, a form related to the Russian: *ляда* -*yada* (Muradova, 2010, p. 239) meaning ‘regional, an area of cutting down and burning forests when dividing forest lands for crops’, a form with etymology related to the Proto-Slav **lędo*, with cognates in Bulgarian *leda*, *ledina* ‘meadow’, Serbo-Croatian *ladina* ‘wasteland, virgin land’, Slovenian *ledina*, Czech *lada* ‘uncultivated fields’, *lado* ‘wasteland, steam’, Slovak *lado* ‘id’: special attention needs the Polish *ląd* ‘land, continent’ a late borrowing from Middle High German in the 14th century, (< Old High German *lentī*, as in the regional German *Lände*), all forms related to the reconstructed root in Proto-Indo-European

*lendh- ‘open land’, with cognates in OIr lann ‘open land’; OPrus lindan ‘valley’; NE land; Rus ljadá ‘overgrown field’. As we can see from this analysis, the Old Irish form lann ‘open land’ is the closest to the Daco-Romanian form, which suggests the existence of a common Indo-European substratum word.

In the same semantic field, the Romanian language has the noun *plai* ‘field’, of unknown etymology as per DEXRO. Investigating the Proto-Indo-European data this DRom form could be related to the root *p₁lth₂ús ‘broad’ > *pleth₂- related to *pelhak ‘spread out, flat’, and *pleh₂- ‘field’ (Mallory, Adams, 1997, p. 297); also the plăt-, plăd-, plět-, plöt-, plət-, plai- ‘broad, flat, wide spread out’ (Pokorny, 1959, pp. 833-834), roots that could explain very well the DRom *plai* ‘field’. This PIE root proved very productive and had another development in DRom, in the noun *platoșă* ‘shield’, also of unknown etymology. The cognates for this reflex are Lith platús, Grk platús ‘broad’; Av pərəθu ‘broad, wide’; and: OE flōh ‘flagstone’; and Lith plākanas ‘flat’; Grk pláks ‘flat surface’; Sw fala ‘plain’; OCS polje ‘field’.

The well discussed DRom *mal* ‘small cliff (by water), shore’, has other developments such as the words *maldăr* pl. *maldăre* ‘pile, heap, mound’, all reflexes of the PIE *melh₃-, melə-, mlö- ‘to rise up, rising land’; *mel-, melə-, mlō- ‘to appear, come up’ (Pokorny, 1959, pp. 721-722), and the variant *m₁dho/eha ‘clay’, with reflexes in archaic Thracian-Gaete toponyms Malva, Malvensis.

The Daco-Romanian farming vocabulary offers other words that can be included here, such as *hârleț* ‘hoe, mattoe’ explained in DEXRO through the OCS form rylicī, a form that is not found in R. Derksen, *Slavic Etymological Dictionary* (2008), or in T. Wade, *Russian Etymological Dictionary* (1996). In R. Derksen we could find the following forms with somewhat similar semantism: rydlo ‘spade, snout’, OCS rylo ‘spade’, Blg rilo ‘snout’, Russian rylo ‘snout’. To help clarify this DRom word we rely on the PIE reconstructed forms, where we find the root *ġhés-r- ‘hand’ (Pokorny, 1959, pp. 441-442), *ġherzd(h) ‘to scrape, scratch, slit’, *ġher-, *ġherdh- ‘to grab, grip, seize’ connected with the DRom farm word *hârleț* ‘hoe’, a small scraping instrument used by hand, with the following cognates, particularly the Latin hīr ‘hollow of the hand’; Alb dorë ‘hand’ < *ġhēhrā (Pokorny, 1959, p. 447); Grk kheir ‘hand’; Arm jer`n ‘hand’; Hit kissar ‘hand’; Toch B šar ‘hand’, developments which lead to the clarifying of the DRom *gheară, ghiară* ‘claw’, also of unknown etymology in DEXRO. From this analysis we could observe that, semantically, the Daco-Romanian form opted for the association of this instrument with hand/claw, whereas the Slavic preference went to that of a pig’s snout, both relating similar action, to scratch the ground.

Another agricultural tool is the DRom *grapă* n. ‘harrow, rake’, with roots in the PIE *ġhrebh- ‘dig, scratch’ (Pokorny, 1959, pp. 455-456), that also developed in

Drom into the more popular form n. *groapă* ‘pit, ditch’. The cognates for this root in other IE languages are: NE grave; Lith grėbti ‘rake’; OCS pogrebŏ ‘bury’; grobŕ ‘grave, tomb’; Alb gropë ‘pit, ditch’; grep ‘hook, fishing rod’. Goth graban ‘dig’, graba f. ‘grave’; OHG grab n. ‘grave’; OHG graban s.v. ‘dig, carve’; MHG grūbeln ds.; Goth. Grōba f. ‘ditch, trench, channel’; OCS greti ‘to dig, scrape’ (Kroonen, 2013). As shown here the Drom language retained both meaning of this concept, that of the tool *grapă*, and that of the hole in the ground, *groapă*.

It is accepted that the Daco-Romanian *gresie*, n. ARom *grease*, *greasă*, MglRom, IstrRom ‘id’, has archaic roots in Romanian vocabulary. Related to the Albanian gërrusë, gërresë, krūs(ë) ‘rasper’, both are reflexes of the PIE *gwréhx-w-on-‘quern’ (Pokorny, 1959, p. 405), *gred-, grad- ‘to scratch’, with cognates in: Olr brāu ‘quern’; Lith girna ‘millstone’, pl. grinos ‘quern’; OCS žrūny ‘quern’; Arm erkan ‘quern’; Skt grāvan- ‘stone for pressing soma’; Toch B kārweñe ‘stone’.

The Daco-Romanian verb *a pisa* ‘to crush’, with the developments in the nouns *pişălog* ‘pestle’, *păsat* ‘pap, mash’, is explained in DEXRO as a loan word from a reconstructed Latin form *pi(n)sare, that in Latin is *pīnsere* ‘to crush’, a form listed by de Vaan (2008) as follows: pinso, -ere ‘to pound, crush’, Proto-Italian *pins- ‘to grind’, *pistlo- ‘pounder, mortar’; the PIE reconstructed root *pi-n-s-‘to grind’, found in Pokorny (1959, p. 796) pis- ‘to grind with’, with IE cognates: Skt. pinasti ‘to crush, grind’, pista- ‘ground’, YAvestan pisant- ‘crushing, bruising’, pistra- [m.] ‘bruise, injury’, MPersan pist ‘flour’, Gr. πτίσσω ‘to winnow grain, bray’, ἀπίστος ‘unground’, Hitt. peš(š)zi ‘rub, scrub’, Toharian A psäl, ToB pīsäl ‘chaff’ (of grain), husk’, Skt. peṣ ‘crush, grind’, YAv. pišaṇt- ‘crushing, bruising’; Lith. paisýti ‘beat (off) chaff from grain’; Ru.pšenó n. ‘millet’ as per Pronk (2013, p. 294), Proto-Slavic *pъseno ‘millet groats’. This root is widely attested in the Indo-European languages, with meanings suggestive of an association with cereal processing, specifically the dehusking of grains by grinding. As a consequence, the PIE from peis-, pis must be admitted to the oldest stratum of core Indo-European agricultural vocabulary. This indicates that the corresponding language community may have been familiar with the technique of dehusking cereals by grinding, and the Daco-Romanian form could be the result of a contamination or merger between an existing archaic form and a Latin one during the process of Romanisation.

The Daco-Romanian noun *arac*, *harac*, ARom *hărac*, ‘pole or rush to support plants, vine, tomatoes, etc.’ can be a reflex of the PIE roots *haer- ‘reed, rush’, with cognates in Latin harundō-arum ‘reed’; Greek áron ‘arum-plant from Aracea family’; Khotanese [East Iranian] arā ‘reed, rush’. The solution given in DEXRO as of Greek origin seems unrelated since Grk haráki means ‘alcoholic beverage’, found also in the name of Haráki, a village in Greece.

The Daco-Romanian *curpen*, *curpăn* ‘vine or other climbing plant, thin branch plant tendrils, name of a plant with tendrils’ with the main semantism ‘curve,

turn', is found in the DEXRO as related to the Albanian form kurpen, both forms a reflex of the Pokorny (1959, pp. 948-949) *(s)kerb(h)-, (s)kreb(h)- 'to curve, turn'; or, *kuerp-, kuerb- 'turn, wind' (Pokorny, 1959, p. 631) with cognates in other languages, Alb kulpër, kulpën 'clematis'; Lat curvus 'curve'; Grk kurtós 'curved'; karpos 'hand root, carpus'; Ir cor 'circuit'; Lth kreīvas, OCS krivŭ 'curve'; Toch A kārṑp- 'climb down, go down', B kārṑp 'turn around'.

Conclusions

The few Daco-Romanian agriculture words discussed here in relation to the PIE roots and the other IE languages establish that in this area agriculture was practiced from ancient times, albeit on a small scale, revealing a coexistence between pastoralism and work on the land, a life style that continued for centuries. The Southeastern Europe economic developments have been influenced by linguistic contacts during cohabitation between the host language and the guest language of the invading speakers, leading to the linguistic process of 'contamination' or 'merger' particularly between languages coming from the group of the Indo-Europeans.

The rich cultural and folkloric data related to the pastoralism and the transhumance in Romanian territory, suggest constant movements of sheep herds between the winter abodes from the valleys, and the summer travel in search of new pastures over large areas of Carpatian Mountains peaks and beyond. During the summer, while the shepherds were away, the people left behind on the valleys, women, children, and elderly, were busy working the land, planting small plants with millet, wheat and legumes, activities that continued for millennia.

References:

ANTHONY, David W. *The Horse, the Wheel, and Language; How Bronze-Age Riders From the Eurasian Steppes Shaped the Modern World*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2007.

ANTHONY, David W., RINGE, Don. *The Indo-European Homeland from Linguistic and Archaeological Perspectives*. Annual Review of Linguistics, 2015, vol. 1, pp. 199-219.

CHANTRAINE, Pierre. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*. 1968, I.

CHELARIU, Ana R. *Romanian Folklore and Its Archaic Heritage: a Cultural and Linguistic Comparative Study*. London, New York: Palgrave, MacMillan, Springer. 2023.

de VAAN, Michiel. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic languages*. Liedern, Boston: Brill. 2008.

DERKSEN, Rick. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Leiden Indo-European, Etymological Dictionary Series. Ed. by A. Lubotsky, vol. 4, Leiden-Boston: Brill. 2008.

DEXRO = Dicționare ale limbii române [online]. Versiunea din 5 mai 2024 10:59, autor: Radu Borza, Copyright © 2004-2024. Disponibil: <https://dexonline.ro> [citat 05.05.2024].

DIOSCORIDES, Pedanius. *Greek Herbal of Dioscorides*. Goodyer, John (Translator), Gunther, R T. (Editor). Oxford: Oxford University Press, 1934.

KROONEN, Guus. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic. Vol. II*. 2013. 794 p.

MALLORY, J.P., ADAMS, D. Q. *Encyclopedia of Indo-European Culture*. London, Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1997.

MURADOVA, Anna R. *Breton lanneg and Russian лядя: Aspects of Liminality in Celtic and Slavic Folk Tales*. Studia Celto-Slavica III Celts and Slavs in Central and Southeastern Europe, 2010, pp. 239-249.

OREL, Vladimir. *Albanian Etymological Dictionary*. Leiden, Boston, Koln: Brill, 1998.

POKORNY, Julius. *Indogermanisches etymologisches wörterbuch*. Bern, Munich: A. Francke. Verlag, 1959.

PRONK, Tijmen, PRONK-TIETHOFF, Saskia. *Balto-Slavic Agricultural Terminology; Talking Neolithic: proceedings of the workshop on Indo-European origins held at the Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig, December 2-3, 2013*.

RUSSU, I. Ioan. *Limba traco-dacilor*. București: Editura Științifică și enciclopedică. 1967.

WADE, Terence. *Russian Etymological Dictionary*. London: Bristol Classical Press, 1996.

Primit: 13.12.2023

Acceptat: 23.05.2024

Proiecții poetice ale omului ca individualitate creatoare

Oxana GHERMAN

Doctor în filologie

E-mail: oxana.gherman@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Poetic Reflections of Man as Creative Individuality

Abstract

The article investigates the artistic representations of man as a creative being, related to divinity as an absolute creator, in the poetic texts of some contemporary Bessarabian authors, exponents of various generations (Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Popa, Vasile Romanciuc, Silvia Goteanschii, Ana Donțu). It is traced how, from one generation to another, the idea of creation and the visions of man as a creative individuality transform with the changes that occur in society, influencing the human relationship with the Great Creator. The texts from the *ars poetica* category create a new myth about the process of individuation, the artistic becoming, the purpose of the artist (poet) in the world and that of poetry, the diversity of the relationship between the creator and the receiver; the poetry after 2000 illustrates the human creation interposed between *me* and *you*, between man and God.

Keywords: creation, creator, poetry, image, vision, divinity, sacred.

Rezumat

Articolul investighează reprezentările artistice ale omului creator, raportat la divinitate ca creator absolut, în textele poetice ale unor autori basarabeni contemporani, exponenți ai diverselor generații de creație (Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Popa, Vasile Romanciuc, Silvia Goteanschii, Ana Donțu). Este urmărit felul în care, de la o generație la alta, ideea creației și viziunile asupra omului ca individualitate creatoare se schimbă odată cu transformările care au loc în societate, marcând relația umană cu Marele Creator. Textele din categoria *ars poetica* remitizează procesul individuației, al devenirii artistice, rostul artistului (poetului) în lume și cel al poeziei, diversitatea relațiilor creatorului cu receptorul, iar poezia de după 2000 ilustrează creația umană interpusă între *eu* și *tu*, între om și Dumnezeu.

Cuvinte-cheie: creație, creator, poezie, imagine, viziune, divinitate, sacru.

Relația omului cu divinitatea este marcată, generalmente, fie de tendința centripetă, apărută din nevoia apropierii de propriul arhetip pentru a restabili circuitul unor energii originare, pentru a retrăi starea inițială de consens și identitate, fie de tendința centrifugă, determinată de voința de a se sustrage de sub presiunea acestei autorități absolute, de a-și renega/ depăși condiția de „copie” denaturată, carentă, efemeră a divinității. Ambele orientări – și cea de căutare a „centrului” în lume sau în Sine, și cea de repudiere a sacrului, de ființare egocentrică, se dovedesc a fi fecunde în sferile artei.

În luminile mitului originar, alcătuirea dihotomică a omului încoronează Marea Creație, reprezentând un echilibru între materie și spirit. Căderea în păcat a însemnat pierderea acestei armonii cedând chemărilor fizicului, materialității (degradarea și moartea fiind proprii materiei). În efortul de recuperare a componentei spirituale, de redescoperire a *numinosului* în lume, de revelare a *misterului*, omul va trece din ipostaza de obiect al creației în cea de subiect creator. Prin forța plăsmuitoare cu care este înzestrat și prin libertatea fanteziei, el tinde să-și releve trăsăturile divine și să iasă din starea de „ființă diminuată”, creând ceea ce însuși Dumnezeu ar putea admira. În artele literare, aceste porniri sunt stimulate și de celebrul verset biblic: „La început era Cuvântul, și Cuvântul era cu Dumnezeu, și Cuvântul era Dumnezeu”. Cuvântul artistic devine un generator de lumi imaginare care ajung să concureze cu realitatea.

Pe lângă menirea pe care și-o asumă scriitorii de a transpune în expresii verbale farmecul misterios al lumii, de a trezi cititorului tribulațiile pe care misterul divin le poate produce, ei urmăresc și o manifestare a Sinelui în/ prin acest limbaj. În abordarea problemei formelor de exprimare a individualității creatoare, criticul și teoreticianul literar G. Crăciun, pornind de la ideea că literatura presupune un spațiu de instituire și afirmare a eului/identității, ajunge să constate că „individualitatea se află la originea crizei noțiunilor de literatură și poezie, ea a condus la prăbușirea edificiului versului tradițional și la apariția versului liber, la punerea sub semnul întrebării a ideilor de «eu», «structură» și «centru» în orice tip de discurs, la nihilismul unor curente de avangardă și la trecerea gândirii filosofice la un nou stadiu al său, cel actual, pe care mulți specialiști îl numesc «postmodernism»” (2017, p. 377). În particular, menționează teoreticianul literar, poezia „poate exprima fie o *individualitate subiectivă* (răsfântă hipertrofic asupra propriei sale unicități), fie o *individualitate obiectivă, generală* (preocupată de sesizarea, în configurarea imaginii eului, a acelor elemente comune cu ceilalți oameni, nu însă și neapărat general-umane)” (*Ibidem*, p. 83). Intenția subiacentă a *ego*-ului atrage anumite structuri poetice.

În ceea ce privește predispunerea originară de a repeta/imita actul Marii Creații (de a crea în cuvinte ceea ce Dumnezeu a creat în univers), având în vedere relația creatorului cu divinul/misterul, teoreticianul poeziei Alexandru Mușina stabilește unele delimitări între poeții clasici, romantici, moderni, manierști ș.a. Înainte de

toate, el afirmă tranșant că „nimeni nu poate pretinde că poate reface în cuvânt, prin cuvinte (imagini etc.) ceea ce a făcut, în *illo tempore*, Dumnezeu. Creația poetică poate fi însă altceva, ceva care să-ți permită să te apropii, prin aprofundarea sensurilor, printr-o lectură multiplă (literală, alegorică, morală și analogică) de esența creației, a mesajului divin. Dacă se renunță la acest efort de apropiere de esență, poetul e obligat la un fel de joc cu mărele de sticlă. Cum limba adamică a fost pierdută, a inventa într-o limbă oarecare altceva decât Divinitatea a creat prin Cuvânt nu poate fi decât un joc, un exercițiu de prestidigitație, o scamatorie verbală. Fiindcă orice limbă anume, deși, poate, conține adevăr, este fundamental falsă. Mai mult, Mesajul este unic și a fost deja comunicat, ultima dată prin întruparea divinității însăși în Mesia. La limită, divinitatea vorbește în/ prin sfinți, nu în/ prin poet.” (2017, pp. 79-80). Cu toate acestea, Al. Mușina nu exclude inter-influentele dintre formulele lirice și relația scriitorilor cu sacrul.

Al. Mușina aplică distincția între poezii vizionari și poezii artiști, stabilită de criticul elvețian Marcel Raymond, tipului clasic de poet, care este fie unul *orfic* (un medium, un mesager divin, o voce a zeului), fie unul *mimetic* (care, inspirat de divinitate și fascinat de marea creație, nu face decât să o imite, să o reproducă în expresii lirice). Poezia clasică se supune unor rigori, unor legi ale simetriei (forme fixe, tipare prozodice, corespondența fond-formă) analoage celor ale lumii exterioare și, în cheia convenției monoteiste, este monologică. Poetul romantic, spre deosebire de cel clasic, nu mai este o portavoce a divinității, ci se exprimă pe sine, reflectă în text ceea ce trăiește el în ambianța misterului, oferind un nou conținut unor forme existente, pe care le cizelează, le rafinează, le complică. În modernitate, poetul nu mai tinde să se exprime, ci să provoace sentimente, fiind – în termenii lui Al. Mușina – un inginer care „construiește o anume mașinărie de cuvinte care să aibă un anumit efect asupra cititorului” (*Ibidem*, p. 80), lipsind el însuși din text. Aceași dialectică raymondiană este aplicată și poezilor moderni: poezii *artiști* se preocupă de explorarea/experimentarea limbajului pentru un impact asupra receptorului, iar poezii *vizionari* – de explorarea spațiului interior. Manieristul, captivat de potențele limbii, se bucură de o absolută libertate combinatorie, de prestidigitație, joc, spectacol verbal, și tinde să uimească, să șocheze, să farmece (cu toate că poezia manieristă e „manifestare narcisiacă”, afirmă Al. Mușina). Abia la manieristi poezia se desparte de orice pretenție practică, instituindu-se ca act gratuit, lipsit de greul responsabilității creatoare, de aici rezultând valoarea ei pur spirituală (adică non-pragmatică, non-utilitară). *Vizionarul* modern explorează subconștientul fără a căuta în această zonă anume divinitatea („transcendența goală” despre care vorbește H. Friedrich). *Artistul* modern este un „generator de realitate” (Al. Mușina), produce o lume secundă, un nou imagism, își inventează chiar un cititor personalizat.

Într-o lume desacralizată, moderniștii își concentrează atenția asupra unui alt *mister* decât cel al creației divine – „misterului din litere” (S. Mallarmé), al ciocnirii de sensuri, al obscurului, al transei, al ocultului apropiat de satanic pe care îl conține

cuvântul poetic. Poezia modernă este dialogică, de la cititor se așteaptă implicare, co-creație, rescriere, răspuns. Într-un alt context, în care Al. Mușina studiază apropierea poeziei moderne de știință și de religie, va conchide că „Desacralizarea lumii, care face ca poezia să ocupe locul lăsat liber de către religie (după cum afirmă Valéry), este o consecință directă a de-semantizării și de-sintactizării lumii. Dacă omul devine sistemul de referință, orice text poate cel mult să încerce o refacere intelectuală a semantismului lumii, a sintaxei ei divine. Poezia, centrată pe individul gânditor și simțitor, se află în centrul limbajului (vezi George Steiner, *După Babel*) și se substituie, pentru omul modern, pentru cel realmente modern, religiei.” (2017, p. 102). Dacă romanticii îl înlocuiesc pe Dumnezeu cu Natura, modernii îl înlocuiesc cu propriul eu, notează teoreticianul literar G. Crăciun. În postmodernitate, după criza valorilor umaniste (relativizare, nihilism, declararea „morții lui Dumnezeu” (Fr. Nietzsche), prăbușirea moralității), omul optează pentru dezideologizare și abolire a credințelor absolute. „Valoarea absolută a trebuit să se dizolve ca să poată apărea valorile individuale, de grup etc., create între oameni nu pentru totdeauna, ci doar pentru o vreme și valabile doar contextual” (Cărtărescu, 1999, p. 22). De la cunoașterea rațională specifică epocii clasice, care încerca să argumenteze științific existența lui Dumnezeu, se trece la „cunoașterea narativă” (Lyotard, 1993, p. 41) în epoca modernă (având în vedere că „forma narativă, spre deosebire de formele dezvoltate ale discursului cunoașterii, admite în ea o pluralitate de jocuri de limbaj” (*Ibidem*, p. 44), apoi la cunoașterea de tip *pluralist* (Lyotard) în postmodernitate.

Perspectivismul este consecința nevoii de valorizare a timpului individual, astfel încât în poezia postmodernă își face loc biografismul (confesiunea), experiența narativizată/prozaismul (hibridizarea genurilor, sincretismul). Textualismul instituie scriitura/scrierea ca substitut al existenței și experimentează construcția sinelui în discurs, continuând mișcarea contra monologismului modernștilor. Într-o epocă a *déjà connu*-ului, trecutul este revitalizat prin parodie, ironie, ludic – modalități prin care se răspunde inclusiv presiunii ideologice și convenționalismului impus. Artele adoptă o viziune nonierarhică a lumii: a dispunerii pe orizontală (a enunțării, adresării, a listării, enumerării, acumulării), a semnificativității celor nesemnificative, pentru a se ajunge din nou la mimesis (reproducere sau simulare) în poezia realului – care presupune trecerea (esențializată a) realității în text. Poezia ilustrează o realitate comună, un spațiu de contact între autor și cititor. Astfel, textul literar postmodern, orientat și deschis către alteritate, este un „eveniment comunicativ” (Popescu, 2011, p. 93) bazat pe o codificare estetică, la fel de interactiv ca și celelalte forme de comunicare.

Poezia contemporană se dorește a fi o formă autentică de interacțiune umană, autorul și cititorul părăsindu-și statutul textual/artificial „spre deosebire de postmodernismul entuziast al anilor '80, înclinat să tematizeze interacțiunea poetică într-un mod ludic și festivist, tratarea aceleiași problematici în poezia anilor '90 și a anilor 2000 apare mult mai pesimistă și mai sceptică. «Autorul» și «cititorul»

refuză să mai fie niște abstracții, simple funcții ale textului, și își regăsesc (sau nu) căldura umană: se pândesc, se caută, se îmbrățișează sau... se resping. Contractul pragmatic își dovedește flexibilitatea (admițând posibilitatea că «citorul este de altă părere»), în perspectiva unei dinamici tranzacționale, în care nucleul stabil rămâne totuși căutarea empatiei și a interacțiunii autentice, al cărei *summum* este comuniunea intersubiectivă” (*Ibidem*, p. 109). Așadar, omul este orientat către om, iar Dumnezeu fie face parte din această unitate, fie lipsește. În absența lui, poezia migrează de la spiritual, abstract, metafizic la fiziologic/visceral, senzorial, concret; de la mister, irepetabil, excepțional la banal/comun/tipic, cotidian, obsesiv; de la detaliul important în crearea întregului la importanța faptului mărunț în sine, la detaliul care semnifică (și înlocuiește) întregul (discontinuitate, deconstrucție). Adevărul nu este unic, absolut, ci multiplu, relativ, iar discursul poetic e dialogic, conversațional. În pofida deschiderii spre comunicare și căutării alterității, omul postmodernității trăiește nenumărate crize cauzate de izolare și singurătate, de artificial/tehnificare, de unitatea dezintegrată a lumii, a relației eu-tu etc. În aceeași formulă a „poeziei extravertite” (Cornel Regman) se înscriu textele postmoderniştilor basarabeni, care – în parte – asimilează creativ, personalizează moștenirea culturală și resemantizează relația eu-tu și eu-Dumnezeu. În acest sens, merită analizate reprezentările poetice ale omului ca subiect creator.

Un exemplu ilustrativ se configurează în poemul *Passager* din cartea „Arme grăitoare” (2009) a lui Emilian Galaicu-Păun. În viziunea autorului, scriitor adevărat este cel care își deschide periodic venele pentru a crea cu sine însuși, amestecând cerneala cu propria substanță vitală, căci el face parte din „specia celor aleși ce-și ascut / astfel sângele. roș-albastru” în „ascuțitoarea de creioane a inimii”. Apetența pentru creație vine din frica de moarte, transformată în principiul primordial al creatorului – *non omnis moriar* (expresia aparține lui Horațiu, în versiune completă: „Non omnis moriar multaque pars mei / Vitabit Libitinam”, însemnând: „Nu voi muri de tot și o parte din mine va ocoli moartea”). Creația asigură scriitorului continuitate într-o altă formă materială și ideatică/spirituală, această tentație de a sfida moartea amintind de condiția lui Lucifer, care s-a răzvrătit împotriva legii divine și s-a detașat prin patosul său narcisic și prin pofta înălțării de sine.

Scriitorul este, prin firea sa contradictorie, „jumătate în mâinile domnului, / pe jumătate dat dracului!”. În mâna care scrie se întâlnesc ambele spirite ale lumii – Dumnezeu și Demonul, care concurează, se luptă și se contopesc în cuvânt: „scrisu-i apropie: pus pe jar, demonul (zis și-„al creației”) face risipă de purpură / până la dumnezeu tot așa cum, tocindu-și grafitul ce-i ține de inimă, domnul e cât ce să / dea de dracu’! puțin mai lipsește și unul va-ncepe să scrie cu sângele altuia, / paloșe gotice față cu praporii// glagolici. pe viață și moarte.” (p. 11). În mâna tentată să scrie, „Dumnezeu și Satana fac skandenberg” (luptă în care adversarii își măsoară puterea brațelor, numită și *armwrestling*). Scrisul este o modalitate de a pune în acțiune energiile divine și cele demonice, prin exercițiul mâinii (simbolice),

conștiința creatorului fiind de fapt un spațiu de luptă. Prods al acestor energii, obiectul de artă învinge moartea, transcende limitele umane. Această concepție artistică asupra omului creator va transmite ecouri în alte texte din volumul „Arme grăitoare”, care (re)produc un mit al propriei individuații prin convergența unor imagini și sensuri. Poemele *Sang d’encr*e și *Blitzlicht* joacă pe contrastele motivelor întineric – lumină, pământ – cer, alb – negru, viață – moarte („maternitate și morgă”), pentru a ajunge, în final, la o fixație a identității „«altul sunt eu!», «eu sunt fratele meu *cainabel...*»”. În mod similar, (*Po*)em în carne și oase sau *Pur pură* prefigurează devenirea creatorului prin determinantele experienței erotice.

Într-o altă perspectivă este prezentat creatorul în poezia lui Nicolae Popa. Poemul *Fațada* din cartea „Înzecit” (2023), etichetează scriitorul drept un obsedat al desăvârșirii. Urmând modelul divin, Omul nu doar creează, ci și perfecționează neconținut creația: el își construiește casă și apoi toată viața întreține buna ei înfățișare, o renovează, o ajustează. Omul creator pune materia în mișcare, îi dă forme – „după chipul și asemănarea lui”, iar odată ce ființa lui este în devenire, lucrările se transformă odată cu cel ce le-a produs, își schimbă iar și iar „fațada” (or esența rămâne aceeași). Mai mult, omul creator epuizează toate resursele nu atât pentru a le găsi un rost în lume, cât pentru a-și pune în lumină propria creație: „Din aceste resturi de scândură ar putea face orice, / ar putea ridica un tron în poiana amară, / ar putea îngheba o hulubărie/ dar mai bine e să le dea foc într-o noapte, / să ardă, / să ilumineze fațada.” (*Fațada*). Omul creator (ne-o demonstrează însăși poetul și prozatorul Nicolae Popa, care își reinventează scrierile, producând noi versiuni) își folosește resursele pentru a rămâne mereu de veghe, a avea o conștiință trează în fața propriei creații, pentru a o ține neconținut sub raza de observație, astfel încât opera să nu i se înstrăineze în timp. El tinde să o ajusteze mereu propriului mod de a fi în lume.

Alte două texte din aceeași carte a lui Nicolae Popa – *Cana cu apă* și *Sânge de om, totuși* – presupun o viziune inedită despre rostul poetului în lume. Primul poem prefigurează relația autorului cu cititorul, iar al doilea adâncește această percepție. Îndemnarea eului poetic pare că se adresează mediatorilor (exegeților, interpreților, hermeneuților) care duc mesajul poetului către cititor: „Du-mă încet, cum ai duce pe scări o cană cu apă / pentru femeia leșinată sub tufa cu liliac. / Du-mă cu mare băgare de seamă: cineva are nevoie / de preaplinul din mine la fel ca de o cană cu apă” (*Cana cu apă*). A se remarca însă că scările către cel leșinat „sub tufa de liliac” (în fața densității frumosului, pentru care nu este dotat pentru o largă respirație, omul de rând își pierde cunoștința) nu urcă, ci coboară, cu „mare băgare de seamă”, pentru a nu irosi conținutul, chiar dacă uneori, din cauza excesului de precauție, conținutul nu mai ajunge la cel care avea nevoie de el. În poemul al doilea, este ilustrat fenomenul reflecției cititorului în operă: „Când i-am întins cana cu apă / i-am și văzut chipul reflectat în ea. / A început să bea cu înghițituri lacome, / și-a băut chipul, a rămas deasupra / doar nimbul bandajului / cu o mică pată de sânge – sânge

de om, totuși.” (*Sânge de om, totuși*). Acest conținut ideatic (luat din preaplinul creatorului) în care cel care „îl bea” își oglindește chipul, îl va transforma în esență eterică, îl va face să-și piardă consistența fizică (asemeni îngerilor), să devină spirit.

Într-un alt spectru de imagini este surprins rostul creatorului în poezia *De-a lungul șanțului*. Croindu-și drum de-a lungul unui șanț pe malul căruia cresc tufe de trandafiri, personajul este hărțuit și zdrențuit de spini (amintind de patimile Mântuitorului, de simbolul coroanei de spini), însă are o mângâiere: „În urma mea șanțul / se umplea cu petale de trandafir. / Ferice de cei ce / cădeau în șanț venind după mine”. Imaginea hăului acoperit cu petale este memorabilă. Lucrurile adânci, care înfricoșează oamenii, vor părea mai puțin teribile datorită celui care „a trecut” pe acolo mai înainte. Devine foarte clară misiunea poetului: de a transforma averșiunea în dragoste, dezgustul în plăcere și groaza în uimire și încântare.

Concepția asupra menirii creatorului își schimbă structurile expresive în repetate rânduri. *Poezia, poetul, poemul* se centrează pe o personificare a poeziei și o personalizare a imaginii poetului care se oferă întru totul artei („deoarece roi de gesticulație e/ em.g.-p., em.g.-p., em.g.-p.”), iar poemul *Vom fi bogăți* imaginează artistul într-o altă condiție materială, ceea ce ar însemna distanțarea sa de spiritual. În continuitatea acestor idei, textul *Deviere* separă poezii (care sunt niște *deviați*: alege să muncească fără remunerare) de restul umanității prin „starea poetică” – o abatere de la modul comun de a înțelege viața.

Criza, blocajul, imposibilitatea de a crea este reflectată în poezia *Un scaun la poartă*. Entuziasmat de ideea unei noi lucrări, care ar resuscita spiritele unor lumi deja apuse („trebuie să mă apuc de tâmplărit, / trebuie să instalez la poartă un scaun, [...] / căutând să revin la timpurile când sătenii / ieșeau duminica în drum și discutau pe așezate”), creatorul încearcă să „iasă din casă”, însă se pomenește cu ușa ferecată pe dinafară de trupurile unor „oameni tăcuți”. Pentru că vocea (strigătele, revolta) nu-l ajută să se elibereze, el se așază la masă și tace. Plină de semnificație este atât tăcerea oamenilor care l-au ferecat, cu propriile trupuri, pe creator în casa lui, dar și tăcerea neputincioasă a acestuia în final. Criza în creație survine, în această interpretare, în momentul când artistul se confruntă cu faptul că creația sa nu mai este acceptată, necesară, dorită în comunitate. Într-un alt text, poetul se simte extrem de însingurat realizând că este unicul om din sat care „notează” ceea ce se întâmplă în preajma lui, fiind atent la pulsul mării ființe din care face parte (*Sat*).

Singurătatea și tăcerea formează o realitate insuportabilă și pentru eul creator al lui Vasile Romanciuc, în poemele din placheta „Dumnezeu nu ține niciodată telefonul închis” (2022). Poezia *Ei tac atât de adânc* este o căutare disperată a contactului cu *celălalt*, la care nu se mai poate ajunge decât mediat, telefonic și nici chiar în acest mod. Când nimeni nu mai răspunde celei mai acute necesități umane – cea de a comunica – ultima speranță este Dumnezeu: „Numai Dumnezeu, / cu siguranță, / chiar și în liniștea / din Paradis, / nu-și ține / niciodată / telefonul închis”. Într-o lume în care vorbăria înlocuiește comunicarea, iar

aceasta având un sens deviant, lumea pare o scenă a absurdului: „Suntem în plină deșertăciune. // Râsul / (a nu se confunda cu linxul!) / ridiculizează normalitatea. // Nimeni / se deghizează în Cineva. // Omul de paie / se simte confortabil / în tronul său de aur. // Autopastișă: / săracul milionar de doi bani! // Dresorul de minți rătăcite / e bine plătit. // Suntem în plină deșertăciune. // Film mut. // Cameră de luat vederile.” (*Film mut*). Mușenia nu este o lipsă de exprimare, ci o lipsă de consens. Omul își pierde legătura cu dimensiunea sacră a lumii, nu se mai asociază decât în mod negativ cu ea: „Oameni și arbori... / Vieți împletite. // Până și Domnul / ne deosebește cu greu. // Semănăm izbitor. / Oameni și arbori. // Și unii, și ceilalți / se întâmplă să-ajungem / fie stâlpi de nădejde, / fie cozi de topor.” (*Oameni și arbori*). Rugăciunea continuă să fie o expresie a speranței, a nevoii de siguranță, liniște și încredere, chiar și într-un timp contrariant: „Oprește, Doamne, dacă poți, războiul / înainte de a nu mai avea cine să moară! / Ar fi nedrept, ar fi nedrept / să se trezească morții / pentru a muri-n război a doua oară...” (*Scurtă rugă pentru pace*). Cu statut de *ars poetica*, textul *Poezii* conturează un profil comun poezilor ca fiind vocile sonore ale colectivității: „Ei vorbesc / despre ceea ce tace lumea. // Ei știu să meșterească chei / pentru descuierea lacătelor puse la gură. / Nimeni nu-i cunoaște mai bine / decât cuvintele.” (*Poezii*).

Cu totul altfel de crize afectează omul postmodernității, născut într-o lume desacralizată. Observația lui Al. Mușina despre afectele cauzate de schimbarea de accent de pe divinitate pe Eu este mai mult decât lămuritoare: „Desacralizarea lumii antrenează și descentrarea ei: atât în dimensiunea temporală (dispare timpul sacru), cât și în cea spațială (dispare, se ocultează sau se deplasează spațiul sacru). Nu mai există puncte de referință absolute, ordonatoare. Sistemul de referință este deplasat, cum am mai spus, dinafara omului înăuntrul său: omul devine Centru. Corpul omului devine centrul spațial, iar trăirile sale, clipa, devin centrul temporal. O sarcină mult prea dificilă pentru omul concret” (2017, p. 131). Lumea este redusă la limitele senzoriale, la stimulii trupești, iar existența – la timpul subiectiv. Aceste consecințe ale desacralizării lumii, deși Al. Mușina le atribuie modernismului, sunt sesizabile mai cu seamă în poezia generațiilor postdouămiiste.

În placheta Silviei Goteanshii, „Celule stem” (2023), scrisul este perceput drept un act de noblețe („mi-ai spus că sunt o femeie / cu vâna de aur și trebuie / să scriu mult” (*singurenii*)), dar și o chestiune de orgoliu și capriciu. Poezia presupune o modalitate de a orchestra sonoritățile lumii, de a pune „între realitate și iluzie semnul egal” (*scările înapoi*), de a căuta ce se află „la capăt de om” (*vecinătăți*): „toate aceste fenomene obișnuite / care se întâmplă în imaginația mea / în care mai există atâta / necunoscut...” (*altă formă de viață*). Poezia este o vrajă, o incantație, un blestem (*justificare*) prin felul în care e exprimată și prin ceea ce exprimă,

dar este – oricum o privești – o experiență dură: „și cum să le spui celor vii cu trupul / că poezia nu e libertate / poezia e dictatură pură / sau măcar cum să o scrie fără sânge / fără pierderi / fără a genera dezordinea / și starea amară de puțin” (*patruzeci*). Echilibristică între luciditate și nebunie (*cea mai tare invenție*), imaginația poetică reorganizează lucrurile în lume („fă ceva! / această inimă mică plantată în capul tău / nu pornește” (*din stânga*)), fiind unica salvare când realitatea devine insuficientă. Criza realității își găsește rezolvare în forța creatoare a omului.

În poezia tinerilor postdouămiiști, individul nu-și mai asumă *statutul* de creator, nici creația nu mai este creație în sensul clasic. El este un simplu observator, un oarecare om din mijlocul generației sale, care confesează celuilalt experiența de a trăi în această lume – prin textul poetic. Foarte ilustrativă, poezia Anei Donțu (volumul de debut „Cadrul 25” (2015)), surprinde o schimbare a grilei de valori în contemporaneitate: „noi am crescut singuri / fără frică de întuneric / [...] tom&jerry erau mai cool decât mama&tata / [...] cu tom&jerry puteai orice // să cazii de la mari înălțimi să te ridici și să fugi mai departe / să te parașutezi cu umbrela de pe casă / să-ți găurești stomacul și să te faci stropitoare pentru flori // și-apoi ei ne învățau despre lume / că poți să devii plat ca o foaie / dacă trece peste tine un automobil// [...] eram înnebunită după Aladin // un joc video / unde trebuia să nimicesc monștrii / [...] acum însă e verde la semafor / și ce-mi pasă de monstrul / care calcă pe urmele mele” (pp. 8-9). Realitatea este percepută prin intermediul unui alt cod, este raportată la un alt cadru de referință: „și atunci mi-ai zis uite norul ăla / seamănă cu veverița din Ice Age” (p. 28); „credeam / că / luna / poate fi așa / numai în filme / și / în desene animate / mare / și roșie” (p. 55); „aș vrea să mă aștepți acolo jos / să fii ca în poza aia / fără cămașă / cu marea în spatele tău / cu blocurile strălucind în soare” (p. 29). Mitul copilăriei este adunat din imagini foto sau de desen animat, lumea lui Dumnezeu – în versiunea ei actuală – fiind comparată cu proiecțiile cinematografice.

Contrară copilăriei pline de distracții, lumii ei jovial-absurde, a orice-possibilului, a ființelor incasabile, ce nu cunosc moartea, maturitatea este o confruntare cu limitele, o decădere, o pierdere de sens, o golire, un șir de spaime, nedumeriri, regrete, suferințe. Din unitatea eu-tu, tu pare prezent, însă de fapt lipsește („totuși în fața mea ești tu / iar în fața ta un pahar cu apă” (p. 25)) – relația fiind marcată de superficial, de *este-și-nu-este* (*Nici acum nu cred cu adevărat că exiști*), de mediere tehnică, de artificiu („salutcefaci? ai scris la repezeală / așa cum răspunzi la mail-urile de serviciu / ești o mașină de scris / ai zis nicio poză mai mult / dacă vreau să te văd n-am decât” (p. 27)); „inima mea – un ghem de hârtie / alunecă din palma mea / în palma șoferului / și se desface / ca un transformer” (p. 33). Între eu și tu cresc

orașe, se interpun lumi create de om. Disperarea căutării celuilalt („am trecut autostrada pe roșu / crezând că ești de partea cealaltă” (p. 28)) readuce omului conștiința chinuitoare a propriilor limite (*Noi nu putem fi mai mult de atât*), care își găsește rezolvare în voința de a fi și mai mic, de a fi inconștient (*Dacă aș fi un gândac*). Creatorul nu-și mai etalează unicitatea prin scris și nu se mai vrea o excepție în lume (căci lumea nu este o ierarhie, ci o masă egală), iar textul poetic nu este expresia singularității umane, ci o zonă de comuniune / de dialog / de oglindire reciprocă a creatorului și cititorului. Impulsul creativ este înlocuit de cel comunicativ.

Ciclul de poeme *Dumnezeu smulge petale una câte una* din cartea Anei Donțu prezintă omul (cel de creație inclusiv) omogenizat în realitatea sa, pierdut într-un amalgam haotic de obiecte, oameni, contururi, suprafețe. Înlăturat din lanțul invențiilor umane, lui Dumnezeu nu-i revine decât postura de observator tacit, fiind o prezență oarecare în această lume detașată, autonomă, care își are propria ordine și propriile minuni (deloc uimitoare pentru om): „dumnezeu a stat câteva ore în mall / privind cum se succed oamenii pe scara rulantă” (p. 53), o lume a materiei reorganizate, tehnicizate, care funcționează singură, astfel încât, deși intuibilă, existența lui Dumnezeu, pare inutilă.

Observăm, așadar, că nu doar fiecare epocă, ci și fiecare perioadă de creație își are anumite modele de individualitate creatoare. În poezia contemporană, creația secundară (a omului) nu mai este percepută ca replică a creației primare, arta nu mai este o imagine a unui model original, ci o imagine a imaginii, adică o copie fractalică, în repetate rânduri multiplicată, a unei realități. Lumea creată de om este o construcție a egoului său, ce se interpune între el și Dumnezeu. Imaginația creatoare ajunge să compenseze deficiențele acestei realități secunde, să-i satisfacă omului necesitățile intrinseci: de interacțiune, dialog, relaționare, afectivitate, siguranță, încredere, identificare, autodefinire etc.

Referințe bibliografice:

- CĂRTĂRESCU, Mircea. *Postmodernismul românesc*. București: Humanitas, 1999.
CRĂCIUN, Gheorghe. *Aisbergul poeziei moderne*. Iași: Polirom, 2017.
DONȚU, Ana. *Cadrul 25*. Bistrița: Casa de Editură Max Blecher, 2015.
GALAICU-PĂUN, Emilian. *Arme grăitoare*. Chișinău: Cartier, 2009.
GOTEANSCHII, Silvia. *Celule stem*. Chișinău: Prut internațional, 2023.
LYOTARD, Jean-François. *Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii*. București: Babel, 1993.
MUȘINA, Alexandru. *Eseu asupra poeziei moderne. Teoria și practica literaturii*, ediția a doua. Chișinău: Cartier, 2017.
POPA, Nicolae. *Înzecit*. Chișinău: Cartier, 2023.

POPESCU, Carmen. Focalizarea proceselor comunicative în discursul poetic postmodern. În: *Postmodernismul. Creație și interpretare*. Coord.: Parpală Emilia, Popescu Carmen. Craiova: Universitaria, 2011.

ROMANCIUC, Vasile. *Dumnezeu nu ține niciodată telefonul închis*. Chișinău: Prut internațional, 2022.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 02.04.2024

Acceptat: 24.05.2024

CZU:821.135.1-31(478).09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1\(322\).08](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1(322).08)

Umbrele utopiei: de la abandon la autodeterminare în romanul „Mai puțin decât dragostea”, de Bogdan Crețu

Constantin IVANOV

Doctor în filologie

E-mail: constantin.ivanov@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9128-7822>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

The Shadows of Utopia: from Abandonment to Self-determination in the Novel „Mai puțin decât dragostea”, by Bogdan Crețu

Abstract

This article represents an exegetical analysis of Bogdan Crețu's novel, „Mai puțin decât dragostea”, highlights in particular the main markers of the condition of the individual both in totalitarian and post-totalitarian society. In addition, it brings to light psychological or existential issues that shapes the destinies of the characters and how their actions fit into certain behavioral paradigms, allow us to examine some segments of our recent history, artistically represents in a remarkable manner. We could observe both social dilemmas and traumas inherited from the totalitarian period, as well as the main factors that triggered certain utopian tendencies. Therefore, the right to self-determination is a fundamental fact, and this virtue shapes the identity and moral axis of Bogdan Crețu's characters. Through this applied analysis of the novel „Mai puțin decât dragostea”, we highlighted not only its literary-artistic value, but also the way it can be perceived.

Keywords: representation, utopia, trauma, abandonment, totalitarianism, post-totalitarianism, ideology.

Rezumat

Articolul de față reprezintă o analiză exegetică a romanului lui Bogdan Crețu, *Mai puțin decât dragostea*, evidențiind în mod deosebit principalii marcheri ai condiției individului în societatea totalitară și post-totalitară. Pe lângă aceasta sunt evidențiate probleme de factură psihologică sau existențială care au marcat destinul personajelor și felul în care acțiunile lor se înscriu în anumite paradigme comportamentale din care putem examina unele segmente ale istoriei noastre de dată recentă, reprezentate artistic într-o manieră remarcabilă.

Am putut constata atât dilemele sociale, cât și traumele moștenite din perioada totalitară, dar și principalii factori ce-au declanșat anumite tendințe de ordin utopic. Astfel că dreptul la autodeterminare este un dat fundamental, iar această virtute conturează axul identitar și moral al personajelor lui Bogdan Crețu. Prin această analiză aplicată asupra romanului *Mai puțin decât dragostea* am evidențiat atât valoarea sa literar-artistică, cât și modul în care poate fi receptat, propunând, totodată, câteva chei de lectură.

Cuvinte-cheie: reprezentare, utopie, traumă, abandon, totalitarism, post-totalitarism, ideologie.

După romanul de debut *Cornul inorogului* (2021) și biografia romanțată *Nichita Stănescu. Soldatul ca poetul* (2023), Bogdan Crețu, un spirit critic de admirat ce probează în demersul său estetic „șansele literaturii de-a se re-umaniza” (Corcinschi, 2021, p. 30), publică, la Editura Polirom, în celebra colecție *Ego proză*, un remarcabil roman, intitulat sugestiv *Mai puțin decât dragostea* (2023). Cu un titlu pe cât de firesc, pe atât de profund, romanul reprezintă o amplă incursiune în complexitatea și profunzimea dramei umane dintr-o societate marcată de sechelele lăsate de trecutul traumatic și de schimbările drastice din perioada post-totalitară. Acest roman impresionează prin modul franc și captivant de a aborda probleme stringente și de actualitate, transpunându-le abil într-un cadru narativ sugestiv și plin de vervă. Este un roman foarte bine construit, cu personaje emblematice și mature, capabile să dea socoteală de stările și de trăirile pe care le au. Autorul surprinde cu mare acuratețe dilemele și dramele familiale, traumele moștenite din perioada totalitară și lupta pentru supraviețuire într-o societate cu probleme grave, precum sărăcia, lipsa locurilor de muncă sau segregarea socială, explorând complexitatea și fragilitatea firii umane. De asemenea, sunt puse în lumină întâlnirile dramatice și rănille adânci ale unor personaje, destinul cărora se întrepătrunde într-un mod aproape neverosimil, dezvăluind, în asemenea mod, povestea unor vieți marcate de un trecut dureros și de incertitudinea viitorului. Astfel, descoperim o poveste încărcată de sensibilitate și putere emoțională, ce deschide o perspectivă copleșitoare asupra condiției umane în contextul unei societăți mereu în schimbare.

Scris într-un stil alert și palpitant, acțiunea romanului se desfășoară pe mai multe planuri narrative, aparent divergente, dar care converg în același punct-cheie, unde sunt reconstituite elemente de fractură și drame existențiale. Ca reper temporal, acțiunea romanului debutează din cotidianitate și coboară până-n zorii comunismului, care pe la începutul anilor '50 se instaura în forță în România, de parcă ar pune în oglindă treizeci și ceva de ani de dictatură și alți treizeci și ceva de ani de democrație. Discursul narativ se axează, în mare parte, pe reconstituirea fragmentară a unor etape din trecutul celor două personaje ce se confesează,

Vlad și Maria, aparent străine, dar care au un destin ce-i leagă într-un mod surprinzător. Printr-un procedeu, ce se aseamănă mai mult cu cel al unui *flashback*, sunt depănați povești de viață impresionante, din care se desprinde povestea de dragoste dintre Vlad, fiul unui deținut politic, și Sara, fiica torționarului său. Așa după cum este verosimil ca uneori să se-ntâmples neverosimilul, evenimentele se desfășoară labirintic, cu unele coincidențe incredibile, după un scenariu bulversant, marcat de ceea ce obișnuim a numi *fortuna labilis* și care în esență este *mai puțin decât dragostea*, laitmotiv ce străbate, ca un fir roșu, parcursul epic de la titlu până la finalul poveștii. Deși acțiunea romanului oscilează între reconstituiri traumatice și regăsiri spectaculoase, totuși această alternanță scoate în evidență punctele comune ale prezentului intersectat cu nodurile care s-au legat aparent accidental într-un plan al trecutului deja consumat, dar care capătă sens tocmai în momentul memorării lui, stabilind, de fapt, niște posibile punți spre viitor. Astfel, paradigma fatalistă a destinului își lasă amprenta în viața personajelor ce-și reconstituie, ca pe un dat, părți ale trecutului ce-l moștenesc sau pe care l-au făurit conștient sau inconștient.

Vlad și Maria, cuplul povestitor, sondează cu mare grijă trecutul, reconstituind din fragmente povestea fiecăruia, cu o lume a lor, cu rele și bune. O lume care trebuie povestită, însă povestită în așa fel unul altuia, „față către față”, cu sinceritate și încredere, încât „fiecare să-și deruleze povestea. Să fie ascultat. Faptele rămân aceleași, orice sens ulterior ai căuta să le dai. Faptele sunt fixate. Pe ei îi interesează să le miște puțin conturul rigid. Și mai ales să se caute fiecare în povestea celuilalt” (Crețu, 2023, pp. 119-120), simțindu-se, în felul acesta, parte din viața celuilalt. Povestea în sine devine un joc al povestirii, în care naratorul preia atributele fiecărui povestitor, pentru a duce până la capăt drama netrăită și durerea care a încorsetat destinele personajelor. Ei își povestesc pentru a-și învinge frica, principalul factor distructiv din viața lor, dar și a întregii societăți, fiind, totodată, și elementul de supunere ori umilire a individului.

Departate de a fi un documentarist omniscient, naratorul păstrează totuși spiritul obiectiv, nu atât al înfățișării evenimentelor, cât, mai degrabă, cel al reprezentării stărilor ce predomină în societate: teamă, deznădejde, tensiune și un rău produs parcă din inerție și scăpat de sub control. În fața acestor vitregii ale sorții apare un singur mod viabil de rezistență, și anume, cel al povestirii, prin care sunt reconstituite anumite goluri. De fapt, aflăm, spre final, că personajul central, Vlad, a fost determinat să-și povestească viața, motiv pentru care va retrăi acele stări pierdute sub un alt raport al percepției, unde își va reconstitui, anume în așa fel, dimensiunea și parcursul său ființial. Prin intermediul Mariei, Vlad este ademenit să privească în abisul propriei sale identități, să parcurgă o cale spre el însuși. Deși, în aparență, este un act absolut întâmplător pentru Vlad, precum i se păruse că fusese

și întâlnirea cu Maria (având, ce-i drept, o vagă suspiciune că nu întâmplător a ajuns în casa acestei femei care-l provoacă ademenitor să-și spună povestea), acest lucru este, mai degrabă, un ritual al evaluării interioare înainte de marea sa întâlnire. Căci doar declanșând acest proces al interiorizării a fost posibilă revederea, de la finalul romanului, cu Sara, cea pe care o pierduse și după care tânjea. Această situație e ca o *anamneză terapeutică* individuală menită să extragă niște conținuturi traumatice, trecute sub acel index al uitării, despre care C. G. Jung spune că „reprezintă un proces teleologic care vizează într-un moment critic mobilizarea tuturor forțelor personalității, pentru a bate la poarta viitorului cu forțe reunite” (2003, p. 224). Trăirile anterioare din povestea protagonistului sunt reactualizate în așa măsură, încât povestea Mariei să se suprapună peste acel fundal, ca la un moment dat să se împletească până la contaminare reciprocă. Aceste povești nu se întrepătrund doar, ci se și omogenizează. Mai mult, se pot observa și unele similitudini precum, bunăoară, vârsta celor doi, 13 ani, număr fatalist de altfel, vârstă la care Vlad este abandonat de tatăl său, iar cel al Mariei moare în brațele ei în urma unei intoxicații alcoolice. Astfel, destinul lor este marcat de un abandon produs la o vârstă în care se configurează personalitatea copilului, care tocmai trece într-o altă fază a devenirii sale. Această experiență traumatizantă va avea un impact direct asupra caracterului și determinării persoanei adulte de mai târziu.

Înserarea în trama narativă a acestui element al abandonului patern are menirea de-a marca un punct nevralgic din destinul personajelor. Numai că acest fapt se produce în urma unor constrângeri sociale, evidențiind, totodată, specificul unei anumite perioade. În cazul lui Vlad, tatăl său, după ce în adolescență trece prin sistemul concentraționar al regimului comunist, unde i s-a inhibat frica și umilința, riscă să devină iarăși, după o perioadă relativă de bunăstare și afirmare profesională, un paria al sistemului politic. Fapt pentru care decide să renunțe la tot, la carieră, la familie și să se retragă undeva la țară, departe de forfota primejdioasă a agenților securității prin intermediul cărora sistemul își exercita presiunea. În aceste condiții, Vlad rămâne doar cu mama sa, fiind nevoit să-și accepte condiția, iar aceasta era o permanentă stare de frică inhibată constant în conștiința sa, așa încât „fusese învățat să nu-și dea cu părerea, să fie prudent și devenise un reflex de autoapărare de când plecase taică-su și deveniseră suspecti. Sărăcia, munca, oboseala erau mai ușor de acceptat decât frica. Frica îi însoțea peste tot, era de la sine înțeles că oricând pot fi puși să plătească pentru o vină pe care nu o cunoșteau. Nici nu era nevoie. Nu există nevinovăție, intuia și asta. Și li se punea mereu în atenție. Bunăoară, când mama lui era amenințată că va fi scoasă din post dacă nu face nu știu ce cursuri după program. Cursuri care, în mare măsură, nici măcar nu erau tehnice, ci propagandistice: îndesau în cei indezirabili sau considerați periculoși ideologic. Și statutul lui la școală, până să intre sub protecția Sarei, era tot o formă a fricii

care i se inducea. Aveți grijă, sunteți tolerați, dar supravegheați cu atenție. La prima mișcare neconformă, la prima abatere, la prima depășire a conturului, sistemul vă va scuipa afară. Trăise deja, la vârsta lui, câțiva ani sub această amenințare difuză, dar cu atât mai ticăloasă” (*Ibidem*, p. 52). Regimul opresor a știut foarte bine cum să-i inducă individului frica aproape programată, pentru a-l menține în limitele unei ordini impuse și gestionate cu mare grijă la toate nivelele. Ceea ce reușește foarte bine să surprindă Bogdan Crețu, este tocmai mecanismul după care funcționează întreaga mașinărie totalitară, dar și consecințele grave produse la nivel subliminal asupra fiecărui individ. Această condiție a personajului o reflectă pe cea a multora din societatea totalitară. Or, doar prin frică și prin inducerea acesteia în mod constant, o dictatură poate supraviețui. Orice manifestare a celui mai neînsemnat act sau formă de curaj este și primul pas ce va duce la dezintegrarea acelu sistem odios, precum bunăoară o făcuseră, în naivitatea lor, Vlad și Sara, atunci când tocmai „în fața instituției fricii” s-au sărutat pentru prima dată. Acel sărut a fost, de fapt, și primul act de sfidare a sistemului, atunci „când comunismul nu dădea nici un semn de slăbiciune. Poate că nepăsarea lor, curajul de a uita câteva secunde de frică ori curajul de a se preface c-au uitat a însemnat prima mișcare, prima particulă clintită în sistem. De atunci a început prăbușirea” (*Ibidem*, p. 61), pentru că, până la urmă, întregul sistem, oricât de draconic nu ar fi, e *Mai puțin decât dragostea*.

Poveștile de dragoste care ajung să se *întâmpile* (producă) în acest roman topesc în scenariul desfășurării lor miracolul prin care dragostea supraviețuiește și triumfă într-un final, oricât de potrivit ar fi destinul. Fiind întreruptă, aceasta se poate proiecta asupra persoanei iubite, în așa măsură încât, în momentele de cumpănă, să-l poată salva. Deși nu este un roman de dragoste în sensul tradițional/clasic al termenului și nici nu respectă tiparele convenționale acestui gen de scriitură, totuși este un roman ce atinge un substrat profund al dimensiunii umane, dând o reprezentare inexplicabilei puteri de-a exista într-o lume răsturnată a celei mai mari virtuți, care este mai presus de toate – dragostea. E un scenariu ce se desfășoară în siajul distopiilor, unde dragostea este cea care supraviețuiește peste ani tuturor ostilităților. Chiar dacă viitorul unor iubiri a fost furat sau anulat, totuși va apărea, aproape inexplicabil, o nouă sfortare ce va încerca să reia într-o manieră ciclică povestea de dragoste netrăită și o va duce, dacă nu până la capăt, atunci, cel puțin, o va mișca mai departe, ducând-o la un alt nivel al trăirii ei. Până la urmă, dragostea găsește fisuri acolo unde totul pare a fi împotriva ei. Pentru că cea mai mare dintre toate în această lume, după cum o spune Apostolul Pavel (I Corinteni 13:1-8), este dragostea, care suferă totul și învinge totul. Ceea ce trece dincolo de ea, este în mod cert mult *mai puțin*.

Astfel, povestea de dragoste, aproape imposibilă, dintre Vlad și Sara nu este deloc întâmplătoare, ea continuă o altă poveste întreruptă cu brutalitate de către

sistemul opresiv al vremii dintre alți adolescenți, care aveau, deloc întâmplător, aceeași vârstă. Făcând o paranteză, putem spune că în trama narativă identificăm mai multe asemenea puncte comune, mai ales ce țin de vârsta personajelor (la vârsta de 13 ani, pentru Vlad și Maria s-a produs abandonul patern). În mod surprinzător, aflăm că tatăl lui Vlad, cel ce fusese condamnat la închisoare și făcut deținut politic pentru simplul fapt că a cântat în adolescență „un imn vechi la mormântul unui poet uitat” (Crețu, 2023, p. 295), trăise o foarte scurtă poveste de dragoste, curată și decentă, împreună cu mama Sarei (pe nume Magda), căsătorită ulterior cu un gardian ce se dovedise a fi torționarul tatălui lui Vlad. Povestea lor de dragoste a fost întreruptă în momentul când aceasta abia se înfiripa, dar care a avut repercusiuni benefice pentru că supraviețuirea în închisoare a tatălui lui Vlad (pe nume Ștefan Păcuraru) s-a datorat mijlocirii ei pe lângă soț (Iacob Iacoban) care-l avea pe fostul ei iubit în custodia lui, devenindu-i astfel „îngerul cu vână de bou” care îl pedepsea, dar îi păstra totuși viața. Interesant este faptul că tocmai Sara găsește firul întrerupt al acestei povești de dragoste, dezvăluind toate detaliile la reuniunea celor două familii, unde se întâmplă ca fostul deținut (Ștefan Păcuraru) să fie pus față-n față cu torționarul său (Iacob Iacoban): „totul începe cu o poveste de iubire între doi adolescenți și se sfârșește cu o altă poveste de iubire între doi adolescenți. Eu și Vlad. Fiica și fiul primilor îndrăgostiți. Și, dacă primii n-au putut rămâne împreună, cei din urmă se agață cu tot ce au de iubirea lor. Vor avea și un copil. Asta e tot. Pare simplu. O poveste de iubire care n-a avut șanse, dar care a renăscut prin intermediul copiilor. Asta înseamnă că era scris ca ea să se-mplinească. Prin voi sau prin noi – nu cred că e important. Dar trebuia să se-mplinească” (*Ibidem*, p. 297). Acest fundal al poveștii de dragoste este preluat, așa după cum am mai spus, la un alt nivel, unde actanții sunt, de fapt, copiii primului cuplu, preluându-le până și destinele, astfel încât apare riscul ca Vlad și Sara să fie despărțiți, de această dată, de instanța opresivă în persoana tatălui Sarei. În consecință, Vlad, având aceeași vârstă a tatălui său în momentul în care a fost declarat dușman al poporului și trimis la închisoare, este întemnițat la indicațiile lui Iacob Iacoban, la cheremul căruia, în timpurile noi, îi stau instituțiile statului, iar Sara devine, la fel ca mama ei, cea care mijlocește pentru soarta iubitului ei.

Revenind la problema abandonului, Maria, căreia Vlad i se confesează și deapănă ițele întortocheate ale trecutului, își pierde tatăl la vârsta de 13 ani, chiar sub ochii ei. Însă acest abandon nu survine în urma unor circumstanțe specifice totalitarismului, dar într-o lume liberă și democratică. E precum s-ar pune în oglindă două drame identice, având aceeași cauzalitate, însă desfășurate în alte contexte, impregnat deja pe un alt fundal existențial. Drama Mariei, născută după '90 (1994), este legată de alte constrângeri, specifice unei alte orânduiri sociale. Individul nu mai este pus la zid sau persecutat de către sistemul totalitar din cauza celui mai neînsemnat

act, catalogat ca fiind o diversiune împotriva statului, ci are toată libertatea de-a spune și de-a acționa. Însă această libertate este suprimată prin intermediul altor mijloace, determinându-l pe individ să-și asume o altă condiție, făurită, se pare, tot de vechile structuri ale regimului comunist. Dacă în dictatură predomina o sărăcie generalizată, aproape uniformizată, atunci după așa-zisa revoluție, sărăcia are grade diferite, menită să adâncească și mai mult prăpastia dintre săraci și bogați.

În speranța unei vieți mai bune, părinții Mariei pleacă din sat și merg la București, unde se confruntă cu lipsuri și condiții ostile de trai. Aici intervine spiritul fin de observație al lui Bogdan Crețu, care surprinde, în linii mari, întregul spectru problematic și condiția individului în noua paradigmă socială, reușind să realizeze, astfel, o radiografie a societății post-totalitare. Prin urmare, tatăl Mariei se confruntă cu lipsa locurilor de muncă și cu sărăcia tot mai apăsătoare, fapt ce-i afectează personalitatea și-l umilește până la anularea sa ca individualitate umană. În aceste condiții, bărbatul este determinat să-și accepte destinul, ducându-și traiul de pe o zi pe alta, unde, fără un serviciu, care să-i asigure o stabilitate și o siguranță socială, nu putea fi garantul familiei sale. Este practic un act de umilire ce-i reduce rolul său de bărbat, respectiv de tată. Copilul nu mai găsește un reper în persoana tatălui și este nevoit de unul singur să-nfrunte vicisitudinile sorții. Or, acest fapt reprezintă abandonul patern care o va marca pe Maria pe tot parcursul vieții. Umilirea constantă a tatălui Mariei poate avea doar un singur deznodământ, alcoolul, iar de acolo e calea sigură spre moarte. Aceasta este, cu regret, condiția multor bărbați din societatea actuală, reprezentată de Bogdan Crețu în romanul său. Dacă abandonul lui Vlad a fost determinat de factorul de oprimare al societății totalitare, atunci abandonul Mariei este cauzat de incertitudinea și instabilitatea socială, tatăl ei fiind o victimă colaterală, pentru că sărăcia, lipsa locurilor de muncă și robia bancară îi creează o stare de deznădejde, care poate fi curmată doar cu ajutorul alcoolului.

Un alt abandon, înserat de Bogdan Crețu în acest roman, este cel al Sarei, care e mult mai subtil, dar și mult mai complex decât al celorlalte personaje despre care am vorbit. Acest abandon nu are, în definitiv, acel element determinativ care să indice cu exactitate momentul comiterii lui, pentru că el se produce treptat. Întâi de toate, se manifestă ca o răcire în relație, apoi se creează o ruptură afectivă dintre fiică și tată, iscată dintr-o situație conflictuală, mai degrabă interioară, decât deschisă, manifestându-se printr-un mod diferit de percepere a realității. Este o stare ce mocnește o perioadă îndelungată și macină ființa copilului, care iată că începe a observa unele lucruri ce i se ascund cu mare grijă. Își dă seama, la un moment dat, că are un tată „mereu confiscat de lucruri foarte importante” (*Ibidem*, p. 43), tată ce lipsește practic din viața ei, din *lumea ei mică*, ba chiar începe să tânjească după momentele în care acesta este plecat de acasă, iar ea se simțea „mai bine când lipsea. Eram mai veselă, mai în largul meu doar cu mama” (*Idem*).

Sara începea să-și dea seama de propria sa condiție și că în viața ei nu există loc pentru imprevizibil, totul este prea bine și prea corect, nimic nu-i lipsea, iar acest fapt o neliniștește, provocându-i o stare de suspiciune. Ea trăia practic într-o lume asupra căreia veghea cu prea mare grijă un tată autoritar, inspirând mai mult teamă, decât iubire.

Deși avea un tată care-i purta de grijă, Sara îi resimțea absența, în ciuda prezenței sale, timp în care senzația abandonului patern devenea din ce în ce mai apăsătoare, pentru că era determinată de o dificultate de relaționare cu tatăl ei, produsă, cel mai probabil, la începutul adolescenței, perioadă oarecum apropiată ca și vârstă cu momentul abandonului lui Vlad și al Mariei. Iacob Iacoban îi crea fiicei sale o realitate falsă, reușind chiar la un moment dat s-o facă să creadă în această iluzie, aducându-i într-o seară „o sobă foarte frumoasă”, care a devenit un element ce dădea sens acelei lumi: „toată casa noastră s-a schimbat. Parcă și între noi a apărut mai multă înțelegere, mai multă iubire de când ne intrase minunea de sobă sub acoperiș. Există viața noastră dinainte și de după apariția sobei albe” (*Idem*). Numai că această stare de fericire durează până în momentul în care ies la iveală detalii ciudate despre proveniența sobei, care nu a fost comandată special pentru Sara, drept un cadou de Crăciun, ci a fost luată de la o casă, ai cărei proprietari au fost siliți să o părăsească, pentru a ridica în acel loc o altă construcție. Acest incident a fost un factor declanșator al stării de abandon, devenit, de atunci, mult mai acut și mai pronunțat, fapt despre care ajunge să afirme următoarele: „mi-am dat dintr-odată seama că e ceva ascuns în casa noastră. Și că lumea e mult mai urâtă decât mă temeam eu. Și că în miezul ei e un rău pe care nu l-am știut. Dar de care am profitat” (*Ibidem*, p. 48). Astfel, a început să conștientizeze că lumea în care trăia era de fapt o construcție artificială, un „construct politic”. Întreaga bunăstare a familiei ei se ridica pe dramele altora, drame de care se face responsabil și tatăl ei.

Cu toate că Sara pare a fi un personaj impropriu condiției sale, având un mod de gândire mult peste nivelul unei adolescente de 17-18 ani, și că ar trebui să imite soarta tatălui ei din care ar fi putut profita, totuși se disociază de faptele reprobabile comise de acesta. Mai degrabă, Sara se disociază de lumea pe care tatăl ei i-a tot zugrăvit-o. Fostul torționar se vrea făuritorul unei lumi în care îi invită să trăiască pe Sara, pe Vlad, dar și pe Maria, la un moment dat. Doar soția sa a acceptat, de nevoie, să trăiască în acea lume. Asemeni binefăcătorului din distopia lui Zamiatin, Iacob Iacoban face bine pentru a-și exercita puterea, nicidecum nu poate fi vorba de vreun altruism. Mai mult, el impune acest bine prin anumite tertipururi, determinându-i pe ceilalți să-i accepte „binefacerea”. Ruptura definitivă a Sarei de tatăl ei e cauzată de faptul că a refuzat să facă parte dintr-o asemenea lume, controlată în totalitate de un tată posesiv. Alege mai degrabă să facă parte dintr-o lume imperfectă, însă

mult mai liberă, încercând să scape din „paradisul totalitar” (*Ibidem*, p. 441). Iacob Iacoban a construit cu minuțiozitate un univers al său, în limitele căruia li se cerea să trăiască Vlad, Sara și copilul lor, care urma să se nască. Viitorul lor ar fi fost asigurat astfel din toate punctele de vedere, trebuia doar să-l lase pe acest tată să le „poarte de grijă” și să „vegheze asupra fericirii” lor, după cum se exprimă același Zamiatin. Însă aceasta nu ar fi fost lumea lor, ci lumea lui Iacob Iacoban, o utopie în care i-ar fi ținut captivi, lipsindu-i de libertatea de a-și făuri singuri destinul, pentru că, până la urmă, acesta este dreptul intrinsec al omului – de a-și urma propriul vis. Această libertate nimeni nu le-o poate lua, pentru că, așa după cum afirmă Viktor E. Frankl, „omului i se poate lua totul, mai puțin un lucru: ultima din libertățile umane – respectiv aceea de a-și alege propria atitudine într-un anumit set de împrejurări date, de a-și alege propriul mod de a fi” (2009, p. 79). Dacă ar fi acceptat să trăiască în lumea lui Iacob Iacoban, ar accepta, în același timp, răul din care lumea lui e construită, fapt recunoscut de Sara, femeia înțeleaptă și trecută printr-o formă rară de cancer, care recunoaște cât de grave ar fi fost consecințele dacă acceptau să trăiască viața tatălui ei: „ar fi însemnat că acceptăm să trăim din răul produs de el. Că tu ar fi trebuit să pornești în viață profitând de toată suferința tatălui tău. Ar fi fost abia începutul. Răul ăla avea să ne înghită și pe noi. Să ne transforme în soldații lui devotați. Și nu era vorba doar de noi. Era vorba și de copilul nostru. Cineva trebuia să rupă firul” (Crețu, 2023, p. 438). Doar în asemenea mod putea fi rupt lanțul traumatic perpetuat din generație în generație, astfel încât Diana, copilul lui Vlad și al Sarei, să fie eliberată de această povară a vinovăției, singura care e mai mult chiar și decât dragostea. Astfel, *afectul traumatic* se rupe, iar din acea ruptură se naște Diana, care este absolvită de frică, nu mai poartă blestemul și vina lor. E ca și comiterea unui rău pentru a curma producerea unui rău mai mare și mai apăsător.

Întreaga poveste a personajelor lui Bogdan Crețu se rezumă, de fapt, la o singură acțiune, fuga dintr-un univers străin lor, dintr-un sistem coercitiv, unde li se impune un anumit comportament sau mod de a fi și de a exista. E o pornire pătimașă ce poartă în esență germenul dictaturii și a dictatorului care le cere altora, fie prieteni, familie sau chiar întreaga societate, de-a face parte cu toții din lumea sa, construită conform visului său, lipsindu-i de dreptul de-a avea *voință proprie*, în loc de a le oferi posibilitatea de a-și urma propriul lor vis. Cea mai expusă în acest sens este Maria, care este nevoită, în repetate rânduri, să fugă de persoane care îi tot cereau insistent să trăiască în visul lor, să fie ceea ce vor ei, nu ceea ce-ar vrea ea. Asemenea capcane i s-au întins mereu, întâi de către bărbații apăruți întâmplător în cale, fascinați de frumusețea ei, apoi de Iacob Iacoban care i-a propus să trăiască în universul lui, apoi de profesorul universitar ce-avea puterea de a-i asigura un parcurs de succes în carieră, iar, într-un final, să cadă, pentru o perioadă scurtă de timp, în

captivitatea visului obsesiv ce-a pus stăpânire deja pe soțul ei. În ciuda acestor propuneri, unele mai tentante decât altele, Maria a ales să-și croiască propriul destin și să înfrunte cu propriile puteri obstacolele vieții. De altfel, acesta este un motiv foarte des întâlnit în basmele populare, unde eroului i se propune să rămână în universul utopic pe care tocmai l-a descoperit, timp în care alege să-și urmeze visul, renunțând cu desăvârșire să rămână captiv într-un vis străin.

Prin urmare, putem constata că romanul lui Bogdan Crețu ilustrează năzuința omului spre libertate și autodeterminare, dar și a unui construct social, menit să-l țină pe individ într-un sistem al fricii și al terorii, fie chiar și al celui emoțional, din care nu va avea curajul să iasă, rămânând astfel în limitele unor tipare ce li se propun/impun în mod constant. Personajele acestui roman sparg aceste tipare și refuză, cu bună seamă, condiția care li se induce. Sfidând anumite norme sau un bine impus, ele își aleg singure destinul și-și construiesc o lume a lor, mult mai liberă decât utopia, în care sunt constrânși să trăiască, pentru că, în principiu, după cum afirmă J. J. Wunenburger, „utopia este un lux al visului, dar și o funeșă otrăvă a vieții” (2023, p. 260). Deși personajele principale au suferit fiecare abandonul patern, manifestat în condiții diferite, modul în care acest abandon se produce, cu fiecare în parte, scoate în evidență trei categorii comportamentale de a fi ale unui tată: un tată care se confruntă cu sistemul opresor, iar în rezultat, ca un laș, alege izolarea totală, adică anularea sa ca entitate socială; un altul care eșuează lamentabil în iureșul economiei de piață și își „îneacă amarul” în băutura până la distrugerea sa și cel de-al treilea care pactizează cu sistemul și alege să trăiască într-o utopie creată de o ideologie tendențioasă, devenind creatorul propriei sale utopii în care încearcă, la rândul său, să-i prindă în captivitate pe apropiații lui. Astfel, personajele își reconstituie propriul traseu al devenirii, în care își deapănă trecutul traumatic, recuperând astfel un drept fundamental al lor, dreptul la autodeterminare, dar și recuperarea totodată a aceluși paradis pierdut. Or, reîntâlnirea lui Vlad și a Sarei, după treizeci de ani, în Fundata, satul de munte unde s-au iubit în adolescență, este, de fapt, o recuperare a paradisiului pierdut, în care s-au reunit destinele ce-au fost spulberate pentru a juca ultimul act al poveștii lor, la care va asista de această dată și fiica lor, Diana.

Din cele analizate putem remarca faptul că romanul lui Bogdan Crețu, *Mai puțin decât dragostea*, reflectă derapajele ideologice și modul în care acestea se răsfrâng și formează anumite complexe sau traume colective ce-i inhibă individului personalitatea și-i marchează destinul. Astfel, este reprezentată condiția omului în societatea totalitară, dar și în cea post-totalitară, accentuându-se, totodată, spectrul de relații și emoții, valori sau convingeri menite să-l facă pe om liber, stăpânul propriului destin, păstrându-și demnitatea umană. Istoria personajelor, dar și dramele pe care le trăiesc, sunt reflecția întregii societăți, precum și năzuința unui

popor de-a încerca să iasă de sub umbra regimului totalitar sau a unui paradis impus cu sila, în care binele este determinat de altcineva, decât să fie acceptat în funcție de principii și convingeri personale asumate.

Referințe bibliografice:

CORCINSCHI, Nina. Erosul – de la „heros” la „performance”. În: *Philologia*, 2021, nr. 2, pp. 22-30. ISSN 1857-4300.

CREȚU, Bogdan. *Mai puțin decât dragostea*. Iași: Editura Polirom, 2023.

FRANKL, Viktor E. *Omul în căutarea sensului vieții*. Traducere din limba engleză de Silvan Guranda. București: Editura Meteor Press, 2009.

JUNG, Carl Gustav. *Opere complete. Vol. 1. Arhetipurile și inconștientul colectiv*. Traducere din limba germană de Dana Verescu și Vasile Dem. Zamfirescu. București: Editura Trei, 2003.

WUNENBURGER, Jean Jacques. *Utopia sau criza imaginarului*. Traducere din limba franceză de Tudor Ionescu. Craiova: Editura Aius, 2023.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 02.04.2024

Acceptat: 24.05.2024

Didascaliile în dramaturgia lui Dumitru Crudu

Maria IVANOV

Doctorandă

E-mail: mariasivanov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9538-8320>

Școala Doctorală Filologie a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

Captions in the Dramaturgy of Dumitru Crudu

Abstract

The captions are the author's indications in a dramatic text. We set out to investigate this particular aspect of dramaturgy, with application to several plays by Dumitru Crudu, in order to reveal how they contribute to the overall message of a play and to record their evolution over time. This component of the dramatic work is of particular interest to us because for a certain period of time, captions were neglected even by literary critics. However, they play their part in the construction of the text. Then, there are several types of captions, classifications that deserve to be analysed and that will allow us to understand how we catalogue and interpret the captions used by Dumitru Crudu.

Keywords: captions, theatre, playwright, typology, evolution.

Rezumat

Didascaliile reprezintă indicațiile oferite de autor într-un text dramatic. Ne-am propus să investigăm anume acest aspect al dramaturgiei, cu aplicație pe câteva piese semnate de Dumitru Crudu, pentru a releva felul în care ele contribuie la crearea mesajului global al unei piese de teatru și pentru a le înregistra evoluția în timp. Această componentă a operei dramatice ne interesează în mod special, pentru că o anumită perioadă didascaliile au fost neglijate inclusiv de criticii literari. Or, acestea își au rolul lor în construcția textului. Apoi, există mai multe tipuri de didascalii, clasificări care merită a fi analizate și care ne vor permite să înțelegem cum anume catalogăm și interpretăm didascaliile utilizate de Dumitru Crudu.

Cuvinte-cheie: didascalii, teatru, dramaturg, tipologie, evoluție.

Prin *didascalie* înțelegem „indicație auctorială vizând mișcarea scenică, notarea gesturilor personajului, precizarea destinatarului replicii etc.; nu mai puțin importante sunt și funcțiile descriptivă și narativă ale didascalilor” (Leahu, 2009,

p. 29). Cele din urmă, în concepția lui Tudor Vianu, pe care îl citează Raisa Leahu, reprezintă „acompaniamentele organice ale emoțiilor” (*Idem*). În cele ce urmează, vom examina modul în care au evoluat didascalii de-a lungul timpului și vom identifica tipurile de didascalii utilizate preponderent în piesele de teatru ale lui Dumitru Crudu. Vom realiza acest lucru, utilizând metoda de analiză contextual-dinamică, propusă de Tatiana Slama-Cazacu. Această metodă ne permite o abordare exhaustivă și sistematică a pieselor de teatru semnate de Dumitru Crudu, așa cum metoda prevede o analiză a tuturor componentelor care țin de actul de comunicare, adică de „triada comunicării” (Slama-Cazacu, 2006, p. 21). Ne-am propus să ne ocupăm anume de acest aspect, pentru că, după cum observă André Petitjean, acestea „mult timp au fost neglijate, dar ele sunt de o importanță aparte” (2012, p. 125), mai ales că, de-a lungul istoriei literare, au suportat numeroase modificări. Primele texte, de exemplu, apar fără didascalii. Același lucru se întâmplă și în clasicism (Nelega, 2010, p. 283). În perioada romantică, ele sunt, de asemenea, aproape inexistente. În „Romeo și Julieta”, bunăoară, există foarte puține indicații scenice. Acestea apar doar atunci când trebuie să intre cineva în scenă sau dacă urmează o acțiune neprevăzută de textul rostit. Avem de-a face, în exclusivitate, cu didascalii de acțiune: *Intră Romeo, Trage spada* (Shakespeare, 2018, p. 94). Una dintre explicații ar fi poate aceea că Shakespeare era, în același timp, și regizor.

Cu toate că didascalii lipseau din texte într-o primă fază, conceptul de „indicație scenică” pare că a existat dintotdeauna. Termenul „didascalii” provine din greacă și desemna „caietele cu consemnări date actorilor înaintea reprezentației” (Ubersfeld, 1999, pp. 31-32). Prin urmare, existau aceste sugestii pentru jocul actoricesc, doar că ele nu erau integrate în textul piesei. Discursul didascalic îl aflăm încă din primele piese scrise în limba română, printre care se numără și „*Occisio Gregorii in Moldavia vodae tragedice expressa*, datând cu aproximație, de la 1780 [...]”. În aceste prime creații avem de-a face cu un discurs didascalic foarte redus [...]” (Levonian, 2011, p. 25). După Anne Ubersfeld, didascalii „cuprind indicațiile scenice propriu-zise, cu alte cuvinte, indicațiile de loc și de timp, la care se adaugă cele date comediantului (privind vorbirea și gestică)” (1999, pp. 31-32). Acestea „se înmulțesc în secolul al XIX-lea, mai întâi pentru că spațiul devine reproducerea adesea decorativistă a unui loc din lume, și apoi fiindcă personajul este mai individualizat, și, finalmente, pentru că autonomia regizorului constrânge autorul să-i dea mai multe îndrumări” (*Ibidem*). Prin urmare, în modernism, asistăm la o schimbare de paradigmă. Didascalii capătă tot mai mult teren și importanță. Acestea nu se mai limitează doar la a aduce detalii despre decor sau despre intrările și ieșirile actorilor din și în scenă, ci se insistă mult pe sugestii despre modul în care o anumită replică trebuie rostită. Lucian Blaga, de exemplu, operează cu didascalii impresioniste, destul de greu de tradus pentru actor, în piesa „Meșterul Manole”: „Bogumil (*fără a se mișca, cu o voce monotonă ca a unuia care-și are un drum de la care nu se poate*

abate)” (p. 209), oare cum ar trebui să vorbească un om „care-și are un drum de la care nu se poate abate” (*Idem*). Sau: „Manole (*se ridică amenințător*)” (p. 210), strigând?, înjurând?, gesticulând? Cum? O provocare pentru regizori. O provocare pentru actori. Pe lângă faptul că didascaliile capătă din ce în ce mai multă valoare, există și piese în care „ele pot, la limită, să constituie textul în întregime, de exemplu Beckett, *Act fără cuvinte I și II*” (Ubersfeld, 1999, p. 33). O atenție sporită acordă didascaliilor și Ion Druță. În „Casa mare”, de exemplu, actul întâi începe cu o pagină întreagă de indicații scenice. Acest detaliu vorbește despre importanța atmosferei pe care și-a propus să o creeze dramaturgul și despre importanța emoțiilor pe care crede el că ar trebui să le transmită anume aceste aranjamente scenice. Didascaliile care deschid cartea sunt, în mare parte, legate de spațiu, de locul în care urmează să se desfășoare acțiunea. Foarte minuțios este amplasat în spațiu fiecare obiect: „pe peretele din stânga – un covor. În lungul covorului, o sofcă cu rămășițe de zestre” (Druță, 2015, p. 7). Și la el întâlnim didascalii deschise interpretărilor, care fac apel la imaginația și ingeniozitatea regizorului: „pereții și tavanul, lucrări nu atât cu mâna, cât cu sufletul” (*Idem*). Un loc aparte în toată construcția textului, îi revine ferestrei. Fiecare nou tablou începe cu didascalii și de fiecare dată este prezentă fereastra. Aceasta pare a fi un portal dintre două lumi. Lumea din casă, a Vasiluței, și lumea de afară, de unde se aude taraful, veselie lui Păvălache, invidia vecinilor, bocetele Soficăi. Inițial, foarte sugestiv, „ferestrele și ușa – larg deschise” (*Idem*). Deși „odaia e pustie”, Vasiluței „i se năzar musafiri” (*Idem*). Sugestie a faptului că ea lasă spațiul deschis, așteptând oamenii să intre în lumea ei. Doar că cei din urmă atentează la puritatea casei și ea, conștientizând instinctiv acest lucru, închide fereastra, încercând parcă să se protejeze. Dar nu-i reușește. Reprezentativ în acest sens este gestul Gafiței, mama lui Păvălache, care îi sparge geamul cu o piatră, invadându-i cu violență intimitatea și dându-i de înțeles că nimic nu va mai fi la fel ca înainte. Și chiar nu a mai fost. Drept pentru care a renunțat la tot, până și la frumusețea casei, pe care o dezbracă. Tot prin fereastră este surprinsă și trecerea timpului: „o lună abia răsărită caută pieziș prin cele două ferestre” sau și mai relevantă este trecerea liliacului, care sugerează și trecerea vieții, liliac care a stat martor la toată istoria casei, întrevăzut mereu prin fereastră: „ferestrele și ușa – larg deschise [...]. Liliacul din fața casei își scutură frunzele” (*Ibidem*, p. 87).

Această înmulțire a didascaliilor a atras atenția diferitor exegeți care au elaborat numeroase clasificări, pornind de la analiza aplicată pe texte dramatice. De exemplu, André Petitjean semnala că „didascaliile pot fi analizate pornind de la Forma lor grafică (ex. italic sau cu bold pentru numele personajelor) și de localizarea lor în pagină (ex. utilizarea spațiului alb, din alineat, etc.), de Locul lor (înainte, în timpul sau după interacțiuni), Modul lor de enunțare [...] și de Funcția lor la nivel de

conținut” (2012, p. 125). Și Alain Couprie vine cu o clasificare, ținând cont exclusiv de funcțiile lor, după cum urmează: „*didascalii inițiale* (care oferă informații despre personaje și despre cine vorbește și cui se adresează), *didascalii funcționale* (cele care ne dau sugestii despre cronotopie și uneori se referă la lumini și muzică), *didascalii cu valoare expresivă* (acestea au importanță în jocul actorilor, aduc sugestii referitoare la modalitatea de exprimare a acestora)” (2009, p. 12). Toate aceste tipuri de didascalii sunt de regăsit și în dramaturgia postmodernă, unde didascaliiile au, adeseori, un rol foarte important. O dramaturgie pentru care substratul intelectual al cititorului este o condiție *sine qua non*, unde didascaliiilor le revine rolul de a ghida cititorul prin labirintul unei inteligențe ludice, cum se întâmplă, de exemplu, în eseu dramatic în două acte „Cvartet pentru o voce și toate cuvintele”, de Maria Șleahtițchi și Nicolae Leahu. Un text dramatic care ilustrează, în fond, o discuție polemică, ludică, livrescă chiar (fiind destinată mai ales cunoscătorilor, așa cum personajele centrale ale piesei sunt „voci” ale lui Eminescu, aflat la diferite vârste, care reprezintă și anumite etape ale evoluției sale). Autorii ne recomandă aparatul lecturii și al interpretării scenice din prima pagină: „piesa va fi jucată cu conștiința faptului că aceste «voci» aparțin unei singure persoane, Poetul” (Șleahtițchi, Leahu, 2009, p. 68). Este intrigant, dar, în același timp, binevenit în procesul lecturii, faptul că autorii nu operează cu didascalii „înaintea replicii” (Petitjean, 2012, p. 125), pentru a atenționa cititorul despre interlocutor. Maria Șleahtițchi și Nicolae Leahu folosesc didascaliiile „inter-replică” (2009, p. 68), arătând cui anume i se adresează emițătorul: „E. III: ... purtând pe frunte-mi raza națiunii mele... Știu... cunosc, nu te lamenta aiurea... (*Către E. II și E. IV*) Haideți să-i dăm și lui o șansă, măcar una erotică...” (*Ibidem*, p. 69), păstrându-ne astfel atenția și ghidându-ne printre replici. Prin urmare, în acest text, didascaliiile sunt un indispensabil fir al Ariadnei.

Nu mai puțin importante sunt didascaliiile și pentru teatrul absurdului, contribuind substanțial la crearea atmosferei. La Eugen Ionescu, de exemplu, în „Cântăreața cheală” acestea definesc foarte minuțios, chiar pedant, anturajul în care se desfășoară acțiunea și contribuie la crearea unei stări de spirit favorabile receptării. Or, cei din sală, de exemplu, nu văd/citesc de 19 ori pe aceeași pagină cuvântul „(Tăcere)”, după ce aceasta a fost anunțată într-o notă anterioară: „o tăcere jenantă la început, apoi alte tăceri și ezitări” (Ionescu, 2010, p. 23). Se pare că decorul și indicațiile scenice conlucrează cu mesajul textului, cu greutatea semantică a acestuia. Facem această afirmație, gândindu-ne și la pendula care bate într-un anume fel în Scena IV, pe parcursul dialogului dintre Domnul și Doamna Martin, după ce bate de două ori, apoi de 29 de ori, printre replicile personajelor, aceasta este lăsată la voia imaginației cititorului și regizorului: „pendula bate cum vrea ea” (*Ibidem*, p. 22). Atât bătăile, cât și discuția reușesc să năucească cititorul într-un mod spectaculos.

Deși importante pentru text, nu toți autorii resimt aceeași nevoie de a utiliza didascaliiile. Astfel, urmează o etapă în care autorii se împart în:

1) dramaturgi obsedați de indicațiile lor scenice, mai ales atunci când este vorba de montarea spectacolelor (unii asistă și la repetiții, intervenind de fiecare dată când actorii își asumă anumite forme de interpretare a textului) și

2) dramaturgi care își încredințează textele regizorilor și puterii de imaginație a cititorului.

Din categoria celor din urmă face parte și dramaturgul Dumitru Crudu, de piesele căruia ne vom ocupa în continuare. Începând cu primul său text dramatic, „Crima sângeroasă din Stațiunea Violetelor”, observăm un interes scăzut pentru didascalii, ceea ce nu înseamnă că ele ar fi sporadice. Din contră. Ele sunt concise și concrete. Dar dramaturgul schimbă, totuși, accentele, Crudu se concentrează mai mult pe text, pe replicile interlocutorilor. Dacă e să ne amintim de clasificarea propusă de Couprie, trebuie să precizăm că didascalii prezente în prima piesă fac parte din categoria didascalii inițiale. Adică, ne oferă informații generale despre personaj, avem, chiar pe prima pagină, după modelul clasic, lista personajelor. Pe lângă acestea, mai sunt și didascalii funcționale, adică care ne prezintă timpul și spațiul în care se petrece acțiunea: „*un bar din Stațiunea Violetelor. Câteva mese la care stau câțiva clienți veniți să-și petreacă aici o lună sau câteva săptămâni de concediu. O după-amiază de iunie. Este îngrozitor de cald*” (Crudu, 2001a, p. 6). Tot aici, întâlnim și didascalii inițiale care fac o succintă caracterizare a personajelor: „*bineînțeles că al doilea polițist este înalt, ba chiar foarte înalt, comparativ cu celălalt polițist. Are o voce pițigăiată și aude cam prost*” (*Ibidem*, p. 7). Dar Crudu recurge la didascalii pentru a caracteriza doar primele două personaje care intră în scenă și Chelnerul. Despre ceilalți aflăm detalii din discuțiile pe care le poartă polițiștii: „*al doilea polițist [...], în momentul în care intră Istan, este nebărbierit și este gras. Apoi, are un singur bagaj: o pungă de celofan*” (*Ibidem*, p. 16). Nu există însă în această piesă didascalii cu valoare expresivă. Autorul nu dă niciun indiciu cu referire la modul de rostire a replicilor. Același lucru îl observăm și în celelalte piese pe care le scrie. În „America unu”, de exemplu, rămâne fidel atitudinii sale față de didascalii. Acestea sunt foarte bine determinate și rămân a fi didascalii inițiale și funcționale: „*George (se adresează, pe rând, celor care trec pe alături)*”, „*o arată consumatorilor*”, „*o agită în aer*” (Crudu, 2001b, p. 9). Cu toate că evită să utilizeze sugestiile de rostire a textului, deducem emoțiile din replici. Pentru a crea starea de spirit pe care mizează, el se concentrează foarte mult pe conținut. Insistă pe anumite repetiții, capabile să sporească tensiunea, să transmită agitație și chiar starea de nervozitate care ajunge la paroxism. Aceste repetiții le combină, uneori, cu didascalii funcționale cu caracter sugestiv, cum se întâmplă în acest fragment: „*George (aruncă violele): Nu mai avem nevoie de ele (Le calcă în picioare.) Nu mai avem nevoie de ele. Noi nu avem nevoie de muzică. Nu mai avem nevoie de muzică. (Dă foc banilor pe care i i-a dat Ștefan și-i flutură deasupra capului.) Acum nu mai putem face nimic. Pe nimeni dintre noi nu-i mai interesează muzica.*”

Pe nimeni. Acum e prea târziu” (*Ibidem*, p. 14). Deși nu există didascalii care să creeze un orizont de așteptare tragic în piesa „America unu”, gradul de suferință și de tragism se întindește de la o pagină la alta. Ștefan, unul dintre personajele piesei, pleacă în America după bani, pentru a-și sprijini formația muzicală pe care o gândise cu amicii. Pleacă, iar în urma lui se prăbușește totul, precum în jocul de-a turnul instabil „Jenga”, unde o piesă scoasă greșit distruge întregul turn. Când se întoarce cu mulți bani, nu mai are cu cine să îi cheltuie. Părinții îi mor între timp, precum mor și cei din formație. Unicul pe care îl prinde viu, într-o depresie adâncă, este George. Acesta se aruncă sub o mașină imediat după discuția cu Ștefan. O poveste dură, crudă, dar despre asta nu ni se povestește în didascalii. Cele din urmă nu fac decât să ne inițieze în contextul în care e rostit textul, fără a ne oferi indicii despre emoția personajelor.

Tot laconice, dar ceva mai explicative sunt și didascaliiile lui Constantin Cheianu, care, spre deosebire de Dumitru Crudu, insistă mai ales pe didascaliiile cu valoare expresivă. Observăm asta și în piesa cu caracter social „Cu bunicul ce facem”, care are în epicentru ziua de 7 aprilie 2009: „Marcel (*fluieră admirativ*): O-o!... În sfârșit!...” [...] „*Marcel chiuie, salutând cele văzute. Grigore plescăie din limbă indignat*” (Cheianu, 2010, p. 102). Aceste didascalii transpun două moduri diferite de a recepta tulburările publice care au loc în Piața Marii Adunări Naționale. Despre 7 aprilie este și piesa „Măine, la aceeași oră” de Dumitru Crudu. La fel ca și în piesele citate anterior, discursul didascalic este unul eliptic, scuturat de detalii. Neliniștea care pune stăpânire pe fetele din școală se traduce din dialogul lor, din acțiuni. Nu există nici aici didascalii expresive. Dacă în celelalte două texte („Moartea sângeroasă din Stațiunea Violetelor” și „America unu”) întâlnim didascalii „înaintea replicii”, „intra-replică”, „inter-replică” sau „după-replică” (Petitjean, 2012, p. 125), în piesa de față avem de-a face doar cu didascalii date din alineat. Cât despre didascaliiile funcționale, acestea vizează, cu precădere, repere spațiale, mai puțin sau deloc indicații temporale. În prima scenă, de exemplu, intuim că acțiunea se petrece în prima parte a zilei, așa cum elevii sunt la lecție. În rest, nu ne putem da seama. Toate însă sunt despre spațiu: Scena 2: „*Luiza se învârte în fața cafenelei*” (Crudu, 2010, p. 72), Scena 4: „*La școală. Pe coridor, în fața toaletei. Apar Svetlana și Andreea*” (*Ibidem*, p. 84), Scena 5: „*Grăsana și Luiza la o masă din cafenea*” (*Ibidem*, p. 87), Scena 6: „*Apartamentul Luizei. Sună cineva la ușă*” (*Ibidem*, p. 90), Scena 7: „*Acasă, la Luiza.*” (*Ibidem*, p. 91), Scena 8: „*Pe o terasă*” (*Ibidem*, p. 93). Această grijă pentru precizarea spațiului ne vorbește despre intenția autorului de a releva concretețea celor relatate. Doar în cea de-a treia scenă aflăm un indiciu temporal în didascalii, care este însă foarte vag „*Peste o jumătate de oră, în fața cafenelei*” (*Ibidem*, p. 73). Până și titlul este despre o oră oarecare, dar să fie „aceeași”. Presupunem că această elipsă este intenționată, mai ales pusă în raport

cu „Argumentul” semnat de autor, care precedă piesa propriu-zisă, unde povestește și despre faptul că, inițial, acest text viza România ceaușistă, iar după teroarea din 7 aprilie, a rescris-o integral, referindu-se la niște copii inocenți care devin victimele terorii: „dar lucrul ăsta se întâmplă și pe vremea lui Ceaușescu sau a lui Stalin, ba chiar și mai înainte” (*Ibidem*, p. 62). Mai mult chiar, „realitățile istorice se repetă, iar uneori chiar se confundă” (*Ibidem*). Frica și teroarea nu sunt prezentate între paranteze sau cu italic, ci în afara lor, împânzite în întreg corpul piesei. Întreaga acțiune din prima scenă se desfășoară pe fundalul plânsului Luizei. Dar nu știm cum anume plânge, nu ne spune, o auzim fiecare în felul său: „Luiza plânge” (*Ibidem*, p. 102).

Iată, prin urmare, cum funcționează didascaliile în piesele de teatru ale lui Dumitru Crudu. El nu percepe didascaliile ca pe o a doua realitate extrinsecă, alături de text. Or, didascaliile nu pot exista separat decât în fragmentele pieselor de teatru bazate doar pe gesturi și mimică. Didascaliile lui Dumitru Crudu, bunăoară, nu conturează un univers separat. Nici chiar în piesa „Alegerea lui Alexandru Suțo”, care pornește de la o realitate istorică foarte îndepărtată, din 1821, Dumitru Crudu nu simte nevoia de a-și suplimenta dialogul cu mai multe indicații scenice. După cum ne-a obișnuit deja, el oferă prioritar informații despre spațiu sau despre timpul desfășurării acțiunii: „un cort de tenis acoperit. Șoferul și bucătarul joacă tenis de câmp. Se face seară. Corturile celor care joacă tenis de câmp aproape că nu se disting” (Crudu, 2004, p. 5). Alteori, didascaliile pot fi de acțiune: „bucătarul o îmbrățișează, o îmbrățișează cu patimă” (*Ibidem*, p. 72).

În concluzie, cercetând didascaliile în opera dramatică a lui Dumitru Crudu, putem afirma că relația pe care autorul o instrumentează între text și regizor, pe de o parte, și între text și cititor, pe de altă parte, e una de maximă încredere.

Referințe bibliografice:

BLAGA, Lucian. *Meșterul Manole* [online]. Disponibil: https://kupdf.net/download/lucian-bлага-mesterul-manolepdf_598dd1c3dc0d60c118300d18_pdf [citat 25.01.2024].

CHEIANU, Constantin. Cu bunicul ce facem? În: *Revista Teatrul azi* (supliment). București: Editura Cheiron, 2010.

COUPRIE, Alain. *Le theatre: text, dramaturgie, histoire*. Paris: Edition Armand Colin, 2009.

Crudu, 2001a = CRUDU, Dumitru. *Crima sângeroasă din Stațiunea Violetelor*. Chișinău: Editura Arc, 2001.

Crudu, 2001b = CRUDU, Dumitru. America unu. În: *Salvați Bostonul*. Chișinău: Editura Cartier, 2001.

CRUDU, Dumitru. *Alegerea lui Alexandru Suțo*. București: Editura UNITEXT, 2004.

CRUDU, Dumitru. *Măine, la aceeași oră*. În: *Revista Teatrul azi* (supliment). București: Editura Cheiron, 2010.

DRUȚĂ, Ion. *Casa mare*. Chișinău: Editura Cartier, 2015.

IONESCU, Eugen. *Cântăreața cheală*. Traducere de Vlad Russo și Vlad Zografii. București: Editura Humanitas, 2010.

LEAHU, Raisa. *Predarea textului dramatic postmodernist*. Chișinău: Editura Arc, 2009. 88 p.

LEVONIAN, Raluca Mihaela. *Comunicarea nonverbală în didascaliiile din dramaturgia română*. București: Editura Universității din București, 2011.

NELEGA, Alina. *Structuri și formule de compoziție ale textului dramatic*. Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2010.

PETITJEAN, André. Analyse des didascalies meta-interactionnelles: l'exemple de Samuel Beckett. În: *Studii și cercetări filologice. Seria Limbi Romnice*. Editura Universității din Pitești, 2012, vol. 1, nr. 11, p. 122-134.

SHAKESPEARE, William. *Romeo și Julieta*. Traducere de Virgil Teodorescu. București: Editura Litera, 2018.

SLAMA-CAZACU, Tatiana. *Viață, personalitate, limbaj: analize contextual-dinamice*. București: Editura Minerva, 2006. 301 p.

ȘLEAHTIȚCHI, Maria, LEAHU, Nicolae. *Cvartet pentru o voce și toate cuvintele*. Chișinău: Editura Arc, 2009.

UBERSFELD, Anne. *Termenii cheie ai analizei teatrului*. Traducere de Georgeta Loghin. Iași: Institutul European, 1999.

Primit: 15.03.2024

Acceptat: 24.05.2024

CZU:81'26

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1\(322\).10](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2024.1(322).10)

Digital Communication and Language Hybridization: Exploring the Impact of Technology on Language Change in the Republic of Moldova

Inga GALBEN

Doctorandă

E-mail: inga.crina@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6162-9545>

Școala Doctorală de Studii Umanistice, USM

Comunicarea digitală și hibridizarea limbajului: explorarea impactului tehnologiei asupra schimbării limbii în Republica Moldova

Rezumat

Studiul analizează diverse aspecte ale impactului comunicării digitale asupra limbajului și a schimbării în comunicarea contemporană. În textul dat ne concentrăm pe tranziția pe care a parcurs-o limba română din Republica Moldova în ultimele decenii. Accentul îl vom pune pe interacțiunea dintre tehnologie și lingvistică, prezentând rezultatele cercetării noastre cu privire la modul în care platformele digitale, cum ar fi platformele sociale, mesageria instantanee și comunitățile online (majoritatea având caracter profesional), acționează ca factori catalizatori pentru inovațiile lingvistice și pentru formarea aspectelor hibride ale limbajului. De asemenea, studiul abordează dinamici ale limbii în tranziția sa de la o influență la alta în contextul schimbărilor politice și sociale. Schimburile rapide și convergențele culturale favorizează proliferarea formelor hibride de limbaj. Înțelegerea acestor procese este esențială pentru monitorizarea formelor în continuă evoluție a limbilor și pentru elaborarea unui cadru adecvat de politici lingvistice și de identitate. Actualmente elaborarea unor politici lingvistice este de o deosebită importanță pentru societatea din Republica Moldova, care a captat și a transmis prin limbaj schimbările sociale, istorice și politice.

Cuvinte-cheie: comunicare digitală, schimbarea limbajului, tehnologii noi, schematizare lingvistică.

Abstract

The study examines some aspects of the impact of digital communication on language and the change in contemporary communication. Our study is focused on the transition that the Romanian language from Moldova made in the last decades. Focusing on the intersection of technology and linguistics we will bring some results of our investigation

of how digital platforms such as media, instant messaging, and online communities (most of them professional ones), serve as catalysts for linguistic innovations and the formation of hybrid aspects of language. The study also addresses some dynamics of language in its transition from one influence to another in the context of political and social changes. Rapid exchanges and cultural convergences foster the proliferation of hybrid forms. Understanding these processes is vital for monitoring the evolving nature of languages and for building a framework for language policies and identity, especially important for the society of the Republic of Moldova, which captured and transferred the imprint of the political and historical changes from generation to generation.

Keywords: digital communication, language change, new technologies, schematization of language.

Introduction

The impact of digital communication on language evolution has captivated the attention of scholars, prompting an exploration into the profound effects of technology on our communicative practices. The advent of digital platforms, encompassing social media, instant messaging, and online communities, has fundamentally transformed language dynamics, giving rise to novel modes of expression and communication styles. This shift has prompted linguists to investigate the intricate relationship between technology and language evolution, moving forward to the impact of the communication style on the way we view the world and think.

Among the eminent linguists contributing to this discourse, David Crystal stands out as a pioneer in the intersection of linguistics and technology. His research is focused on how the internet, texting, and social media platforms act as catalysts for linguistic innovation, reshaping the way we communicate. Crystal's work has been instrumental in unveiling the evolving language landscape in the digital era from mobile and GSM speech to the Net speech (Crystal, 2020).

The "Linguistics Digital Communication and Media" (Gnach, Weber, Engebretsen, Perrin, 2023) textbook offers an interdisciplinary overview of media linguistics approaches to explain and understand digital communication and multimodality. It links communication studies, applied linguistics, and journalism, grounding communication practices in a deep understanding of the social and societal implications of language use in digital media.

The author of "The Discourse of Text Messaging" (2012), Caroline Tagg, demystifies the perceived divide between online and offline communication, emphasizing that issues raised about digital communication shed light on language use and practices in general. Linguistic interventions in this area have implications not only for users of digital communication but also for linguists' general understanding of language and social changes. Accessibility to communication and a simplified language changed relationships and attitudes.

Similarly, Deborah Tannen, a renowned expert in sociolinguistics, has made substantial contributions by examining the nuanced impact of digital communication on interpersonal relationships and language usage. Her research sheds light on how digital interactions influence language patterns and shape communication dynamics (Tannen, 2020). The more informal communication the more it tends to consist of logograms, abbreviations, and graphical representations.

Furthermore, Viorica Marian's work adds an intriguing dimension to the discussion by exploring the link between language and cognition (Marian, 2023). Marian's research emphasizes how the way we speak can influence the way we think, suggesting a bidirectional relationship between language and cognitive processes. As technology continues to reshape our linguistic landscape, these scholars, including Viorica Marian, play a crucial role in unravelling the intricate connections between digital communication, language evolution, and cognitive shifts.

About language change and evolution under the impact of social changes and a dominant language, research has been made by scholars in applied linguistics and socio-linguistics as Lidia Para, Klaus Bauchman Sebastian Andrei Labeș, and others. The social, economic, and technological changes all left a mark on the language and the way we choose to communicate.

The Impact of Digital Communication on Language Change

The purpose of this study, which represents a paragraph from our thesis about language hybridization and schematization, is to investigate how digital platforms influence the linguistic behavior and attitudes of Romanian speakers in Moldova, a country that has a complex linguistic and political situation. Moldova is a former Soviet republic that declared its independence in 1991 but still faces pressure from Russia to join its sphere of influence. The official language of Moldova is Romanian, but it is often referred to as Moldovan by the pro-Russian segments of the population. Moreover, Moldova has a large Russian-speaking minority that uses Russian as a lingua franca and a marker of identity. In the linguistic landscape of Moldova, the influence of the Russian language is also noticed in other minority languages as well, on Ukrainian, Gagauz, and Bulgarian, most of them speak Russian as a second or even the first language.

The Romanian language in Moldova has undergone significant changes over the years. During the Soviet period, native speakers became bilingual in Romanian and Russian (Molea, 2016, pp. 169-170). Romanian vocabulary was augmented, in some cases replaced, by Russian words and lexical constructions,

a part of the sound system was affected by Russian phonology, and some parts of syntax were altered by Slavic phrasal patterns (Dyer, 1999, pp. 85-86).

Last year, in March 2023, Romanian was declared as the official language in Moldova (Călugăreanu, 2023). This change is important as it diminishes the rhetoric of politicians who claim that there are no grounds for the two countries to be considered to have the same language and shared cultural identity since Moldova has always been an independent, separate state (Chirileasa, 2023).

The latest discoveries in technologies as platforms with AI incorporated, might significantly influence the way we learn and use the language. This is particularly evident in the case of the Romanian language in Moldova, a region with a rich linguistic history and a dynamic digital landscape, despite the economic and political instability throughout the last three decades.

The language of internet communities and social platforms is not an exception. The influence of the Russian language is still perpetuated through the messages to the general public and in advertising messages. A younger generation that doesn't speak Russian, will use colloquial expressions in the same message with the English words, some of them borrowed through the Russian channel.

Example: „dacă guvernul Sandu nu dă bani pentru bursă, apu tăț o să ne ducem în ITișniși?” (If Sandu Government doesn't give money, so shall we all go to IT?). Here the expression „ne ducem în ITișniși” is a calque from the Russian expression – пойдѐм в айтишники, the Romanian expression should be „o să devenim” – we will become, and the expression ITișniși is borrowed from English through the Russian adaptation. The Romanian borrowed word is „IT-iști”.

The study of linguistic changes in the context of digital platforms can contribute to a better understanding of the language dynamics in Moldova, as well as in other multilingual and multicultural societies. Digital platforms can be seen as spaces of linguistic innovation, creativity, and diversity, where speakers can experiment with new forms and functions of language, as well as express their identities, attitudes, and opinions. Digital platforms can also be seen as spaces of linguistic contact, and negotiation, where speakers can interact with different linguistic communities and ideologies, as well as face linguistic norms and pressures. By analyzing the linguistic features and practices of Romanian speakers on digital platforms, we can gain insights into the linguistic vitality, variation, and change of Romanian language in Moldova, as well as the linguistic attitudes, identities, and ideologies of its speakers. Moreover, we can notice the transition from Russian as a lingua franca to the English language.

To examine the role of digital platforms in language evolution, we will focus on three types of digital platforms that are widely used by Romanian speakers in

Moldova: 1. Media; 2. instant messaging; 3. online communities. Each of these types of digital platforms has different characteristics and affordances that can affect the linguistic behaviour and attitudes of its users. On elenarobu.md blog the journalist uses the Russian word in the title not only to inform, but also to refer to a well-known case of corruption, and suggest an attitude to the reader: „Între adevăr și minciună: „Kuliokul” lui Dodon, ajutorul românesc, tehnologia 5G și COVID-19” (Between Truth and Lie: Dodon’s ‚Kuliokul’, Romanian aid, 5G technology, and COVID-19) (Robu, 2020).

Media platforms, such as online newspapers, blogs, podcasts, and videos, are mainly used for information, entertainment, and persuasion. Media platforms can expose Romanian speakers to different varieties and styles of Romanian language, as well as to other languages and dialects. Media platforms can also shape the linguistic preferences and opinions of Romanian speakers, as they often reflect and promote certain linguistic ideologies and agendas. For example, some media platforms may use the Romanian language as a symbol of national identity and cultural heritage, while others may use it as a tool of integration and communication with other countries. Russian is frequently used by Romanian speakers on digital platforms by bilinguals to appeal to different audiences and markets or to express different viewpoints and perspectives.

In specialized fields, managers often use specialized jargon or technical language related to their industry or profession, we witness how Russian technical terms are used mostly in the automotive industry, while in the IT area, English terms prevail in professional communication. The professional vocabulary becomes part of the organizational discourse and indicates a high level of professional experience and, thus higher social level within the professional community. Subordinates, seeking to communicate effectively and assimilate within the organizational environment, may incorporate and adapt this specialized language into their communication, facilitating clearer and more efficient communication within the organization. Even if the communication involves speakers of two languages or more.

Instant messaging platforms, such as WhatsApp, Telegram, and Viber, are mainly used for communication, coordination, and socialization, so users expect to have a more dynamic communication, than on social media platforms, where a reaction is not always expected. Instant messaging platforms can enable Romanian speakers to communicate and maintain social networks and relationships. Using instant messaging can also influence the linguistic choices and strategies of Romanian speakers, as they often require and facilitate fast, informal, and interactive communication. The above-mentioned platforms can also foster linguistic creativity and diversity, as speakers can use various

linguistic resources, such as emojis, stickers, gifs, images, audio, and video, to enhance and enrich their messages. Some abbreviations are used in English even by non-speakers. For example, some Romanian speakers may use logograms and abbreviations in English rather than in Romanian to express their attitudes or to replace words and phrases (LOL, pls). Some Romanian speakers may also use stickers and gifs to convey humor and irony or to reference popular culture and memes with English markers.

The younger generation, not all of them Russian speakers, inherited only some vulgar expressions and make use of the Russian and English expressions in the same text: idk, brat (an abbreviation for the English expression "I don't know" and the Russian word «брат»), what in Romanian means „Nu știu, frate”. The use of expressions, with a Russian and English influence, in digital communication can vary among individuals and regions, and it may change over time, transitioning from one language to another, from a more literary style to a familiar one. Additionally, not all expressions are adopted universally. Some of them are used in the messaging just for fun. Vlin (блин) – Similar to "shoot" or "damn", used to express frustration or surprise. Spasibo (спасибо) – "Thank you". Often used interchangeably with the Romanian „mulțumesc”. Privet (привет) – "Hello" or "Hi". Davai (давай) – "Let's go" or "Come on". There are expressions that came into the communication from Russian under the influence of English language – Mazafaka (мазафака).

Online community platforms, such as Facebook, Twitter, and Reddit, are mainly used for participation, collaboration, and activism. So, users create communities on the mentioned platforms that can allow them to join and create groups, based on their interests, and hobbies, and act on different causes. Online community platforms are widely used lately by a large group of people of different age groups and educational backgrounds, adapting linguistic behavior to the purpose. The choice is marked not only by the purpose of the community but also by the attitudes of Romanian speakers, especially during some social movements. There are also, linguistic choices made based on the type of community (professional, sports, hobbies, cultural, and others). Online community platforms can also foster linguistic variation and change, as speakers can adopt and adapt new linguistic forms and functions, as well as challenge and contest existing linguistic norms and rules. For example, some Romanian speakers may use hashtags in other languages or even use vulgar expressions to categorize and highlight their topics and messages, or to show their support and solidarity with certain movements and campaigns. Some Romanian speakers may also use neologisms and borrowings to express new concepts and ideas or to show their affiliation and alignment with certain groups and communities.

Hashtags:

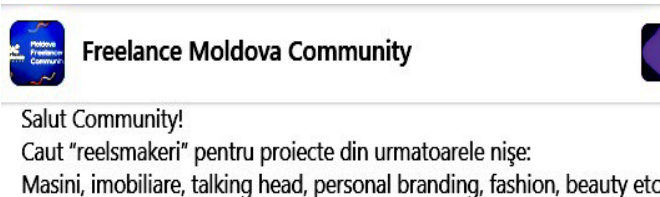
Hashtags categorize and highlight topics, making them easily discoverable. For instance, a Moldovan activist supporting environmental causes might use #ClimateAction, #SaveOurPlanet or #Metoo, #Redmylips in a Romanian written text. Hashtags serve as linguistic markers of solidarity and shared interests.

Neologisms and Borrowings:

Online communities foster linguistic creativity. Romanian speakers invent new words (neologisms) or borrow terms from other languages. For instance, Moldovan gamers might use "gameri" (a blend of "gamer" and Romanian plural suffix) to refer to fellow gamers. The same are formed "bloggeri", "developeri", "provideri", HReriști/hașeriști, and others.

Challenging Norms:

Online spaces allow speakers to challenge linguistic norms. Moldovan youth may intentionally break grammar rules or playfully twist expressions. This rebellion against conventions reflects linguistic agency and identity negotiation.

Linguistic Innovations in the Romanian Language from Moldova

Digital communication has become a dynamic catalyst for linguistic transformations, reshaping the landscape of languages worldwide, especially with synchronous (instant messaging platforms) written communication. In the context of Moldova, the Romanian language undergoes distinctive linguistic changes propelled by the pervasive influence of digital communication channels. This section of the article focuses on specific linguistic innovations observed in the digital realm, with an emphasis on the influence of professional online communities, the impact of instant messaging, and the role of media in shaping linguistic trends.

Professional online communities serve as breeding grounds for specialized terminology, contributing significantly to the evolution of the Romanian language in Moldova. In these digital spaces, individuals engage in domain-specific discussions, necessitating the development of precise and contextually relevant language. The study identifies instances where professionals from diverse fields contribute

to the creation and adoption of specialized terms, expanding the lexicon of Romanian in response to the demands of a rapidly evolving digital society. By delving into these linguistic nuances, we gain insights into how the language adapts to the intricacies of various industries, reflecting the intersection between digital communication and professional discourse.

The digital age has brought about significant changes in the standard language and in the day-to-day communication in the way we communicate, and the Romanian language on the language policy level (Șimon, Dejica, Fărcașiu, Kilyeni, 2022, pp. 459-474). The internet has become a platform for the major influence on the Romanian language, especially for the wide diversity of speakers from the Republic of Moldova. The older generation, who experienced the influence of the Soviet Union regime and witnessed the efforts of the politicians to artificially create a so-called Moldovan language, and the younger generation, who had access to the global wide web since their childhood and had their choices open, now share the same space of communication and have the same access to the mass communication platforms. These two generations still communicate and understand each other, as they share the same cultural identity.

One of the key aspects of the language change is the blending of tradition and innovation, which is specifically noticed on the lexical level in social media postings. The adaptation to the technical progress is manifested in the language, reflecting a permanent interplay between the necessity of keeping the fundamental coordinates of the linguistic system and the need to adapt communication to the new challenges of reality (Trandabăț, Irimia, Barbu et al., 2012).

The digital communication landscape has also led to the emergence of linguistic calques in the Romanian language of the Republic of Moldova. These calques, often borrowed from the Russian language, are used in both oral and written communication (Molea, 2018, p. 11). To a certain extent personal correspondence and social media shifted to a more casual style of communication for professional purposes.

Te Invit cu entuziasm la Curs intensiv RECRUITING 5.0 , începem pe 18.01.2024!
 Detalii <https://forms.gle/r4K7Cq9dfwvqBvp9>

Adresat HR Managerilor, Recrutatorilor și tuturor celor pasionați de recrutare, acest curs oferă 8 sesiuni de instruire practică, dezvăluind cele mai eficiente strategii și procese pentru a găsi și atrage talentele potrivite rapid și ușor.

Ce vei învăța:

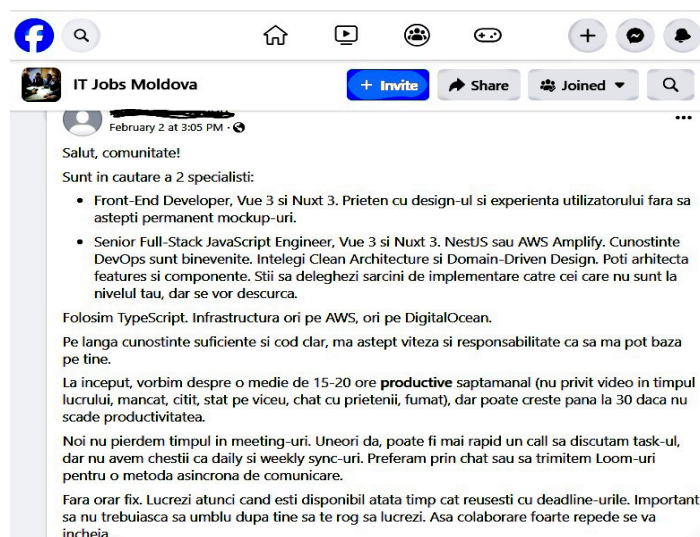
- 1 Tehnici de sourcing avansate
- 2 Entreviuri eficiente și personalizate
- 3 Dezvoltarea unui brand de angajator atrăgător
- 4 Utilizarea tehnologiilor de ultimă generație în recrutare

Ce vei învăța:
 Tehnici de *sourcing*
 avansate
 Entreviuri eficiente
 și personalizate
 Dezvoltarea unui *brand*
 de angajator atrăgător

Influence of Professional Online Communities on Specialized Terminology

Professional online communities have a significant influence on the development of specialized terminology. In the Information Technology (IT) area, for instance, sentence loan translations from English have become very frequent in the Romanian language. These loan translations often consist of integral or partial translations of sentence units from English, and they are particularly common in scientific terms or specialized languages.

The below example is taken from social media and professional correspondence, where verbal communication is transferred in written form, even in official emails. The given example of a job posting on a professional community channel will be less formal and use not only specific terms but also a specific style for the target audience:

Noi nu pierdem timpul în *meeting-uri*. Uneori da, poate fi mai rapid *un call* să discutăm *task-ul*, dar nu avem chestii ca *daily* și *weekly sync-uri*. Preferăm prin *chat* sau să trimitem *Loom-uri* pentru o metodă asincrona de comunicare.

Fără orar fix. Lucrezi atunci când ești disponibil atâta timp cât reușești cu *deadline-urile*. Important să nu trebuiască (informal expression – a fi nevoie) să umblu după tine să te rog să lucrezi. Așa colaborare foarte repede se va încheia.

Moreover, translation technologies have played a crucial role in managing specialized terminology. These technologies allow translators to manage specialized terminology in a format similar to bilingual glossaries, such as medical terms or company-specific branding (Rău, 1998).

Media plays a pivotal role in shaping linguistic trends within the Romanian language in Moldova. Through television, online news portals, and social media platforms, the media disseminates linguistic patterns that influence the broader population. By scrutinizing the language disseminated through various media channels, we gain a comprehensive understanding of the intricate interplay between media, digital communication, and the evolution of the Romanian language in the Moldovan context. The media has been instrumental in fostering social inclusion at various levels, including making accessible to all people language innovations

from specific communities or professional languages (Borisova, 2020). However, a lot still needs to be done in the field of linguistic accessibility. As we use the language not only as a means of communication, persuasion, and influence on digital platforms, we choose to adapt the language and innovate due to economic interest, to express an opinion, or to target a specific audience. For the announcements about the national products, advertising will be only in Romanian, sometimes with calques added deliberately to highlight the authenticity. An anglicized language would be generally used to promote a job in the IT sector or to emphasize the opportunity of working in a multinational environment.

Conclusion

In the multinational context of the Republic of Moldova, the use of the undergoes a transition from the prevalent use of the Russian language to the adoption of English as a lingua franca. This linguistic shift underscores the adaptive response of speakers to prevailing political and societal dynamics. The shift in communication is a choice and is dictated by economic, social, and political interests. Language is a living organism and is in constant change, so it will accept or reject the artificially imposed changes. Having a positive attitude to linguistic innovations and at the same time encouraging via digital platforms the usage of literate communication we can contribute to the national heritage and keep the national identity.

References:

BORISOVA, Ivelina. *Human Language in the Digital Age*, 2020, pp 385-393 [online]. Disponibil: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-39797-5_39 [citat 12.02.2022].

CĂLUGĂREANU, Vitalie. dw.com. Limba română este, oficial, limbă de stat în R. Moldova. [online]. Disponibil: <https://www.dw.com/ro/limba-rom%C3%A2n%C4%83-este-oficial-limb%C4%83-de-stat-%C3%AEn-republica-moldova/a-65015935> [citat 16.03.2023].

CHIRILEASA, Andrei. Romania-Insider.com. [online]. Disponibil: <https://www.romania-insider.com/moldova-parliament-romanian-official-language-2023> [citat 28.02.2023].

CRYSTAL, David. *Let's Talk. How English Conversation Works*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2020.

DYER, Donald L. *Some Influences of Russian on the Romanian of Moldova during the Soviet Period*. The Slavic and East European Journal, 1999, Vol. 43, no. 1, p. 14.

GNACH, Aleksandra, WEBER, W., ENGBRETSSEN, M., PERRIN, D. *Digital Communication and Media Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press & Assessment, 2023.

MARIAN, Viorica. *The Power of Language, How the codes we used to think transform our mind*. New York: Penguin Random House, 2023.

MARIAN, Viorica. *The Power of Language. Multilingualism, Self and Society*. Great Britan: Pelican Books, 2023.

MOLEA, Viorica. *Oralitatea în textul publicistic actual românesc*. Chișinău: Prut Internațional, 2016.

MOLEA, Viorica. *Oralitatea în textul publicistic actual românesc* (sub aspect pragmatic și stilistic). Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie, Chișinău, 2018 [online]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53347/molea_viorica_abstract.pdf. [citât 14.03.2022].

RĂU, Petre. *Dictionar de acronime in informatica*, 1998 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/19280850/Dictionar_de_acronime_in_informatica?email_work_card=title [citât 23.11.2022].

ROBU, Elena. *ER-news. Portalul nr. 1 al diasporei*, 2020 [online]. Disponibil: <https://www.elenarobu.md/video-intre-adevar-si-minciuna-kuliokul-lui-dodon-ajutorul-romanesc-tehnologia-5g-si-covid-19/> [citât 01.06.2020].

ȘIMON, Simona, DEJICA, D., FĂRCAȘIU, M. A., KILYENI, A. *New trends in translation and interpreting studies: Linguistic accessibility in Romania*. Open Linguistics, 2022, Vol. 8, No. 1.

TAGG, Caroline. *The Discourse of Text Messaging*. s.l.: Continuum International Publishing Group, 2012.

TANNEN, Deborah. *Everyday Conversations: How Conversational Style Impacts Relationships with Deborah Tannen*. Goolge Podcasturi [online]. Disponibil: <https://offtheclockpsych.com/everydayconversations/> [citât 21.10.2020].

TRANDABĂȚ, Diana, IRIMIA, E., BARBU MITITELU, V. M., CRISTEA, D., TUFIS, D. *The Romanian Language in The Digital Age*. META-NET White Paper Series, Springer, 2012 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/275462507_IDENTITATEA_FORUMISTILOR_IN_MEDIUL_VIRTUAL [citât 01.02.2024].

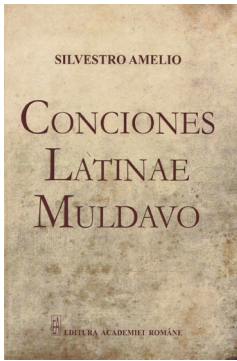
Primit: 29.03.2024

Acceptat: 22.05.2024

RECENZII

O ediție modernă de predici latino-române din 1725 ale unui misionar italian¹

Galaction VEREBCEANU

Doctor în filologie, conferențiar cercetător

E-mail: galaction.verebceanu@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0725-4893>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Interesul deosebit al bisericii catolice din Italia pentru răspândirea credinței creștine în Moldova s-a manifestat, în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, prin trimiterea unor misionari. Scopul urmărit era alcătuirea sau/și traducerea din latină ori din italiană într-o limbă vernaculară a unor lucrări cu tematică religioasă (predici de slujbă peste an, catehisme etc.) sau a unor diverse scrieri laice (glosare bilingve, ghiduri de conversație etc.)². Obiectivul lucrărilor de acest fel era evident: răspândirea confesiunii catolice.

Unul dintre acești propagatori ai religiei creștine catolice a fost iezuitul italian Silvestro Amelio a Foggia, care, învățând și folosind limba localnicilor, a desfășurat o activitate misionară intensă în Moldova în decurs de zece ani (1712–1722). În urma acestei activități, au rezultat două manuscrise: un catehism tradus în română, intitulat *Patimile lui Hristos*, și un glosar italo-român, a cărui editare a fost făcută relativ recent,

---

¹ Silvestro Amelio, *Conciones Latinae Muldavo*. Studii introductive, ediție de text și glosar de Gheorghe Chivu și Florentina Nicolae. București: Editura Academiei Române, 2023, 600 p., formatul 16 / 70 x 100, copertă cartonată. ISBN 978-973-27-3728-6.

² Despre activitatea misionarilor catolici italieni în spațiul românesc și rolul acestora în promovarea limbii române vechi, vezi Gheorghe Chivu, *Comunicările*. În: „Hiperion”, 1999, 8, pp. 129-136. *Idem*, Misionarii italieni. În: Eugen Simion (coordonator general). *Enciclopedia literaturii române vechi*. Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române. București, 2018, pp. 655-657. *Idem*, Misionarii italieni și normele vechii române literare. În: *Language and Literature – European Landmarks of Identity*, 2 (1). Universitatea din Pitești. Pitești, 2006, pp. 45-49. <https://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A5395/pdf>.

în variantă de revistă³ și ca studiu și text⁴. Ceea ce însă îi aduce recunoaștere lui Silvestro Amelio este alcătuirea, în 1725, a unei culegeri manuscrise de omilii, redactate în latină și traduse în limba română, cu titlul prescurtat *Conciones Latinae Muldavo*⁵. Manuscrisul conține 458 de file și a ajuns până în zilele noastre, fiind păstrat, sub cota ms. rom. 2882, în colecțiile Bibliotecii Academiei Române⁶.

Anume cele 86 de omilii, incluse în manuscrisul bucureștean, au intrat în atenția cunoscuților cercetători Gheorghe Chivu și Florentina Nicolae, editorii volumului prezentat. Asupra ideilor principale ale acestuia ne vom referi în continuare.

Din punct de vedere structural, ediția este alcătuită din mai multe părți, dintre care cele mai importante sunt *Introducerea*, cu două subdiviziuni, și textul propriu-zis al predicilor cuprinse în *Conciones Latinae Muldavo*. Ediția mai conține un *Cuvânt-înainte*, o *Notă asupra ediției*, indispensabilă oricărei ediții critice, și o listă de *Abrevieri ale textelor biblice în limba latină*. Încheie lucrarea un *Glosar* și mai multe *Facsimile*. Iată, rezumativ, unele constatări și concluzii care se desprind din diviziunile constitutive ale tipăriturii.

În *Cuvânt-înainte* (pp. 5-6) se subliniază, printre altele, locul pe care îl ocupă, în istoria scrisului vechi românesc, scrierile misionarilor italieni elaborate în Moldova, ce „aduc dovezi privitoare la limbajul religios utilizat în epocă în bisericile românești de rit catolic”, probează întrebuintarea „unor surse, a unor modele culturale sau a unor structuri retorice, diferite de cele curențe în scrisul românesc al epocii nu doar în zona Moldovei”, subliniază „efectele contactului dintre două sisteme lingvistice, italian, respectiv latinesc, pe de o parte, românesc, pe de altă parte”, evidențiază „numeroase fenomene ce caracterizau vorbirea oamenilor simpli, multe dintre acestea din urmă evitate constant în textele datorate autorilor sau traducătorilor

³ Vezi Giuseppe Piccillo, *Il manoscritto romeno di Silvestro Amelio (1719). Osservazioni linguistiche*. În: *Studii și cercetări lingvistice*, XXXI, 1980, nr. 1, pp. 11-30. *Idem*, *Il 'vocabolario italiano-moldavo' di Silvestro Amelio (1719)*. În: *Studii și cercetări lingvistice*, XXXI, 1980, nr. 2, pp. 179-186.

⁴ Vezi Giuseppe Piccillo, *Il glossario italiano-moldavo di Silvestro Amelio (1719). Studio filologico-linguistico e testo*. Catania, 1982, 208 p.

⁵ Titlul complet este *Conciones Latinae Muldavo, quibus, quia in dominicis aliisque festis infra annum occurrentibus ad literam possunt uti missionarii, hinc illas habentes, innumerabilibus Sacrae Scripturae*.

⁶ Informații prețioase referitoare la activitatea lui Silvestro Amelio și, implicit, la lucrarea sa de proporții sunt oferite de Teresa Ferro, *Din morfologia verbului în 'Conciones' de Silvestro Amelio*. Traducere din limba italiană de Nicolae Mocanu. În: *Dacoromania*, serie nouă, I, Cluj-Napoca, 1994-1995, nr. 1-2. pp. 251-261, <https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A1951/pdf>; *Idem*, *Imisionari cattolici in Moldavia. Studi storici e linguistici*. Cluj-Napoca: Editura Clusium, 2005 etc. Vezi, de asemenea, informația Editurii ieșene Sapientia unde se precizează că în 2020 a apărut „cartea *Conciones latinae muldavo. Predici latine în grai moldav*, vol. I-III (vol. I: Predicile 1-32; vol. II: Predicile 33-56; vol. III: Predicile 57-86), în formatul 17×24, are 1855 pagini, ISBN 978-606-578-430-7”, scrisă de pr. Silvestro Amelio da Foggia OFMConv. Manuscrisul datat în anul 1725 a fost editat de (†) prof. dr. Traian Diaconescu și este însoțit de un studiu introductiv realizat de Constantin Răchită, Radu Cucuteanu, Emanuel Grosu. <https://editurasapientia.ro/>

români contemporani”, lucrările misionarilor italieni dovedindu-se „documente de limbă extrem de valoroase, ce nu sunt încă suficient de bine cunoscute” (p. 5). Scopul urmărit de către editori este „punerea în evidență a caracteristicilor lingvistice, stilistice și textuale ale acestor scrieri și, implicit, facilitarea utilizării acestor particularități în studiile consacrate istoriei limbii noastre literare și dialectologiei diacronice românești” (p. 5). Tot aici, se menționează că prezenta ediție a colecției de omilii alcătuiește primul volum, un al doilea volum urmând să cuprindă republicarea altor lucrări redactate de misionarii italieni⁷.

Subdiviziunea întâi a *Introducerii*, redactată de către Florentina Nicolae și intitulată *Considerații asupra surselor textului latinesc din Conciones Latinae Muldavo* (pp. 7-12), este consacrată unei analize detaliate și critic interpretate a izvoarelor care au stat la baza întocmirii de către Silvestro Amelio a textului latin. Astfel, sunt stabilite trei surse ce aparțin unor autori catolici, din care misionarul italian s-a inspirat, reproducând întocmai sau redând prin parafraze în mod amănunțit, fără însă a cita autorii folosiți. În urma determinării raportului de filiație a textului latin cu omiliarele celor trei surse bibliografice⁸, a reieșit „o compilație de trei surse majore, asupra cărora Silvestro Amelio a intervenit minimal și din care a extras fragmente considerate relevante pentru tema unei anumite omilii” (p. 12).

În subdiviziunea a doua a *Introducerii*, redactată de Gheorghe Chivu și intitulată *Conciones Latinae Muldavo, un manuscris singular din secolul al XVIII-lea* (pp. 13-22), este subliniat argumentat caracterul unic al acestui manuscris, ce constă în faptul că „oferă informații numeroase și extrem de interesante privind scrisul românesc vechi cu litere latine, respectiv limba română vorbită la începutul veacului al XVIII-lea” (p. 14). În continuare, cu referire la forma grafică a textului, autorul demonstrează „existența unor dovezi numeroase de îmbinare, într-o ortografie cu litere latine puțin obișnuită și deloc unitară, a unor norme preluate din scrisul maghiar al epocii cu elemente ortografice specifice scrisului italianesc sau celui latinesc” (p. 14-15), semnalizează folosirea unor grafeme, pentru marcarea unor realități fonologice a limbii române, din modelul ortografic maghiar (întrebuințarea lui *k* pentru *c*, a lui *c* pentru *ț*, a grupului *cs* pentru *ê* etc.) sau din scrisul italianesc

⁷ Se are în vedere: „*Dottrina Christiana*, catehismul italo-român tipărit în 1677, la Roma, de Vito Pilutio, *Breve vocabulario italiano-muldavo*, glosarul alcătuit în 1719 de către Silvestro Amelio, copia manuscrisă după *Dottrina Christiana*, adăugită, de același Silvestro Amelio, cu câteva rugăciuni, imnuri religioase, formule sacramentale și fragmente evanghelice, grupajul de scrieri intitulat *Diverse materie in lingua moldava*, scris cândva în jurul anului 1760, foarte probabil de Anton Maria Mauro, respectiv primul ghid de conversație italo-român, cunoscut ca *Manuscrisul de la Göttingen*, redactat, după cum stă consemnat pe foaia de gardă a textului, „de un italian, la Iași, în anul 1770” (p. 6).

⁸ E vorba de „omiliarul lui Radulphus Ardens, *In epistolas et evangelia Dominicalia homilliae*”, „lucrarea lui Petrus de Palude (latinizat Petrus Paludamus), *Sermones sive Enarrationes, in Evangelia. De tempore ac Sanctorum festis, qui Thesaurus Novus, vulgo vocantur*” și „omiliarul spaniolului Louis de Granada (latinizat Ludovicus Granatensis), *Conciones quae de praecipuis Sanctorum festis in Ecclesia habentur, a Festo Sancti Andreae, usque ad Festum Beatae Matiae Magdalenae*” (pp. 8-12).

(folosirea grupurilor *ci* și *cy* pentru *ĉ*, a grupului *sc* pentru *ŝ* etc.) ori din cel latinesc (utilizarea grafemelor *ge*, *gi*, *gy* pentru palatala *g'* etc.). Tot aici, sunt descrise mai multe fenomene fonetice ce caracterizau varianta moldovenească a limbii române vechi (trecerea lui *ă* medial aton la *a*, închiderea lui *-e* la *-i*, conservarea lui *î* original în cuvinte moștenite din latină, întrebuițarea generală a africatelor *dz* și *ĝ*, durificarea sau muierarea unor consoane, palatalizarea unor labiale etc.) sau ilustrate unele forme curente în scrierile din epocă (*tatul*, care alternează cu *tatăl*, *mânule*, dar și *mânile*, *copaciu*, *ceriuri*, *mare* (bunătați), însă și *mare* (treabă), *aceștii*, ce alternează cu *acestei*, *ună* (pricină), verbul *a voi* cu valoare predicativă, imperative arhaice *stă* „stai”, *blemați* „haideți” etc.) (vezi pp. 15-16). În privința lexicului, Gh. Chivu constată că textul românesc al cazaniilor înregistrează numeroși termeni regionali și populari, unii dintre aceștia „având aici prime atestări cunoscute sau fiind utilizate cu sensuri anterior neînregistrate” (p. 20). În urma generalizării ideilor expuse, autorul încheie: „Amestec interesant de vechi și nou, de forme, structuri și cuvinte uzuale cu creații sau fapte de limbă particulare, *Conciones Latinae Muldavo* se dovedește a fi un document de limbă română veche de importanță aparte: pentru istoria limbii române literare, pentru dialectologia istorică românească, dar și pentru studiul manierat de deprindere și apoi de utilizare a limbii române de către intelectuali cu origine străină, ce foloseau în mod curent limba latină” (p. 22).

Ediția este însoțită, în mod tradițional, de *Notă asupra ediției* (pp. 23-30), care prezintă informații referitoare la modul în care autorii au elaborat lucrarea lor. Se precizează soluțiile adoptate la transcrierea textului latinesc sau cele cu ajutorul cărora au fost tratate unele forme grafice susceptibile de duble interpretări, cum ar fi, bunăoară, folosirea lui *v* pentru *u*, înlocuirea lui *y* cu *ii*, uniformizarea grafilor cu vocală simplă în locul celor cu diftong etc. De asemenea, „au fost identificate lacunele din textul astăzi cunoscut (marcate în ediție prin <...>) și a fost stabilită structura sintactică a fragmentelor scrise în limba română, <...> au fost identificate mai multe erori de transcriere, câteva copieri repetate și o serie de substituiri arbitrare de cuvinte, constatările fiind consemnate în note” (p. 27).

Partea însemnată și cea mai dezvoltată a volumului este textul propriu-zis al colecției de predici, *Conciones Latinae Muldavo* (pp. 33-582), care, de altfel, a prilejuit apariția celorlalte părți componente ale ediției. Deschide textul lucrării prima omilie, tipărită în latină, cu caractere cursive. Îndată urmează traducerea românească, cu caractere obișnuite, anunțată de titlul *Muldavo*. Încheie textul omiliei cuvintele bilingve *Finis*. Sfurșitul. La fel se prezintă și cele 85 de predici.

Textul ediției este numerotat cu file, al căror număr este indicat cu cifre arabe în interiorul textului (o plasare a numărului de file pe marginea paginii, în conformitate cu uzanța filologică, ar fi fost, poate, mai vizibilă și mai comodă pentru consultarea ambelor texte). Sfurșitul filelor recto (r) este marcat printr-o linie oblică (/), iar acela al filelor verso (v), prin două linii oblice (//). Secțiunea aparatului critic al ediției conține un număr impresionant de note (3193), menite să explice numeroase aspecte mai mult sau mai puțin dificile în înțelegerea celor două texte, latinesc și românesc.

Începe ediția un *Glosar* (pp. 583-596), ce cuprinde cuvinte și forme învechite, regionale sau mai puțin ori deloc cunoscute astăzi sau care prezintă sensuri diferite față de cele actuale. Iată o enumerare de termeni, selectați din bogatul glosar, ce ar putea suscita o atenție sporită din partea lexicologilor preocupați de lexicul limbii române literare vechi: *alesătură* „alegere”, *arăsi* „a hărăzi”, *artan* „membru, parte a corpului”, *bicini* „a flagela”, *bogate* „bunuri, bogăție, avere”, *cultui* „a hultui, a altoi; (fig.) a adăuga”, *cunoștiu* „cunoaștere”, loc. vb. *ada a mână* „a trăda”, *dărnici* „a dărui”, *dejde* „nădejde”, *famă* „faimă (proastă)”, *fericenie* „fericire”, *ivorniță* „viforniță”, *înslobodzi* „a slobozi, a elibera”, *luătură* „semnificație, înțeles”, *măicesc* „matern”, *nesprime* „asprime”, *oșteni* „a lupta”, *poftință* „dorință, poftă”, *rodicios* „roditor”, *supusoarie* „supunere”, *timpuriește* „temporar”, *zăcaș* „așezat”.

La finele ediției este reprodusă imaginea fotografică color a 29 de file, selectate distanțat.

Lucrarea prezentată este rodul unei colaborări îndelungate și eficiente a celor doi autori: acad. Gheorghe Chivu, recunoscut cercetător și editor al monumentelor scrisului vechi românesc, reprezentând Academia Română, și prof. dr. Florentina Nicolae, cercetătoare consacrată prin studiile referitoare la literatura română veche și la limba latină, reprezentând Universitatea „Ovidius” din Constanța. Fiind o lucrare de conlucrare, contribuția fiecărui editor se prezintă astfel: la redactarea, de către ambii editori, a părților formative din *Introducere*, sunt adăugate editarea critică a textului latinesc a Florentinei Nicolae și transcrierea interpretativă a textului românesc, editarea critică a lui și întocmirea glosarului de cuvinte și forme ale lui Gheorghe Chivu.

Impresionanta colecție de omilii constituie un document extrem de prețios, prin informațiile bogate și foarte interesante pe care le vădește, și este în stare să trezească un real interes din partea specialiștilor pentru cunoașterea scrisului românesc vechi cu litere latine, a stării limbii române literare, în varianta sa moldovenească, din primele decenii ale secolului al XVIII-lea și a particularităților subdialectului moldovenesc, respectiv ale graiului vorbit în satele din centrul și nordul Moldovei.

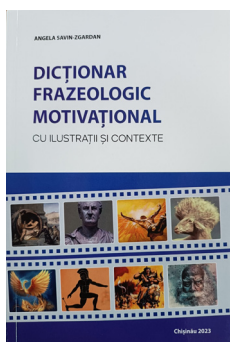
Străduința editorilor, remarcată prin exemplaritate și conștiinciozitate în cercetarea științifică și deopotrivă prin cunoașterea temeinică a limbii și culturii românești de la începutul secolului al XVIII-lea, precum și a limbii și literaturii latine, s-a încununat în mod firesc cu o ediție critică de tip academic a celei mai mari culegeri de predici, *Conciones Latinae Muldavo*, redactate în latină și traduse în limba română, la 1725, de către misionarul italian Silvestro Amelio.

Nu în ultimul rând, volumul se impune și printr-o calitate tipografică deosebită datorită Editurii Academiei Române.

Notă: Recenzie elaborată în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 29.01.2024

Acceptat: 21.05.2024

Angela SAVIN-ZGARDAN.

***Dicționar frazeologic motivațional
cu ilustrații și contexte.***

Chișinău: Bons Offices SRL, 2023. 276 p.

Liliana BOTNARU

Doctor în filologie

E-mail: liliana.botnari@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9909-2982>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Anii 2020-2023 pentru Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” au fost ani dificili, cu nenumărate provocări, incertitudini, însă, în tot acest tumult de evenimente și trăiri, cercetătorii au reușit să se mobilizeze și să creeze, să cerceteze, să editeze lucrări valoroase și cu adevărat utile. *Dicționar Frazeologic motivațional cu ilustrații și contexte*, elaborat de către doamna doctor habilitat Savin Angela, este o astfel de apariție editorială, reprezentând o continuare firească a cercetărilor autoarei pe tărâmul motivației semnului glotic.

Așa cum menționează în *Cuvânt-înainte*, dicționarul se adresează „specialiștilor filologi, studenților de la facultățile de Litere, Limbi moderne, Istorie, Culturologie, liceenilor și gimnaziștilor, vorbitorilor alolingvi, celor care studiază limba română ca limbă străină, dar și publicului larg care manifestă interes pentru problemele de frazeologie, semasiologie, motivologie, servind și în calitate de suport didactic pentru diverse discipline socio-umane”.

Dicționarul de față este unul valoros, oferind cititorului o gamă vastă de informații, explicând motivația frazeologismelor, a locuțiunilor, a paremiilor selectate cu meticulozitate de autoare, sorgintea acestora. Or, toate s-au constituit de-a lungul timpului, uneori căpătând diverse variații de sens sau ieșind din uz, dar reprezentând modul de a percepe lumea, viața, realitățile lumii înconjurătoare de către o comunitate etnică. Autoarea propune o clasificare a acestora în **indigene** – unitățile polilexicale ce se referă la realitățile din lumea înconjurătoare: „ce descriu viața cotidiană; ce se referă la profesii și meserii; cu referire la exteriorul omului; legate de faună; având lexic militar; legate de fenomene ale naturii; expresii tabu”, precum: *a arde pământul sub picioare* (domeniul militar),

a *arunca în față* (viața cotidiană), *când ți-i vedea urechile* (viața cotidiană), *a fâgădui marea cu sarea* (viața cotidiană), *între două focuri* (domeniul militar) ș. a., și **generale** – cele care au pătruns în limbă pe filieră cultă, acestea regăsindu-se în dicționar într-un număr mai mare: „biblice; mitologice; bazate pe realități istorice; livrești”, ca în exemplele: *a-și arde corăbiile* (istorică), *armura lui Ahile* (livrescă), *banul văduvei* (biblică), *banii nu au miros* (istorică), *caii lui Diomede* (mitologică) etc. Bineînțeles, cercetătoarea nu pretinde a fi elaborat un dicționar tezaur, ci menționează caracterul selectiv și reprezentativ al lucrării.

Cu referire la structura dicționarului și prezentarea materialului lexical, precizăm că informația despre acestea este indicată rezumativ și explicit în partea introductivă a lucrării – *Indicații privitoare la utilizarea dicționarului*. Autoarea Angela Savin-Zgardan expune principiul selecției și prezentării unităților polilexicale stabile, cu indicarea tipului de motivație a expresiei idiomatice. Observăm că, pentru a orienta cititorul în consultarea dicționarului și pentru a simplifica identificarea unității frazeologice căutate, autoarea a clasificat în ordine alfabetică corpusul frazeologic motivațional.

Pentru elaborarea acestui studiu, doamna Savin-Zgardan a știut să pășească pe tărâmul mitologic, biblic sau antropologic, să traverseze epoci – de la Antichitate până la Evul Mediu sau perioada Romei Antice, să călătorească printre cele mai populare povești, povestiri și capodopere ale literaturii – *Alice în Țara Minunilor*, *Raul, cavalerul Bărbii albastre*, *Iliada* și *Odiseea*, *Don Quijote de la Mancha*, *Hamlet* și altele, să stea la sfat cu filosofi, oameni ai științei sau scriitori, precum René Descartes, Platon, Arhimede, Blaise Pascal, Charles Darwin, Horațiu, Machiavelli, găsind motivația originii, apariției expresiilor idiomatice prezentate, precum și, în cazurile posibile, echivalentele acestora în alte limbi, demonstrând circulația lor internațională. Așa cum menționează autoarea într-o altă lucrare a sa, „Motivația unităților *polilexicale stabile în limba română*”, „dacă nu este prezentă o componentă simbolică, autonomă în mod clar, un paronim evident sau o legătură metaforică sau metonimică accesibilă, sau încă o motivație univocă, înțelegerea unităților polilexicale stabile este, de fapt, foarte vagă” (2019, p. 29). Respectiv, doamna Angela Savin-Zgardan cercetează geneza frazeologismelor, a locuțiunilor, backgroundul de funcționare a acestora atunci și acum, în diacronie și în sincronie, identificând motivemul. Complexitatea și diversitatea materialului frazeologic prezentat în dicționar – plasarea într-un context beletristic sau publicistic, selectat cu atenție de către autoare, precum și reprezentarea artistică, printr-o ilustrație sau imagine simbol – demonstrează accesibilitatea și ținuta poligrafică impecabilă a lucrării, devenind un instrument nu doar util, dar și atractiv, actual, un perfect „mentor” pentru studenți, elevi și publicul larg, care oferă informații relevante, esențiale pentru cultura, pentru competența lingvistică a fiecăruia.

În acest sens, vom prezenta una-două unități frazeologice, excerptate din studiul de față, tocmai pentru a ilustra cele menționate mai sus:

Bătrânul Adam / ME, G, biblică

Conform Bibliei, Adam e primul om, tatăl genului uman. Iată de ce oamenii sunt numiți fiii lui. Conform, Bibliei, Adam a trăit 930 de ani, viața urmașilor săi scăzând

considerabil după Marele Potop. După Potop, deși mai mulți oameni au trăit peste 400 de ani, treptat, durata maximă de viață a omului a scăzut la aproximativ circa 120 de ani.

Unitatea frazeologică *bătrânul Adam* în zilele noastre este corelatul unei persoane foarte bătrâne.

Context. *Bătrânul Adam*, el nu era decât un copil. Eu sunt Adam cel bătrân: fiindcă sunt același bărbat și, de atunci, am crescut. Noi suntem același arbore, însă eu am mers mai sus.” (p. 31).

Așadar, este o unitate frazeologică cu motivație extralingvistică biblică, ce face trimitere la personajul biblic Adam, care a trăit 930 de ani. Autoarea prezintă geneza unității, ulterior menționând semnificația acesteia în prezent – „corelatul unei persoane foarte bătrâne”, precum și contextul în care a fost atestată.

Oameni de bună credință / ME, G, istorică

Această expresie a devenit proverbială după publicarea Apelului de la Stockholm din 19 martie 1950, lansat de Comitetul permanent al partizanilor păcii. Sunt chemați *oamenii de bună credință*, oamenii progresiști care urmează să-și unească forțele pentru a ajunge la un obiectiv comun în lupta pentru pace și în toate activitățile progresiste ale oamenilor.

Se utilizează cu semnificația «persoane care au convingerea că acționează în temeiul unui drept și conform cu legea sau cu ceea ce se cuvine».

Context. În opinia sa, este important ca persoanele care exercită funcția de judecător sau procuror să fie *oameni de bună credință*. „Eu aș vrea ca sloganul reformei justiției să fie anume acesta: «Oamenii de bună credință – în funcții cheie», în funcțiile de decizie în sistemul judecătoresc și sistemul procuraturii, pentru că atunci când există bună credință niciodată persoana n-o să-și permită să folosească legea, să denatureze legea în folosul propriu sau în interesul unui grup mic de persoane», a adăugat ea (președinta Asociației *Vocea Justiției*)” (pp. 170-171).

Este o expresie cu motivație extralingvistică, care a pătruns în limba română pe cale cultă, axându-se pe realități istorice. Cercetătoarea prezintă contextul în care este utilizată expresia, oferind, de asemenea, și referințele bibliografice.

În concluzie, suntem recunoscători autoarei pentru dedicația și dragostea cu care a trudit asupra acestui dicționar, descoperind semnificațiile expresiilor frazeologice și împărtășindu-le cu noi, cititorii, într-un mod atât de frumos, demonstrând încă o dată bogăția și splendoarea limbii române.

Notă: Recenzie elaborată în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 21.02.2024

Acceptat: 21.05.2024

Galaction VEREBCEANU.

„Sandipa” – un vechi manuscris românesc.

Studiu filologic, studiu lingvistic, facsimile și text.

Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2023. 323 p.

Oxana CHIRA

Doctor în filologie, conferențiar universitar

E-mail: oxana.chira@usarb.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5296-4931>

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Din capul locului aș menționa că „lingviștii noștri sunt încă pasionați de alte probleme decât acelea ale limbii noastre de cultură, care mai pune încă atâtea alte probleme pe lângă cea a neologismelor. Să sperăm încă că, într-un timp nu prea îndepărtat, și limba noastră de cultură, își va găsi cercetătorii ei” (Gheorghe Ivănescu, 12 ianuarie 1946). Nu au trecut mulți ani din 1946 și cercetătorul Galaction Verebceanu s-a regăsit în limba noastră veche despre care vorbește Gheorghe Ivănescu în studiul „Problemele capitale ale vechii române literare.” Or, în baza listei publicațiilor Domnului Verebceanu, înregistrată în Instrumentul bibliometric național, autorul debutează cu lucrarea sa „Un manuscris al *Sindipei* de la sfârșitul secolului al XVIII-lea” din 2017.

Până în prezent autorul a studiat în baza textului manuscrisului *Sandipa* următoarele:

– *aspecte fonetice*: VEREBCEANU, Galaction. Studiu lingvistic asupra manuscrisului „Sandipa”. Fonetica (2). În: *Philologia*, 2020, nr. 5-6 (311-312), pp. 22-36. ISSN 1857-4300;

– *aspecte morfologice*: VEREBCEANU, Galaction. Studiu lingvistic asupra manuscrisului „Sandipa”. Morfologia (3.4.). Părțile de vorbire neflexibile. În: *Philologia*, 2022, nr. 1 (316), pp. 82-94. ISSN 1857-4300; VEREBCEANU, Galaction. Verbul în manuscrisul romanului popular „Sandipa”. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european: Eugeniu Coșeriu: 100 de ani de la naștere. Limbajul ca sumă de valori*. Ediția a 15-a, 7-8 octombrie 2021. Chișinău: Pro Libra, 2021, pp. 389-395. ISBN 978-9975-3274-4-2;

– *aspecte lexicologice*: VEREBCEANU, Galaction. Derivarea sufixală în manuscrisul romanului popular „Sandipa”. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context*

europăean: Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”: 65 de ani de la fondare. Ediția a 16-a, 20 octombrie 2022. Chișinău: Pro Libra, 2022, pp. 169-176. ISBN 978-9975-3518-8-1;

– *aspecte sintactice*: VEREBCEANU, Galaction. Studiu lingvistic asupra manuscrisului „Sandipa”. Sintaxa (4.2.). Sintaxa frazei. În: *Philologia*, 2023, nr. 1 (319), pp. 63-76. ISSN 1857-4300.

Autorul Galaction Verebceanu își propune să urmărească relația de rudenie existentă între textul manuscrisului *Sandipa* și textul unor versiuni românești, păstrate la Biblioteca Academiei Române. Domnul Verebceanu examinează titlul romanului, dar și compară numele proprii în toate manuscrisele studiate, pe care le aranjează în ordine cronologică. Această lucrare este una din contribuțiile științifice fundamentale la cunoașterea începuturilor limbii române.

Totodată, este cazul să subliniez interesul personal (cu numele de familie Chira), dat fiind că numele Chira este atestat în lucrarea „*Sandipa – un vechi manuscris românesc*” de nenumărate ori în diferite variante.

Chiar de la începuturi, „Acțiunea romanului se **desfășoară la curtea lui Chira**, împăratul Persiei, care are șapte filozofi-sfetnici și o țiitoare” (p. 16). Iar ca să revenim la onomastică, numele împăratului este modificat practic în fiecare manuscris:

Ms. 1432: Era un împărat la Persia, anume Chira, și avea 7 muieri.

Ms. 3184: Când împărăție Chir, împărat Persia.

Ms. 3388: Împărățind persi Chiros, marele împărat, carele avea muieri șapte.

Ms. 3391: Împărățind perșii Chiris-Împărat, carele a fost având 7 muieri.

Ms. 5556: Spunere filosofului Sandipie cari au scris pentru Cursu, împăratul persilor.

Această lucrare contrazice părerea autorului Constantin Lacea care atestă în lucrarea „*Untersuchungen der Sprache der Viața și petrecerea svinților des Metropolitene Dosoftei*, Jahresbericht V, in Rumanisches Seminar zu Leipzig” următoarele: „în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea s-a citit mult literatura religioasă, singura care circula mai mult” (pp. 55/111), circula și alt gen de carte precum *Sandipa*, o poveste, și nu doar literatura religioasă.

Trebuie să recunoaștem că Domnul Verebceanu nu își asumă, dar presupune în lucrarea sa, cum o fac de altfel cronicarii și cum este caracteristic acestor lucrări vechi, următoarele:

„**Este de presupus** faptul că originalul după care s-a făcut traducerea **pare a fi de origine greacă**, cum notează doar ms. 824 și ms. 3184 sau, **cu mai puțină probabilitate**, de origine slavă” (p. 26);

„Urmează, **probabil din greșeală**, è = ci-i. Copistul ms. 3184 a omis forma scurtă a verbului a fi, -i.” (p. 283);

„Că sfârșitul romanului lipsește, fila 42^r fiind, **probabil**, pierdută” (p. 25).

E cazul să subliniem că autorul a cercetat influența altor limbi exercitată asupra limbii române: „Sufixul -ie, de origine multiplă (parțial latină, parțial slavă), deține întâietatea și apare în 21 de substantive” (p. 116);

„-aș și -ciune/-ăciune,-/iciune, primul de proveniență multiplă (în parte slavă, în parte maghiară), -ciune/-ăciune,-/iciune, de origine latină, apar în structura a 6 substantive fiecare” (p. 116), deci ceea ce denotă faptul că acest studiu lingvistic este supus unei analize etimologice, atente și detaliat argumentate, de la origini.

Ovid Densusianu și-a exprimat concepția sa despre vocabularul limbii române vechi în sursa „Histoare de la langue roumaine” (sursa datează din 1901, reeditată în 1997): „Le vocabulaire est sans doute plus pauvre qu’aujourd’hui, malgré le nombre assez grand de mots d’origine latine, slave, etc. – très expressifs parfois – qu’il possédait et qui ont disparu aujourd’hui”. Autorul Galaction Verebceanu a scos în evidență o limbă veche bogată, plină de farmec arhaic, pe alocuri cuvinte utilizate de bunicii noștri din câmpia Sorociei și nu doar din ținutul Dorohoiu, Ștefănești: *scrisăse, muiere, a grăi, a prepune* etc.

Scoaterea în evidență a caracteristicilor slovelor chirilice prezente în textul manuscrisului este tema altui capitol, intitulat *GRAFIA. Inventarul literelor chirilice*. Impresionantă devine analiza grafiei inventarului literelor, valoarea slovelor, dar și tehnoredactarea multidimensională demnă de apreciat a semnelor diacritice. Probabil aici ar descoperi studentul sau doctorandul curiozitățile lingvistice acoperite de secolele XIX, XX: „La fel ca în toate textele vechi românești redactate cu alfabet chirilic și în manuscrisul *Sandipa* slovele sunt scrise deasupra rândului” (p. 30).

În urma explicațiilor autorului în manuscris referitor la scrisul chirilic, dar și la dublarea unor consoane sau omiterea unor vocale, devine clar textul, inclusiv rândurile de deasupra scrise. Deci, concluzionând aici ideea, lucrarea poate fi o descoperire nu doar în plan lingvistic, dar în plan personal, citind cărțile vechi, moștenite de la bunicii noștri.

Un alt aspect, uitat de mulți dintre noi, dar și mai mult de studenții sec. XXI, ar fi: „Pe parcursul copierii, scribul comite greșeli, pe care uneori le corectează, altele le acoperă cu cerneală, rezultând numeroase pete” (p. 33). În era digitalizării devine de necrezut acest fenomen de a corecta un text prin astfel de metode, a acoperi cu cerneală, care este un răspuns la întrebarea, de ce apar pete de acest gen în cărțile vechi.

Capitolul *Formarea cuvintelor* în textul de care se ocupă autorul se realizează cu ajutorul celor trei procedee cunoscute limbii literare actuale: derivarea, compunerea și conversiunea și este axat pe descrierea mijloacelor interne de formare. Acest capitol contribuie la dezvoltarea mea profesională, astfel și în procesul activității didactice, nu doar științifice, avem posibilitatea să comparăm limba germanică și limba romanică din sec. XVIII.

Autorul subliniază că „Substantivul în genitiv-dativ este concurat de construcții prepoziționale, răspândite în epocă mai ales în textele nordice. Cele mai frecvente, menționează autorul, sunt construcțiile prepoziționale **cătră** echivalent cu Dativul „zisă dascalul cătră cucon” (5^r), „am grăit cătră dânsul” (57^v)”. Iertată să-mi fie îndrăzneala, dar aș încerca să utilizez această construcție prepozițională în următorul context: Zisă Chira/nu împăratu Perisei, dar Chira din Nord Balți **cătră**, citez din lista lucrării: bărbate (57^r, 63^r, 66^r, 66^v, 67^r), dascale (6^r, 87^v, 90^v etc.), Doamne (29^r, 80^v, 82^r etc.), giupâ(i)ne (18^v, 22^v), cucoane autor Verebceanu că dău giurământ că voi ceti pagină cu pagină textele publicate de Verebceanu Galaction din 2017 încoace și să tot scrieți, iar noi să tot cetim.

Fără să exagerăm, putem afirma că lucrarea de față este rodul unor investigații întreprinse, pe parcursul mai multor ani, cu multă competență și asiduitate, fundamentate pe exemple interpretate, bazate pe o bogată sursă bibliografică (a se vedea *Lucrări de referință și izvoarele* (pp. 7-13)). Această lucrare reprezintă un admirabil instrument de promovare a istoriei limbii și se adresează, deopotrivă, profesorilor, studenților, elevilor, oricărui vorbitor, dornic să cunoască „altfel” limba noastră, în profunzimea ei.

Sincere felicitări autorului Galaction Verebceanu, specialist recunoscut pentru capacitatea de a trata diferite probleme vizând cercetarea lingvistică a textelor vechi românești, precum și editarea lor. Or, contribuțiile autorului sunt valoroase pentru specialiștii domeniului, preponderent pentru cei care se interesează de vechiul scris literar, inclusiv pentru specialiști în istoria limbii și literaturii române, lexicografi, lexicologi, traducători, translați, etimologi și, în mod prioritar, studenți, masteranzi și doctoranzi de la facultățile de profil.

Notă: Recenzia a fost prezentată în cadrul Mesei rotunde „Sandipa” – un vechi manuscris românesc. Autor: Galaction VEREBCEANU. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2023, 323 p., din 16.11.2023, organizată de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova.

Primit: 08.03.2024

Acceptat: 23.05.2024

PHILOLOGIA

2024, nr. 1 (322), pp. 1-130

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Philologia, 2024, LXVI, nr. 1 (322), 130 p./

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM

Redactor-șef: Viorica Răileanu

Bun pentru tipar 27.05.2024. Formatul 70×100^{1/12}

Coli editoriale 10,8. Coli de tipar 8,9.

Tirajul 100 ex.

Editura USM

ISSN 1857-4300, E-ISSN 2587-3717

ISSN 1857-4300

9 771857 430005

ISSN 2587-3717

9 772587 371002 >

PHILOLOGIA

LXVI

IANUARIE – IUNIE

Philologia

LXVI

2024

ISSN 1857-4300
E-ISSN 2587-3717

IANUARIE – IUNIE

2024